

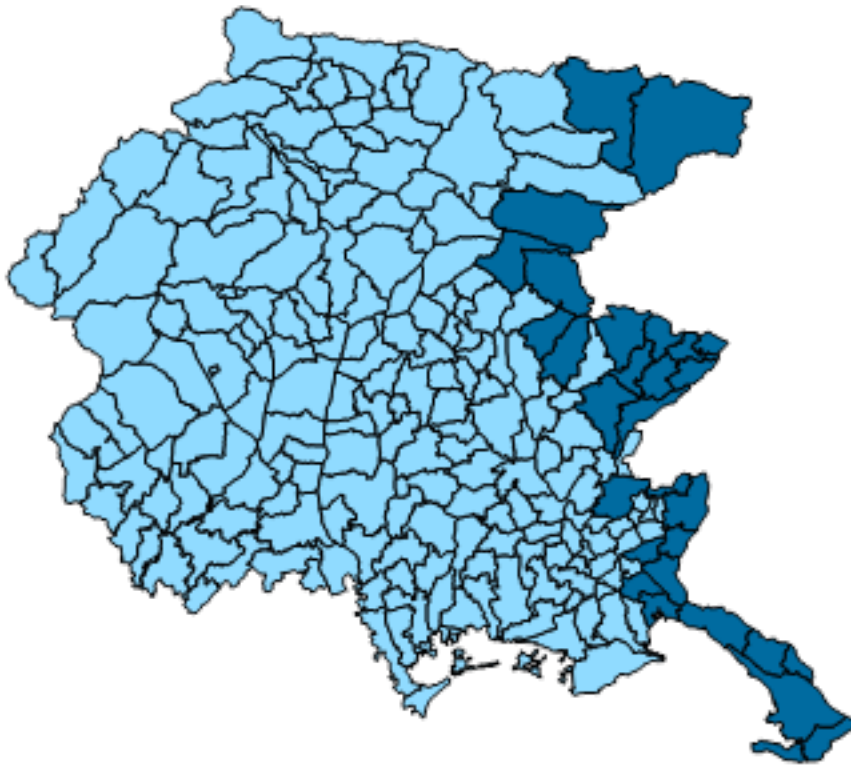
REGIONE AUTONOMA
FRIULI VENEZIA GIULIA

REGIONE AUTONOMA
FRIULI VENEZIA GIULIA

consiglio regionale

TRETJA DEŽELNA KONFERENCA O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

Trst, 12. - 19. novembra 2021

TRETJA DEŽELNA KONFERENCA O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

Strokovna poročila

Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI)

slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

PRIPRAVIL:

SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut

UREDIL:

Devan Jagodic

PREVOD:

Laura Castegnaro, Martina Clerici, Jerneja Umer Kljun

JEZIKOVNI PREGLED:

Jasmina Vajda Vrhunec

OBLIKOVANJE:

Martina Pettiroso

FOTOGRAFIJE:

SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut

KAZALO

Strokovna poročila

Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje: opažene težave in morebitne pomanjkljivosti Adriana Janežič	7
Večjezično šolanje v Kanalski dolini: mit ali realen scenarij? Maja Mezgec	19
Ocena stanja izvajanja določil iz 10. člena Zaščitnega zakona št. 38/2001 o krajevnih imenih in javnih napisih Zaira Vidau	41
Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini: pregled delovanja in novi izzivi Matejka Grgič in Fedra Paclich	75
Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir Sara Brezigar, Matejka Grgič in Devan Jagodic	89

Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje: opažene težave in morebitne pomanjkljivosti

1 Trideset let po sprejetju Zakona št. 19/1991 in dvajset let po sprejetju Zakona št. 38/2001

Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju: tretja deželna konferenca) sovпада s trideseto obletnico sprejetja Zakona št. 19/1991 (tako imenovanega zakona o obmejnih območjih) in povezanega deželnega Izvedbenega zakona št. 46/1991, ki je kot prvi začel usklajeno urejati zaščito slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini, ter z dvajseto obletnico razglasitve Zakona št. 38/2001, ki velja za globalni zaščitni zakon. Lahko bi torej trdili, da je izvajanje veljavnih zakonov **urejeno, vendar ni tako** – pri izvajanju državnih in deželnih zakonov se namreč še vedno srečujemo z nekaterimi vztrajnimi težavami in resničnimi pomanjkljivostmi, ki so bile predstavljene že na deželnih konferencah v letih 2012 in 2017.

Zato menimo, da se na tretji deželni konferenci ne moremo omejiti zgolj na analizo zakonodaje in količinsko obravnavo izplačanih sredstev ali sredstev, ki so v fazi izplačila, torej izključno na finančno in računovodsko analizo, saj pri tem ne gre samo za prenos namenskih državnih sredstev k prejemnici, to je slovenski manjšini, ki jo zakonodaja zadeva, temveč za strateške cilje varstva, h katerim moramo stremeti.

Preveriti je treba izvajanje 1. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki določa, da Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina (v nadaljevanju: Avtonomna dežela FJK) prispeva k varstvu in valorizaciji slovenske jezikovne manjšine kot dela svoje zgodovinske, kulturne in človeške dediščine.

Pri pregledu sprememb, do katerih je prišlo od leta 2017, velja omeniti, da je bila v skladu z zahtevo, izraženo na drugi deželni konferenci, sprejeta sprememba 10. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki zadeva **datum sklica** same konference – ta se ne sme več odvijati ob koncu mandatnega obdobja, temveč na polovici mandata. Kljub temu pa je bila zaradi pandemije koronavirusne bolezni tokratna konferenca preložena na poznejši datum.

2 Metodološki okvir

Najprej moramo poudariti, da so bila v izvedbo predvidene analize vključena tudi **periodična poročila Ministrstva za notranje zadeve Svetu Evrope** o spremljanju izvajanja Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (v nadaljevanju: Okvirna konvencija) v posameznih državah v petletnem obdobju – gre za pomembno dokumentacijo, ki obravnava varstvo naših skupnosti in ki doslej na deželnih konferencah še ni bila omenjena.

Nato smo pregledali **spletno stran Avtonomne dežele FJK** in zlasti spremembe, ki so bile uvedene tako v deželnih ustanovah, ki so odgovorne za izvajanje in obravnavo zadevne zakonodaje, kot tudi v izvedenih postopkih.

Zatem smo **zasnovali različne načrte intervjujev**, ki smo jih izvedli leta 2021 v različnih in med seboj precej oddaljenih časovnih obdobjih. Sogovornikom se seveda zahvaljujemo za razpoložljivost. V okviru tega so, kot njihovi kolegi na prejšnjih konferencah, spregovorili vodstveni delavci in uslužbenci, ki delujejo v sklopu sedanje Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini ter so omogočili primerjavo stanja – izhajajoč iz izvedenih in neizvedenih ukrepov – in dali na voljo izdane odloke. Sledil je posvet s predstavniki slovenske skupnosti, torej privilegiranimi poznavalci dogajanja, tako institucionalnimi predstavniki ter člani paritetnih in posvetovalnih teles kot tudi zastopniki slovensko govorečih državljanov, ki so naslovniki zaščitne zakonodaje.

V zvezi s temami, ki jih bomo obravnavali v tem prispevku, in tistimi, ki so predmet drugih poročil, predstavljenih na tej konferenci, velja omeniti naslednje:

- poročilo iz tretjega odstavka 10. člena Deželnega zakona št. 26/2007 o napredku pri uresničevanju ukrepov **v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline** bo predstavljeno v tem prispevku, podrobneje pa bo specifični položaj Kanalske doline predstavljen v drugem poročilu;
- v prispevku ne bodo obravnavane dejavnosti v zvezi z **rabo slovenskega jezika v javni upravi**, za kar je pristojna nosilka enega od dveh organizacijskih položajev (*Posizione organizzativa, P.O.*) namenske deželne službe, ter v zvezi z **javnimi napisi in krajevnimi imeni**, ki bodo obravnavani v drugih poročilih.

Glede na čas, ki ga imamo na voljo za predstavitev prispevka, se bomo omejili na oris splošnih tem in skupni pregled izvajanja zakonodaje, pri čemer se bomo podrobneje ustavili pri nekaterih posebnostih.

3 Splošni zakonodajni okvir: zakona št. 482/1999 in št. 38/2001

Kot smo že poudarili v uvodu, je preteklo trideset let od sprejetja Zakona št. 19/1991 in dvajset let od italijanskih državnih zakonov št. 482/1999 in št. 38/2001, ki sta bila sprejeta v skladu s smernicami Sveta Evrope. Upoštevati je treba, da sta tako Zakon št. 482/1999 kot Zakon št. 38/2001 predvidevala preizkusno obdobje in postopno izpolnitev, vendar doslej še nista bila v celoti uresničena, kot je bilo v zvezi z Zakonom št. 38/2001 že poudarjeno na prvi in drugi deželni konferenci. Iz ugotovitev prve deželne konference izhaja, da se je tako v javni kot v lokalni upravi po sprejetju zadevnih »zakonov o stabilnosti« še naprej stremelo k uresničevanju ciljev za zaščito manjšine samo z državnimi sredstvi, brez znatnega pritoka občinskih sredstev, kar je oslabilo možnosti za doseganje zadanih ciljev. Videli bomo, da enako velja tudi za deželno upravo.

Poudariti je treba, da je osrednji italijanski državni zakon na področju varstva jezikovnih manjših še vedno Zakon št. 482/1999, ki je bil sprejet po ratifikaciji (Zakon št. 302/1997) Okvirne konvencije in mu je sledil Zakon št. 38/2001 za zaščito slovenske manjšine. Vendar doslej na deželnih konferencah še ni bilo omenjeno, da navedena italijanska državna zakona – prav zato, ker sta bila sprejeta po Okvirni konvenciji – **vsakih pet let preverja Svet Evrope, ki spremlja njuno izvajanje in napredek pri uresničevanju zakonskih določil ter izdaja natančna priporočila.**

To vključuje spremljanje specifičnih ciljev obstoječe zakonodaje in strateških rezultatov, ki jih je treba doseči. V zvezi s tem je zato treba poudariti, da na **spletni strani Avtonomne dežele FJK ni nikakršnega obvestila ali sklica na pet ciklov spremljanja**, niti na poročila, ki jih je sprejel italijanski Odbor ministrov in jih predstavil Svetu Evrope (1999 – 2004 – 2009 – 2014 – 2019), prav tako pa niti na sklepe in priporočila, ki jih je podal Svet Evrope (peti cikel še poteka). S tem se podcenjuje pomen **zakonodajne verige**, ki poteka od Okvirne konvencije do državnih zakonov in deželnih zakonov, državljanov, slovenskih ustanov in združenj, ki so naslovniki varstvene regulacije, ter nato do poročila Ministrstva za notranje zadeve, ki spremlja izvajanje določil, in nazadnje do evropskih resolucij in priporočil Sveta Evrope, ki tako označujejo začetek novega **krožnega poteka**. S tem povezane evropske resolucije namreč kažejo, da so na državni in deželni ravni potrebna posebna prizadevanja za obveščanje in razširjanje aktov, dokumentov, rezultatov in priporočil, ki so nastali v petih ciklih spremljanja od leta 1999 do danes, sicer niso izpolnjeni pogoji in cilji same Okvirne konvencije, zaradi česar tvegamo, da se bo področje uporabe državne zakonodaje glede na ekonomske in strukturne težave postopoma omejilo zgolj na razdeljevanje sredstev in nadzor postopkov.

V dokumentih, ki spremljajo poročila slovenskih posvetovalnih ustanov ter predsedstva in predstavnikov Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine ter so objavljeni tako na spletni strani italijanskega ministrstva kot na spletni strani Sveta Evrope, so dosledno poudarjeni pozitivni izidi in pomanjkljivosti zaradi nezadostnega izvajanja določil na državni ravni.

Zaskrbljujoč je zlasti položaj **izobraževanja v slovenskem jeziku in slovenskih medijev v Italiji**, in sicer tako založništva kot radijskih in televizijskih programov. Poudarjene so torej pomanjkljivosti na področju šolstva, na primer kadrovska slika v primeru Deželnega šolskega urada, ki je bil ustanovljen na podlagi

prvega odstavka 13. člena Zakona št. 38/2001, predvsem pa negotov položaj **Večstopenjske šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru**, in resno stanje osrednjih medijev – za ponazoritev naj omenimo, da je bilo leta 2014 financiranje **Primorskega dnevnika** zmanjšano za 70 %. Spremljata se torej dejavnosti, ki sta tako rekoč stebra jezikovne manjšine, to sta učenje manjšinskega jezika in širjenje tega jezika prek množičnih občil. Eno od priporočil Sveta Evrope zadeva prav potrebo po določanju ustreznih ukrepov za podporo poučevanju v slovenskem jeziku. Svet Evrope prav tako poudarja pomen spodbujanja dostopa do radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku za vse pripadnike manjšine.

V prilogah k poročilom slovenskih institucionalnih organov se poudarja tudi **zapis imen in priimkov** pripadnikov slovenske jezikovne manjšine, vključno z razločevalnimi znaki (strešicami), ki so značilni za slovenščino. Gre za zapis, ki ga je Kraljevina Italija sprva zanikala in nato zatrla ter ga današnja Italijanska republika še leta 2021 ne zna uporabljati v natisnjenih uradnih dokumentih, zaradi česar se pogosto poslužuje pisarjev, ki dokumente ročno prepisujejo. To pomeni, da se določila 11. člena Okvirne konvencije, 11. člena Zakona št. 482/1999, 7. člena Zakona št. 38/2001 in 12. člena Deželnega zakona št. 26/2007 (Slovenska imena, priimki in poimenovanja) ne spoštujejo in da se slovensko govoreči državljani diskriminirajo. To resno neizpolnjevanje določil je bilo poudarjeno tudi na drugi deželni konferenci, vendar se težava ponovi vsakič, ko ministrstva zamenjajo programsko opremo, prav tako se razločevalni znaki še vedno ne uporabljajo v potnih listih.

V petih poročilih o spremljanju izvajanja zakonodaje in priporočilih Sveta Evrope so poudarjena še mnoga druga pomembna vprašanja; dejstvo, da poročila niso bila upoštevana na deželni ravni in da rezultati niso bili razširjeni, vodi k zakrivanju morebitnih že doseženih strateških rezultatov in rezultatov, ki jih je mogoče doseči z državnimi zaščitnimi zakoni.

4 Jezikovne skupnosti: deželna ustanova in človeški viri

Da bi preverili stanje izvajanja državne in deželne zakonodaje, je treba začeti pri težavah in pomanjkljivostih pristojne deželne uprave, na katere smo že opozorili med preteklimi deželnimi konferencami in ki ob izvedbi tretje deželne konference še niso bile odpravljene.

Takoj je treba poudariti, da se ni uresničil predlog, podan na drugi deželni konferenci, o oblikovanju **krovnega usklajevalnega organa** za jezikovne manjšine, ki bi presegal fragmentacijo pristojnosti na različne direkcije in službe ter s strateško vizijo usklajeval njihovo delovanje. Torej ne bi šlo za telo lokalnega pomena, ki bi bilo odvisno od ene same deželne direkcije, saj jezikovne skupnosti niso le temeljni gradnik, temveč tudi ena od temeljnih značilnosti Avtonomne dežele FJK, zaradi svoje značilne transverzalnosti pa niso v pristojnosti enega samega deželnega odbora, temveč so vključene med pristojnosti različnih resorjev – pomislimo samo na trenutno ureditev področja izobraževanja. Dobro vemo, da so organi in kadri, ki izvajajo zaščitno zakonodajo, kot to določajo državni zakoni in Deželni zakon št. 26/2007, izrednega pomena, saj gre za specifično institucionalno nalogo Avtonomne dežele FJK, pri tem pa je treba upoštevati tudi stalen pritok sredstev, ki jih država v skladu z Zakonom št. 38/2001 dodeljuje deželi za varstvo slovenske manjšine.

Na drugi deželni konferenci je bila predstavljena natančna analiza osrednjega deželnega organa, in sicer **Službe za deželne in manjšinske jezike, ustanovljene v skladu z Deželnim zakonom št. 15/1996**, ki je bila nato različno poimenovana v različnih zakonodajnih mandatih, oziroma analiza sprememb, ki so se zgodile v preteklih letih, vključno z ugotovljenim nazadovanjem med 7. in 11. deželnim zakonodajnim mandatom. Prihajalo je namreč do nenehnih sprememb, celo pri poimenovanju same službe, in do marginalizacije varstva jezikovnih manjšin glede na druge, prevladujoče pristojnosti, ki so bile postopoma dodeljene službi: od deželnih rojakov v tujini do prostovoljnega dela, kot smo že omenili.

Dodati je treba, da je po drugi deželni konferenci prišlo do ponovne pozitivne spremembe pri poimenovanju službe, ki je v prvi vrsti zadolžena za »manjšinske jezike«, poleg tega pa je prešla v pristojnost podpredsednika deželnega odbora in s tem resorja, za katerega je zadolžen. S sedanjim poimenovanjem **Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini** se torej vračamo k poimenovanju, ki je podobno tistemu iz 9. zakonodajnega mandata, s čimer se je odpravil segment za prostovoljno delo. Vendar pa je treba opozoriti na nekatere še neodpravljene težave, saj služba skrbi za področja, ki niso

povezana z državno zakonodajo o varstvu jezikovnih manjšin, kot smo že večkrat poudarili, prav tako pa ostaja nerazrešeno vprašanje o razlogih za združevanje s sredstvi za deželne rojake v tujini, beneška narečja in razne druge dodeljene postavke.

Nadalje je treba opozoriti na pomanjkljivosti v poimenovanju deželne direkcije, v okviru katere deluje omenjena služba. Gre namreč za **Centralno direkcijo za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost in politiko priseljevanja** s sedežem v Vidmu, ki v nazivu ne vključuje dikcije »manjšinski jeziki«, vključuje pa dikcijo »priseljevanje«, zaradi česar bi se lahko zdelo, da so »priseljenci« in s tem tudi nedavno priseljene osebe na videz toliko pomembnejše od avtohtonega prebivalstva, da si zaslužijo omembo v samem poimenovanju direkcije. Glede na to, da živimo v digitalni dobi, v kateri potujemo po spletu, tako poimenovanje otežuje tudi iskanje in prepoznavanje službe v organigramu Avtonomne dežele FJK. S tem se tudi z vizualnega vidika nadaljuje marginalizacija edine referenčne službe za jezikovne skupnosti Furlanije - Julijske krajine v organigramu deželne uprave.

Omeniti je še treba, da v organigram deželne službe, ki skrbi tudi za varstvo jezikovnih manjšin, ni bil dodan **Centralni urad za slovenski jezik**, ki ga predvideva 19. člen bis Deželnega zakona št. 26/2007 v skladu s spremembo deželne zakonodaje, ki jo je uvedla alineja a štirinajstega odstavka 4. člena Deželnega zakona št. 34/2015. V skladu s tretjim odstavkom 19. člena bis je urad pristojen za vzpostavitev in upravljanje spletnega portala, namenjenega rabi slovenskega jezika v javni upravi. Od leta 2015 se tudi s prenosom aktov z zunanjim učinkom ta urad pojavlja le med številnimi pristojnostmi enega izmed organizacijskih položajev te službe, in sicer z nazivom »dejavnosti v zvezi z rabo slovenščine v javni upravi« in ne »Centralni urad za slovenski jezik«.

10

Najočitnejša težava pri delovanju službe v obdobju od druge deželne konference do danes pa je ta, da **od leta 2017 do leta 2021 ni imela stabilnega vodstva** oziroma stalnega sosledja vodstvenega osebja, ki bi se posvečalo varstvu jezikovnih manjšin, kar dodatno potrjuje marginalizacijo same službe. Vodenje službe so zaznamovale prekinitve in še zdaj ni povsem utrjeno. Med drugo deželno konferenco je bila vodja službe pristojna zlasti za »prostovoljstvo«, na kar je kazala tudi službena e-pošta, za tri manjšinske skupnosti pa je skrbel en sam deželni uradnik, nosilec organizacijskih položajev, ki so mu bile dodeljene še številne druge naloge. Zatem je na polovici leta 2019 (od junija do decembra) vodenje službe prevzel vršilec dolžnosti, ki je v okviru svojih neposrednih pristojnosti primarno skrbel za vodenje deželnega urada za logistiko in prevoze, nato je v prvih sedmih mesecih leta 2020 (od januarja do julija 2020) vodenje službe prešlo v pristojnost centralne vodje, ki je vodstvene obveznosti opravljala kot vršilec dolžnosti ob opravljanju nalog v drugih uradih, nazadnje, avgusta 2020, pa je mesto prevzel sedanji vršilec dolžnosti direktorja, ki v okviru svojih neposrednih pristojnosti vodi lokalno finančno službo in opravlja naloge vršilca dolžnosti v drugih uradih. V letu 2022 je napovedana nova menjava vodstva – vse to **v samo petih letih**. Jasno je, da taka nestabilnost pri vodenju zadevne službe onemogoča stalne načrtovalne dejavnosti in v prvi vrsti skrbi le za odloke o izplačilu sredstev ter za izvajanje ponavljajočih se dejavnosti.

Predstavili smo razmere v vodstvu službe, vendar je treba omeniti, da je tudi zaposlovanje **osebja še vedno neustrezno urejeno**, saj je število uslužbencev glede na številne in raznolike naloge službe povsem nezadostno. Poudariti je treba, da je upravno vodenje službe trenutno razdeljeno na dva organizacijska položaja, in sicer na »urad za koordinacijo manjšinskih jezikov« in že omenjene »dejavnosti v zvezi z rabo slovenščine v javni upravi«.

Zato moramo ponovno opozoriti na drugi odstavek 11. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki določa, da »deželna uprava [...] v uradih deželnega sveta in v svojih uradih ter uradih njej podrejenih organov zagotovi prisotnost osebja z znanjem slovenskega jezika [...]«. Tudi na tretji deželni konferenci moramo dodatno poudariti pomanjkljivosti na področju kadrov, dodeljenih organizacijskemu položaju »za koordinacijo manjšinskih jezikov«, torej deželnemu uradniku, ki je v skladu z zakonoma št. 482/1999 in št. 38/2001 odgovoren za nadzor nad vsemi ukrepi in dejavnostmi v korist treh deželnih skupnosti, ob tem pa še za nadzor nad ukrepi v korist beneških narečij in deželnih rojakov v tujini ter drugimi postavkami, prenosi aktov z zunanjim učinkom in izdatki ter sklepanjem sporazumov in pogodb. Kar zadeva prisotnost osebja z znanjem slovenskega jezika, ki na sedežu v Trstu skrbi izključno za varstvo slovenskega jezika, saj se druge pristojnosti izvajajo na uradu v Vidmu, kjer je zaposleno drugo osebje, ima deželni uradnik, nosilec zadevnega organizacijskega položaja, dva stalna sodelavca z znanjem slovenskega jezika, enega za polni delovni čas in enega za krajši delovni čas, ter tri prekarne sodelavce, zaposlene za določen čas prek agencije za posredovanje dela. Do pred nekaj meseci je bil položaj deželne uradnice, nosilke

organizacijskega položaja »dejavnosti v zvezi z rabo slovenščine v javni upravi«, ki je predmet drugega strokovnega prispevka na tej konferenci, na področju zaposlovanja osebja z znanjem slovenskega jezika še veliko slabši, saj ji niso bili dodeljeni redno zaposleni sodelavci, temveč samo prekarni delavci z znanjem slovenskega jezika, zaposleni za določen čas oziroma prek agencije za posredovanje dela. Šele pred kratkim, in sicer v drugi polovici tekočega leta, so tri prevajalke z znanjem slovenskega jezika dobile redno zaposlitev.

Dejstvo je, da od leta 1996, torej pred četrto stoletja, ko je bila služba ustanovljena v skladu z zakonom, in tudi po sprejetju nadaljnje državne zakonodaje, ki ureja področje zaščite jezikovnih manjšin, to je zakonov št. 482/1999 in št. 38/2001 ter povezanih deželnih zakonov, Avtonomna dežela FJK še vedno ni uredila zaposlovanja osebja zadevne službe z namenskimi razpisi za zaposlovanje oseb z znanjem slovenskega jezika, temveč je vsakič znova primerno osebje iskala na občinah, ki zaposlujejo tak profil ljudi, ali med svojimi vrstami redno zaposlenih, ki so bili izbrani na razpisih za druga delovna mesta, vendar izkazujejo znanje slovenskega jezika, najpogosteje pa je delavce z znanjem slovenskega jezika zaposlovala za določen čas prek agencij za posredovanje dela kot prekarno osebje. Trenutno je na tak način zaposlenih več kot deset oseb, ki delujejo tudi zunaj organigrama deželne uprave, izkoriščanje takega **prekarnega dela** pa ima več slabih plati: gre namreč za pogodbene delavce, ki delajo začasno in s prekinitvami in ki so prisotni le v določenih obdobjih, zaradi česar naloge, ki so bile dodeljene delavcu, v času njegove odsotnosti stojijo. Najbolj problematična sta izobraževanje in strokovno usposabljanje takega osebja, saj tiste delavce, ki jim ob nastopu na delovno mesto manjkajo specifične izkušnje, deželna uprava v času trajanja delovnega razmerja vsaj delno usposobi, nakar se na novo usposobljeni kadri po preteku pogodbe porazgubijo. Jasno je tudi, da izkoriščanje prekarnega dela ne omogoča učinkovitega načrtovanja, razen tistega, ki se nanaša na tekoče zadeve v posameznem proračunskem letu.

Nazadnje je treba spomniti, da zaposlovanje osebja z znanjem slovenskega jezika ni nujno le v Službi za manjšinske jezike in deželne rojake, temveč tudi v drugih deželnih službah in uradih, a kljub temu v organigramu zaposlenih za to ni predvidenih delovnih mest.

Avtonomna dežela FJK ima torej težave pri izvajanju določila iz drugega odstavka 11. člena Deželnega zakona št. 26/2007 o zagotavljanju osebja zadevnemu uradu, v svojih uradih in uradih njej podrejenih ustanov; od določil 11. člena pa se oddaljuje dejstvo, da se strošek zaposlovanja prekarnega osebja z znanjem slovenskega jezika **pokriva iz sredstev, ki jih država dodeljuje Avtonomni deželi FJK** za izvajanje Zakona št. 38/2001. Znašli smo se torej v izrazito nenavadnem položaju, v katerem Avtonomna dežela FJK za izvajanje Zakona št. 38/2001 ne daje na razpolago svojih redno zaposlenih uslužbencev, temveč prek agencij za posredovanje dela sklepa pogodbe za določen čas z zunanjimi sodelavci, kar bremeni finančne vire, ki so po Zakonu št. 38/2001 namenjeni varstvu slovenske skupnosti. Taka začasna ureditev z zaposlovanjem zunanjih sodelavcev se je namreč pokazala za precej drago, zaradi česar bi jo morali spremljati in določiti skupni znesek.

Da bi odpravili pomanjkanje osebja z znanjem slovenskega jezika, ki Službo za manjšinske jezike bremeni že od njene ustanovitve leta 1996, bi morda lahko razmislili o predlogu, da bi se v vse deželne razpise na ustrezen način dodal dodaten kriterij za ocenjevanje kandidatov, in sicer poznavanje enega ali več jezikov, ki so zaščiteni v skladu z Zakonom št. 482/1999, pri tem pa bi se upoštevalo, da so v naši deželi zaščiteni slovenščina, furlanščina in nemščina. Prav tako bi lahko razmislili o oblikovanju razpisov za zaposlovanje oseb z znanjem slovenskega jezika, ki bi jih podprlo vseh dvaintrideset občin iz Uredbe predsednika republike (v nadaljevanju: UPR) z dne 12. 9. 2007, s čimer bi se oblikovali sezname, na podlagi katerih bi nato lahko zaposlovali ustrezne profile.

Opravljen analiza pa je pokazala tudi na pozitivne izide **tečajev slovenščine, furlanščine in nemščine za zaposlene v deželni upravi** – ti tečaji redno potekajo v okviru dejavnosti, ki jih usklajuje deželna uradnica, nosilka organizacijskega položaja, vendar je očitno, da glede na čas, ki je potreben za usvajanje jezika, usposabljanje na delu za okvirno deset zaposlenih ne more zadostiti takojšnjim potrebam po jezikovno usposobljenem osebju. Ker Avtonomna dežela FJK ni priskrbela ustreznega osebja z znanjem slovenskega jezika, se že desetletja spopadamo z resnim problemom.

Preveriti bi bilo treba, kako so navedene pomanjkljivosti pri vodstvenem osebju, pomanjkanje kadrov in najmanjše prekarnih delavcev v deželni ustanovi vplivali na pravzaprav **vsakoletne spremembe Deželnega zakona št. 26/2007**, ki zadevajo zlasti financiranje in postopke dodelitve in izplačil sredstev,

torej 5. poglavje Deželnega zakona št. 26/2007 (Finančni instrumenti). Gre za nenehne spremembe, ki so z leti uradom s pomanjkanjem ustreznega kadra prinašale dodatne težave in obremenile delovanje, prav tako pa povzročajo težave upravičencem, ki se morajo vsako leto prilagajati novim določilom.

Poglobimo se še v očitne težave v zvezi s prepoznavanjem **upravičencev, ki so v skladu s 5. členom Deželnega zakona št. 26/2007 vključeni v deželno evidenco**, saj tudi na tem področju manjka splošna vizija v zvezi s subjekti, ki so predmet zaščitnih določil, ker ni ustreznih meril, ki bi omogočala zanesljivo prepoznavanje »ustanov in organizacij primarnega pomena«. Po eni strani obstaja nekaj jasno prepoznavnih organizacij primarnega pomena, ki so že v preteklih desetletjih opravljale naloge javnih služb in dopolnjevale pomanjkljivo institucionalno ureditev ter so bile že pred Zakonom št. 46/1991 upravičene do sredstev, saj so vključene v specifične področne deželne zakone, po drugi strani pa je vse več primarnih organizacij, ki se periodično vključujejo v zadevno deželno evidenco, zaradi česar je vanjo vpisanih že precejšnje število subjektov, s trenutnimi predpisi pa bo to število le še naraščalo. Zato je treba oblikovati natančnejša merila glede na teritorialno razsežnost organizacij, prav tako je treba pridobiti podatke za primerjavo ustreznosti ustanov, njihovih dejavnosti ali drugih značilnosti, ki jih je še treba opredeliti. Sicer bo prihajalo do nenehnega prehajanja »manjših« ustanov in združenj v kategorijo »primarnih ustanov«, sezname v deželni evidenci upravičencev pa se bodo vseskozi posodabljali brez zadostnega in objektivnega preverjanja.

Če povzamemo svoje ugotovitve, moramo ponovno poudariti, da Služba za deželne in manjšinske jezike (ki je sprva delovala z drugim imenom) tudi po več desetletjih od ustanovitve še vedno ni dosegla prave stabilnosti in osrednjega pomena, zaradi česar **opravlja samo administrativne naloge in se na vso moč trudi, da bi ujela vse roke za izplačilo državnih sredstev**, s katerimi mora upravljati Avtonomna dežela FJK. Zanimarjal se je torej razvoj, služba pa je ostala izključno pri administrativnih nalogah, ki na področju načrtovanja pogosto ne gredo onkraj proračunskega leta. Prav tako si glede na pomanjkanje razpoložljivih človeških virov ni mogoče predstavljati, da bi se lahko spremljali učinkovitost in uspešnost upravljanja v preteklih treh desetletjih.

12

Opozoriti je treba, da je Svet Evrope v svojem mnenju o četrtem poročilu iz Italijanske republike (z dne 5. 7. 2017) v zvezi s pravicami manjšin v državi poudaril, da se te pravice na celotnem nacionalnem območju ščitijo in izvajajo zelo asimetrično, ter hkrati poudaril, da je *»varstvo pravic, ki so zagotovljene v skladu z državnim zakonom o zaščiti avtohtonih jezikovnih manjšin iz leta 1999, zaradi statotov o avtonomiji in drugih državnih in deželnih zakonodajnih instrumentov dodatno okrepljeno v nekaterih deželah, kot so Dolina Aoste, Furlanija - Julijska krajina in Trentinsko - Gornje Poadižje/Južna Tirolska«*.

Vendar pa v Avtonomni deželi FJK statut in izvedbeni deželni zakon za izvajanje državne zakonodaje na področju varstva slovenske skupnosti nista imela posebnega učinka, ne kar zadeva posebne finančne naložbe, zaradi česar so se državna sredstva uporabila tudi za zaposlovanje prekarne delavcev v deželni upravi, ne kar zadeva načrtovanje, saj so spremembe Deželnega zakona št. 26/2007 obsegale skoraj izključno upravna določila v zvezi s postopki in razdelitvijo sredstev, na kar smo opozorili zgoraj. Drugi dve deželi s posebnim statutom, ki ju omenja Svet Evrope, sta ukrepali drugače: **Dolina Aoste** se je z objavo narečnega atlasa (Atlas des Patois Valdôtains) zapisala na seznam velikih evropskih jezikoslovnih dosežkov, dežela **Trentinsko - Gornje Poadižje/Južna Tirolska** pa sodeluje pri projektu ATHEME (Advancing The European Multilingual Experience), ki ga sofinancira Evropska unija in združuje sedemnajst univerz iz osmih držav.

5 Preverjanje napredka pri uresničevanju ukrepov v korist rezijansčine in jezikovnih različ Nadiške, Terske in Kanalske doline

Predstavili smo že problematiko pristojne deželne ustanove na področju jezikovnih skupnosti ob preverjanju napredka pri uresničevanju ukrepov v korist rezijansčine in jezikovnih različ Nadiških dolin ter Terske in Kanalske doline v skladu s tretjim odstavkom 10. člena Deželnega zakona št. 26/2007; upoštevati pa je treba, da gre za področje, ki je že od nekdaj prepredeno s specifičnimi težavami.

Ni odveč, če spomnimo na razburkano zgodovino tega ozemlja, ki v nasprotju z drugimi območji avtohtone poselitve Slovencev (na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini) kljub priključitvi Kraljevini Italiji leta

1866 ni bilo nikoli vključeno v proces osnovnega šolanja in opismenjevanja v slovenskem jeziku, ki ga je predvidevala habsburška zakonodaja, do pomembnih razlik pa je prišlo tudi v drugem povojnem obdobju, ko so se z mirovnim sporazumom in v skladu z odloki Zavezniške vojaške uprave po drugi svetovni vojni na Tržaškem in Goriškem ustanovile šole s slovenskim učnim jezikom. Šele po ustanovitvi dvojezične šole v Špetru, to je večstopenjske državne šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom, ki je sprva v šolskem letu 1985/86 delovala kot zasebni zavod in je bila pozneje zakonsko priznana za državno šolo, je to območje poselitve slovenske skupnosti pridobilo en sam slovenski šolski zavod.

To ozemlje in to prebivalstvo sta zato bolj kot vsi drugi segmenti sedanje slovenske skupnosti v Italiji utrpela posledice zgodovinskih dogodkov in vojn, ki so močno vplivali na rabo slovenskega jezika, kulturo ter na gospodarstvo in družbeni položaj.

Zaradi tega smo že na drugi deželni konferenci želeli opozoriti na Resolucijo Evropskega parlamenta z dne 11. septembra 2013 o **ogroženih evropskih jezikih in jezikovni raznolikosti v Evropski uniji**; med številnimi navedbami upoštevanih dejstev v resoluciji je za nas danes zlasti zanimivo, da »je zaradi nujne narave razmer, s katerimi se soočajo, jezikom, ki jim grozi izumrtje, treba posvetiti posebno pozornost« in da »je treba ogrožene jezike obravnavati kot del evropske kulturne dediščine, in ne kot orodje pri političnih, nacionalnih ali ozemeljskih težnjah«.

V zvezi s tem je po dvajsetih letih od zaščitnega Zakona št. 38/2001 in poznejšega izvedbenega Deželnega zakona št. 26/2007, kakor se je med drugim pokazalo že na drugi deželni konferenci, nujno treba opraviti splošno analizo, kateri rezultati so bili doseženi v dvajsetih letih dodeljevanja finančne podpore območju in kakšen vpliv so imela državna sredstva na območje – kako učinkovito je bilo to financiranje in, predvsem, kakšni so morebitni prihodnji načrti.

Na upravnem področju je Avtonomna dežela FJK že od samega začetka določila drugačen postopek za slovensko skupnost v videmski pokrajini, najprej z razdelitvijo pristojnosti med številne službe in različne odbore za slovensko skupnost in nato od leta 1996 s ponovnim združevanjem skorajda vseh pristojnosti v okviru novoustanovljene Službe za deželne in manjšinske jezike. Slovenska skupnost na videmskem območju je namreč prešla v pristojnost tedanje **Službe za gorska območja**, in čeprav je zdaj v pristojnosti Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini, se postopki še vedno vodijo ločeno od drugih dveh območij poselitve slovenske skupnosti in so nadalje razdeljeni med različne lokalne ustanove – od županov do izmenjavanja tedanjih gorskih skupnosti, ki so se nato združile v medobčinsko teritorialno unijo, potem pa preimenovala v Skupnost gorskega območja –, kar je dodatno otežilo odnos med lokalnimi ustanovami, vršilkami zakonodaje in naslovniki. Posledica tega je, da ravno na Videmskem, kjer je položaj slovenske skupnosti najslabši, upravljanje virov ni bilo centralno oziroma ni potekalo na podlagi programa, ki bi se nanašal na celotno zadevno območje, temveč lokalno in fragmentarno znotraj samega videmskega ozemlja.

Ob upoštevanju **20. člena Deželnega zakona št. 26/2007** (o prispevkih za razvoj gorskega območja oziroma sredstvih, namenjenih slovenski jezikovni manjšini), ki v skladu z določili 21. člena Zakona št. 38/2001 predvideva posebna sredstva za financiranje razvoja občin v tedanjih gorskih skupnostih, ki so tam navedene, lahko opazimo, da je zakonsko določena mobilizacija občin na teh območjih privedla do očitnega takojšnjega vključevanja celotnega ozemlja in nedvomne prepoznavnosti lokalnih združenj slovenske skupnosti. Negativna plat pa je ta, da se dodeljene subvencije niso takoj razdelile na sredstva, namenjena specifičnim administrativnim potrebam občin, kot so vzdrževanje cest, obnova fasad ali drugo, in sredstva, namenjena varstvu slovenskega jezika in kulture, ter da pri tem niso bile predvidene prednostne naloge ali različne stopnje sofinanciranja glede na naravo posameznih projektov. To je privedlo do ukrepov, ki niso dovolj poudarili resničnega namena zaščitnega zakona, in celo do ukrepov, ki jih zakon ne predvideva.

Razdelitev sredstev na območju z osemnajstimi občinami (toliko je namreč občin na Videmskem, v katerih je prisotna slovenska skupnost) brez usklajevanja med občinskimi upravami in brez skupnih ciljev je te ukrepe, ki so zadevali vsepovprek, potisnila še bolj ob rob, zaradi česar se ni bilo mogoče zoperstaviti vse večjim težavam območij, kjer je prisotna slovenska skupnost. V preteklih letih je to vodilo k financiranju številnih raznovrstnih posegov, ki jih je dodatno oteževala raznolikost razpisov, ki jih posamezne institucije na zadevnem območju objavljajo na različne načine.

V zvezi z **22. členom Deželnega zakona št. 26/2007** (Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline) je treba opozoriti, da se ni oblikoval večletni načrt, prav tako pa se niso prepoznali skupni cilji in prednostne naloge, zaradi česar prihaja do razdrobljenosti projektov in prijavljanja manjših samostojnih projektov, ki trajajo le kratek čas.

Če pa med različnimi upravičenci, ki so v skladu z navedenim členom v preteklih letih prejeli sredstva, preverimo zgolj število občin, ugotovimo, da so bile med prejemniki leta 2018 štiri občine, leta 2019 in 2021 pa se je njihovo število zmanjšalo na eno samo občino. Ob 20. členu navedenega zakona se torej postavlja tudi vprašanje, kako se izogniti temu, da se na pomembnem segmentu območja ne izvajajo zakonska določila, zakaj do tega sploh prihaja in ali je to res posledica zniževanja sredstev, kot se pogosto ugotavlja, ali morda pomanjkanja meril oziroma podatkov o resničnih potrebah oziroma celo težav pri načrtovanju.

Vendar pa bistveni problem navedenega 22. člena ostaja **poučevanje manjšinskega jezika**, ki je še danes pomanjkljivo, ob odsotnosti javnih šol s slovenskim učnim jezikom. Kot je bilo ugotovljeno na predhodnih deželnih konferencah, zaradi tistih nekaj ur, ki so namenjene poučevanju jezika, še ne moremo trditi, da se slovenski standardni jezik ali njegove krajevne različice res poučujejo. Očitno je, da je treba poskrbeti za zadostno število ur, da bi lahko govorili o šolskem izobraževanju, in v tem primeru bi morali govoriti o izobraževanju v učnem jeziku, sicer ne moremo pričakovati, da bi se učenci svojega jezika naučili v dveh urah na teden, kot je bilo ugotovljeno na drugi deželni konferenci, saj to ne zadošča niti za jezikovni tečaj slovenščine in zato ostaja poučevanje slovenskega jezika obrobne pomena.

Na tej točki velja opozoriti, da se je treba po dvajsetih letih od sprejetja splošne zaščitne zakonodaje dodatno poglobiti v **12. člen Zakona št. 38/2001 (Določila za videmsko pokrajino)** in zlasti poskrbeti za izvajanje šestega odstavka, ki v občinah videmske pokrajine predvideva možnost ustanovitve dvojezičnih državnih šol ali njihovih sekcij. Kot smo omenili na začetku, od šolskega leta 1985/86 do danes deluje na tem območju **en sam dvojezični zavod, to je večstopenjska dvojezična šola v Špetru**.

14

Menimo, da je nujno treba oblikovati skupni okvir, ki bi zajemal celotno videmsko območje, ki tako ne bi bilo razdrobljeno na posamezna »mikroobmočja« in občine, zato da se omogoči centralizirano načrtovanje finančnih ukrepov, ki bi preprečilo drobljenje sredstev z izvajanjem presplošnih nenamenskih ukrepov. Prav tako je nujno treba prisluhniti lokalnim institucijam in združenjem slovenske skupnosti ter jih o ciljnih in postopkih ne seznanjati samo »od zgoraj«, temveč jih vanje tudi aktivno vključevati.

6 Institucionalna posvetovalna telesa in predstavništvo slovenske skupnosti

Pri preverjanju izvajanja zakonodaje na področju zaščite slovenske skupnosti je treba opozoriti še na nekaj vprašanj, ki so tesno povezana s slovensko skupnostjo in zanjo izrazito pomembna, in sicer zlasti na vprašanja, **povezana z delovanjem institucionalnih in posvetovalnih teles**.

Ne gre pozabiti, da je bilo v preteklih letih delovanje obeh institucionalnih posvetovalnih teles za vprašanja slovenske skupnosti, in sicer Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine (v nadaljevanju: Paritetni odbor) ter Deželne posvetovalne komisije za slovensko jezikovno manjšino (v nadaljevanju: Deželna komisija), neoptimalno in nestanovitno, saj je doživelo več prekinitev, ki jih ni povzročil izključno covid-19.

Paritetni odbor, ustanovljen v skladu s 3. členom Zakona št. 38/2001, **se ni sestel od avgusta 2019 do februarja 2021**, kar pomeni, da v tem času ni delovalo najpomembnejše predstavniško telo, s katerim se vzpostavljata neposredni odnos in sodelovanje med predstavniki Avtonomne dežele FJK, ki jih imenuje vlada, in predstavniki slovenske skupnosti. 31. 1. 2019 je bila v Uradnem listu objavljena UPR št. 150 z dne 3. 12. 2018, ki ureja Pravilnik o ustanovitvi in delovanju Paritetnega odbora, pozneje pa je bil z UPR z dne 8. 10. 2020 Paritetni odbor že četrtoč obnovljen. Nov Paritetni odbor je nastopil funkcijo 22. 1. 2021.

Deželna komisija, ustanovljena v skladu z 8. členom Deželnega zakona št. 26/2007 (in pred tem v skladu z 8. členom Deželnega zakona št. 46/1991), **se ni sestala od maja 2018 do junija 2019**. Poudariti je treba, da gre v tem primeru za očitno pomanjkljivost deželne zakonodaje, saj tretji odstavek 8. člena Deželnega

zakona št. 26/2007 določa, da se mandat Deželne komisije preneha z iztekom zakonodajnega mandata, ne predvideva pa, da bi komisija ostala na položaju do nastopa nove Deželne komisije, kot je običajno (in kot je med drugim za prejšnjo Deželno komisijo, imenovano v skladu z 8. členom Deželnega zakona št. 46/1991, določal deveti odstavek 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007). Zato je treba pripraviti ustrezno spremembo deželnega zakona.

Ker se najprej dvanajst mesecev ni sklicalo zasedanje Deželne komisije in nato osemnajst mesecev niti zasedanje Paritetnega odbora, je bila slovenska skupnost prikrajšana za ključno povezavo z Avtonomno deželo FJK in državo, kar je povzročilo resen zastoj.

Prav tako je treba razpravljati tudi o **Skupščini županov**, saj se je z nedavnim šestinsedemdesetim odstavkom 9. člena Deželnega zakona št. 13/2021 (Sprememba proračuna) uvedla sprememba četrtega odstavka 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007 (Posvetovalna deželna komisija), s katero se med člane, ki sestavljajo komisijo, po črki d) doda črka d) bis: »predsednik skupščine slovenske jezikovne skupnosti iz 21. člena Deželnega zakona št. 26 z dne 12. decembra 2014 (Reorganizacija odnosov med deželo in lokalnimi upravami v Furlaniji - Julijski krajini. Ureditev medobčinskih teritorialnih unij in ponovna razdelitev upravnih nalog), če je oblikovana«.

Glede na to, da je skupščina županov, ki jo za slovensko skupnost predvideva navedeni zakon o proračunskih spremembah, v skladu z istim deželnim zakonom predvidena tudi za nemško skupnost in da je enako telo za furlansko skupnost že vzpostavljeno, je treba takoj opozoriti, da mora za tri deželne skupnosti, ki jih priznava državna zakonodaja (zakona št. 482/1999 in št. 38/2001), ustanovitev institucionalnih teles, posvetovalnih komisij ali le preprosto dodeljevanje sredstev temeljiti na podrobni analizi specifičnosti posameznih skupnosti in da v tem primeru ustanovljena telesa ne morejo biti preslikava enakega telesa za vse tri avtohtone skupnosti.

Premisliti bi bilo namreč treba o skupščini županov občin, opredeljenih v zakonih št. 482/1999 in št. 38/2001, v katerih je v rabi manjšinski jezik. Jasno je, da razmere na ozemlju treh jezikovnih skupnosti niso primerljive, ne kar zadeva skupno število županov, ne kar zadeva število samih občin na območju nekdanjih pokrajin in še najmanj kar zadeva manjšinsko ali večinsko zastopanje prebivalcev iz avtohtonih jezikovnih skupnosti na posameznih občinskih ozemljih.

Skupščina županov dvaintridesetih občin iz UPR z dne 12. 9. 2007 bi zlasti zaradi nehomogene zastopanosti težko obravnavala vprašanja v zvezi s slovensko skupnostjo – štirinajst občin je namreč z ozemlja nekdanje tržaške in goriške pokrajine, osemnajst pa jih je z ozemlja nekdanje videmske pokrajine. Prav zaradi te nehomogenosti zastopanih občin, tako po skupnem številu prebivalcev (pomislimo samo na dejstvo, da število prebivalcev v občini Trst, deželnem središču Avtonomne dežele FJK, za več kot dvakrat presega skupno število vseh prebivalcev ostalih enaintridesetih občin, zaradi česar bi morali za preštevanje glasov uvesti kompleksne algoritme) kot tudi po različnem številu državljanov slovenskega jezika v dvaintridesetih občinah, bi težko govorili o reprezentativnosti Skupščine županov. Drugačen je položaj Skupščine županov furlanskih občin, ki že opravlja svoje naloge, prav tak pa bi bil lahko položaj nastajajoče Skupščine županov nemške skupnosti, ki jo prav tako ureja nedavni Deželni zakon št. 13/2021 in bi lahko opravljala svoje naloge, če bi se nemška skupnost tako odločila.

Za slovensko skupnost pa je v skladu z UPR z dne 12. 9. 2007, črko c) drugega odstavka 3. člena Zakona št. 38/2001 (o sestavi paritetnega odbora) in povezano črko c) četrtega odstavka 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007 (o sestavi deželne komisije) že predvidena **Skupščina izvoljenih predstavnikov slovenskega jezika** v krajevnih upravah na naselitvenem območju. Gre za predstavniško telo, ki že deluje in ki ga je v preteklih letih že večkrat v skladu z zakonom sklical predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine. Ker je ustanovitev te skupščine zakonsko določena, bi bilo mogoče predvideti tudi natančnejšo identifikacijo izvoljenih predstavnikov, ki so pripadniki slovenske skupnosti, in z uredbo zagotoviti tako obtežitev glasov kot pristojnosti, ki bi presegle zgolj identifikacijo predvidenega števila predstavnikov v posameznih posvetovalnih telesih.

Nazadnje pa je treba v zvezi z vprašanjem o predstavnstvu avtohtonih skupnosti opozoriti, da 6. člen Deželnega zakona št. 27/2001 s sklicevanjem na 3. člen Statuta ureja izobešanje »zastav referenčnih skupnosti, katerim pripadajo jezikovne skupnosti, prisotne v deželi,« in določa, da se na javnih poslopih občin, v katerih prebivajo pripadniki različnih jezikovnih skupnosti, ob italijanski, evropski in deželni zastavi izobeša tudi zastava referenčne skupnosti. Doslej je svoje pravice v skladu s tem zakonom uveljavila le

furlanska skupnost; z uvedbo odstavka 1 bis 6. člena Deželnega zakona št. 27/2001 in v skladu s prvim odstavkom 2. člena Deželnega zakona št. 6/2015 pa je zastava furlanske skupnosti tudi z zakonom priznana.

Vse do danes ostaja potreba po zakonski ureditvi uporabe **zastave slovenske skupnosti**, saj ima skupnost pravico do uporabe narodnih simbolov, kakršna je zastava, ki ponazarja jezikovno in kulturno specifiko avtohtone slovenske skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini. Poudariti velja, da so Paritetni odbor, krovne organizacije skupnosti ter institucionalni predstavniki slovenske skupnosti to vprašanje že pred začetkom pandemije covid-19 uradno predložili predsedniku deželnega odbora in se pri tem sklicevali na 7. in 10. člen Zakona št. 38/2001 ter zlasti na navedeni 6. člen Deželnega zakona št. 27/2001, ko so opozorili na pravico do uporabe simbolov slovenske narodne skupnosti v Italiji. Ob tem se je vzpostavila tudi korelacija s položajem italijanske skupnosti v Sloveniji, ki se v dogovoru z Republiko Slovenijo predstavlja z italijansko zastavo, kar je ustavna pravica te skupnosti.

Avtohtona slovenska skupnost se je skozi vsa desetletja po drugi svetovni vojni vselej predstavljala z lastno zastavo in izobešanje slovenske državne zastave na šolskih poslopih in poslopih drugih institucij je postalo običajno.

Treba je torej začeti uradni postopek identifikacije zastave, ki predstavlja slovensko skupnost, in zapolniti trenutno vrzel v zakonu.

Na področju **politične participacije Slovencev** je treba ob tej priložnosti opozoriti, da 26. člen Zakona št. 38/2001 (Volilna zakonodaja) odpira vprašanje o predstavnstvu slovenske manjšine v senatu in poslanski zbornici, vendar je treba hkrati poudariti, da v zadnjih dveh desetletjih ni bilo nadaljnjih korakov za zagotovitev dejanske in zanesljive prisotnosti predstavnikov slovenske skupnosti v teh institucijah. S predlogom zakona za zajamčeno zastopstvo Slovencev v parlamentu, ki ga je senatorka Tatjana Rojc predstavila na začetku septembra, se zdaj odpirajo novi izzivi.

7 Učenje lastnega jezika in deželni šolski sistem

Čeprav v statutu Avtonomne dežele FJK ni določena primarna pristojnost na področju izobraževanja, mora Avtonomna dežela FJK, v nasprotju z drugimi deželami s posebnim statutom, upoštevati, da je izobraževanje v lastnem jeziku temeljni gradnik vsake skupnosti, še zlasti avtohtonih manjšinskih skupnosti, pri katerih je jezik tesno povezan z identiteto, torej s ključnimi elementi skupnosti.

Kot je bilo že poudarjeno na prvi deželni konferenci, je za področje šolstva »— prav zaradi kompleksnosti in povezave s splošno področno zakonodajo – potrebna organizacija samostojne konference in soočenja s predstavniki tega sektorja«. Enako je bilo poudarjeno na drugi deželni konferenci, na kateri je bila ponovno izražena želja, »da bi na deželni ravni opravili poglobljeno analizo o tem ključnem in nepogrešljivem področju za slovensko manjšino«. Kot smo že omenili, Deželni zakon št. 26/2007 ne zajema vseh določil, ki jih ureja Zakon št. 38/2001, preverjanje izvajanja določil deželnega zakona pa bi bilo preozko v primerjavi z državnim zakonom, ki je običajno opredeljen kot globalni zaščitni zakon.

Zato znova poudarjamo potrebo po poglobljeni analizi področja poučevanja v slovenskem jeziku in položaja šol s slovenskim učnim jezikom, o pomenu katerih pričajo **štirje člani Zakona št. 38/2001**, in sicer 11. člen (Javne šole s slovenskim učnim jezikom), 12. člen (Določbe za videmsko pokrajino), 13. člen (Šolski upravni organi) in 14. člen (Deželni inštitut za raziskovanje na področju vzgoje).

Ne da bi se ob tej priložnosti podrobneje poglobljali v določila navedenih členov državnega zakona, moramo ponovno poudariti, kar je že bilo omenjeno na prvi deželni konferenci, in sicer da je neizvajanje 14. člena, ki ureja ustanovitev Deželnega inštituta za raziskovanje na področju vzgoje, zaradi poznejših povezanih državnih zakonov resno oškodovalo slovensko skupnost v preteklih dvajsetih letih in da je treba oceniti možnost, da se taka kršitev pravic odpravi tudi na deželni ravni.

Prav tako je bila že izražena želja, da se na deželni ravni opravi podroben pregled določil **za zaščito slovenske manjšine iz Zakona št. 482/1999** in še zlasti tistih iz 4. in 5. člena (v zvezi s šolami vseh vrst in vseh stopenj) ter 6. člena (v zvezi z visokošolskim izobraževanjem in s programi s področja manjšinskih jezikov in kultur).

Zato menimo, da je organizacija deželne konference za področje šolanja nujna in neodložljiva, prav tako pa je nujno, da se pristojnosti v zvezi s slovensko skupnostjo v prvi vrsti prenesejo na Deželno šolsko komisijo za pouk v slovenskem jeziku, ustanovljeno v skladu s tretjim odstavkom 13. člena Zakona št. 38/2001.

8 Sklepne misli

Ob zaključku tega poročila o oceni izvajanja določil zaščitne zakonodaje ter o ugotovljenih težavah in morebitnih pomanjkljivostih so v nadaljevanju predstavljene nekatere splošne ugotovitve.

Ne moremo se izogniti ponovnemu poudarjanju pomena **prepoznavnosti slovenske skupnosti in slovenskega jezika**, ki jo mora Avtonomna dežela FJK spodbujati predvsem v deželnem organigramu, ki je trenutno pomanjkljiv, in na deželni spletni strani, pa tudi na javno izobešenih oznakah ter v publikacijah in raziskavah deželne uprave. Če se znova povežemo s tem, kar je bilo povedano v zvezi s petimi cikli spremljanja Sveta Evrope o varstvu manjšin v Italiji, sta nujni in neizogibni tudi objava navedenih poročil iz preteklih let in njihova ustrezna vidnost na spletni strani Avtonomne dežele FJK.

Kar zadeva **slovensko skupnost na videmskem območju**, smo močno poudarili potrebo po celostnem premisleku o zakonodaji, ki bi se ob ohranjanju ciljev in namenov Zakona št. 38/2001 in sedanjega Deželnega zakona št. 26/2007 preoblikovala tako, da bi preprečila propad avtohtone slovenske skupnosti in omogočila ohranjanje avtohtonih krajevnih različic te jih s tem obvarovala pred izumrtjem. Če resnično želimo preprečiti to propadanje, je treba zagotoviti prepoznavnost in vključevanje naslovnikov zaščitne zakonodaje, slovenskih ustanov in združenj, ki delujejo na območju, ter jih postaviti v središče načrtovanja programov in projektov, kot se to dogaja na Tržaškem in Goriškem.

Na tretji deželni konferenci ponovno izražamo zahtevo po **samostojni konferenci za področje šolstva**, ki bi bila razdeljena na tri sklope, torej po enega za vsako jezikovno skupnost (slovensko, furlansko in nemško). Pri tem gre za javno obveznost, ki naj predvideva periodična srečanja in zahteva poglobljeno prospektivno analizo ter posvetovanje s strokovnjaki in zaposlenimi na tem področju. Zahtevo obnavljamo v obdobju, v katerem je pandemija nove koronavirusne bolezni celotnemu šolstvu zadala hud udarec in ki je s poukom na daljavo hudo bremenila učitelje, učence, dijake in starše.

Nekaterih predstavljenih predlogov pa ne bo mogoče uresničiti brez **krovnega usklajevalnega organa** za avtohtone deželne jezikovne skupnosti in brez **stabilne zadevne službe z ustreznimi kadri**. Morda se zdi nenavadno, da za uresničitev nadaljnjih sprememb predlagamo vrnitev v preteklost, to je k tisti službi, ki je bila v skladu z Deželnim zakonom št. 15/1996, torej kar pet let pred državnima zakonoma št. 482/1999 in št. 38/2001, pristojna za »načrtovanje, koordinacijo, izvajanje in preverjanje ukrepov za zaščito in valorizacijo deželnih in manjšinskih jezikov«, zato da se sedanji deželni službi določijo izključno pristojnosti v zvezi s slovensko, furlansko in nemško skupnostjo.

Po dvajsetih letih od sprejetja zakonov št. 482/1999 in št. 38/2001 lahko le znova potrdimo, da so slovenska skupnost in vse ostale avtohtone jezikovne skupnosti bistvena značilnost Avtonomne dežele FJK in samega statuta avtonomne dežele ter morajo biti prepoznane kot take, ne le z odpravljanjem nenehnih pomanjkljivosti pri izvajanju državne in deželne zakonodaje, temveč tudi s premagovanjem marginalizacije v okviru deželne uprave in osnovanjem kakovostnih načrtov z evropsko razsežnostjo.

Opomba

Priprava tega prispevka se je zaključila 20. 9. 2021, zato v njem niso upoštevani morebitni poznejši dogodki.

Večjezično šolanje v Kanalski dolini: mit ali realen scenarij?

1 Uvod in opredelitev problema

Slovenska manjšina v Furlaniji – Julijski krajini razpolaga z mrežo šol s slovenskim učnim jezikom, ki je prisotna na Tržaškem in Goriškem, medtem ko sta na Videmskem, v Špetru, prisotna dvojezična šola in vrtec, ki sta del slovenske šolske mreže. Kanalska dolina, ki prav tako spada v poselitveno območje Slovencev v Italiji, pa nima vzpostavljenega sistema šol s slovenskim učnim jezikom ali dvojezičnih šol, zato je bila pravica do učenja slovenščine v šolah Kanalske doline od nekdaj med prizadevanji krajevnih slovenskih organizacij in slovenske manjšine nasploh.

Učenje slovenščine je pomembno za ohranjanje jezika ter medgeneracijski prenos jezika in kulturne dediščine. Vključevanje manjšinskega jezika v šolski kurikulum pa je pomembno tudi z vidika statusa jezika. Z vključitvijo v šolski sistem pridobi manjšinski jezik uradni status v šolski sferi, kar pozitivno vpliva na status jezika v družbi. Manjšinski jezik je v šolski sistem lahko vključen kot predmet (in sicer kot obvezni, dodatni ali izbirni predmet, drugi ali tuji jezik) ali kot učni jezik (za omejeno število ur ali kot edini učni jezik). V zadnjem primeru gre vsekakor za kombinacijo obeh možnosti: kot učni jezik in kot predmet.

V teh letih se v Kanalski dolini razvija in uvaja inovativen model večjezičnega šolanja, ki vključuje vse dolinske jezike, vključno s slovenščino, in ki smo mu posvetili glavnino naše pozornosti. Namen referata je analizirati proces uvajanja slovenščine v šole v Kanalski dolini, popisati dejansko izvajanje le-tega, proučiti pričakovanja soudeleženi deležnikov in civilne družbe, proučiti močne in šibke točke ter analizirati možne razvojne perspektive.

2 Opredelitev glavnih konceptov in terminološka pojasnila

Osnovno- in srednješolsko izobraževanje

Skladno z italijanskim šolskim sistemom s pojmom »osnovna šola« opredelimo šolanje za starostno kategorijo od 6. do vključno 10. leta starosti (pet razredov). Dalje se izobraževanje deli na srednje šole prve stopnje (od 11. do 13. leta starosti – trije razredi) in srednje šole druge stopnje (od 14. do 19. leta starosti – pet razredov). Vrtci, osnovne in srednje šole prve stopnje so združeni v večstopenjska ravnateljstva.

Manjšinski jezik

Manjšinski jezik je v prispevku pojmovan kot avtohtoni jezik, ki ni v dominantnem položaju v prostoru in ni uradni državni jezik. V prispevku je govora o manjšinskih jezikih, ki so deležni določenega formalnega priznavanja (slovenščina, nemščina, furlanščina). Manjšinski jezik ima lahko v določeni realnosti/državi status manjšinskega jezika, v sosednji državi pa status uradnega državnega jezika (v primeru Kanalske doline sta to slovenščina in nemščina). Drugi jeziki spadajo v kategorijo tako imenovanih regionalnih jezikov in nimajo statusa uradnega državnega jezika v nobeni državi (npr. furlanski jezik).

Pomen vključevanja manjšinskega jezika v šolske sisteme z vidika jezikovnih manjšin

Številni strokovnjaki – npr. Fishman (1991) in Paulston (1987), če omenim najbolj prodorna – so izpostavili tri ključne dejavnike, ki vplivajo na ohranjanje in razvoj jezika: družino, šolanje in skupnost oz. družbo. Pravica do učenja manjšinskega jezika in šolanja v manjšinskem jeziku je ključnega pomena za ohranjanje jezika ter medgeneracijski prenos jezika in kulturne dediščine. Z vprašanjem jezika je tesno povezano tudi vprašanje identitete oz. identifikacije z določeno jezikovno skupnostjo. Šolanje v manjšinskem jeziku spada med

osnovne zahteve manjšine in možnosti šolanja v manjšinskem jeziku odražajo stopnjo zaščite, ki jo večina dodeljuje manjšini oz. je je manjšina deležna.

Priporočila Evropske unije: materni jezik in dva tuja jezika

Evropska unija je uvidela, da večjezičnost prebivalstva predstavlja predpogoj za združeno Evropo in podlago za integracijske procese, zlasti v obmejnem prostoru. Pri promociji večjezičnosti je priporočala, da bi se učenci učili dva tuja jezika, po možnosti jezika sosednjih držav (sklepi Evropskega sveta iz decembra 2017).¹

3 Metodologija

Za analizo problema smo v teoretičnem delu s pomočjo strokovne literature analizirali sorodne modele večjezičnega izobraževanja. Nadalje smo rekonstruirali razvoj uvajanja slovenščine v šole Kanalske doline s pomočjo poročil, časopisnih in drugih pisnih virov ter intervjujev s kvalificiranimi sogovorniki. V zadnji fazi so stekli še intervjuji z vodstvom večstopenjskega ravnateljstva Ingeborg Bachmann na Trbižu, kjer se uvaja večjezični pouk, nekaterimi učitelji slovenščine, starši in drugimi nosilci interesov: slovenskimi društvi v Kanalski dolini, krovnicima organizacijama Slovencev v Italiji Slovensko kulturno-gospodarsko zvezo (SKGZ) in Svetom slovenskih organizacij (SSO), predstavniki deželne uprave, predstavniki lokalnih občin ter izvoljenimi predstavniki iz vrst slovenske manjšine. Intervjuji so potekali v živo, prek telefona in videokonferenčnih sistemov. V sklepnem delu smo pridobili še mnenje Republike Slovenije, in sicer Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ter višje pedagoške svetovalke za slovenske šole v Italiji.

4 Tro- ali večjezično šolanje/izobraževanje

20

O tro- ali večjezičnem šolanju govorimo, ko se vse tri jezike (ali več) poučuje kot učni predmet in so hkrati uporabljeni kot učni jezik v relevantnem obsegu (število učnih ur). Pri implementaciji koncepta pa gre zaslediti veliko raznolikost v organizaciji pouka, didaktičnih pristopih in ciljih večjezičnega šolanja.

Tro- ali večjezično izobraževanje je treba ločevati od enojezičnega izobraževanja z dvema ali tremi tujimi jeziki.² V zadnjem primeru je učni jezik en sam, ostale jezike se uporablja le pri pouku tujih jezikov. Razlika je torej v učnem jeziku oz. učnih jezikih, ki hkrati odražajo tudi razliko v statusu jezika/jezikov v kurikulumu: v prvem primeru imajo jeziki status učnega jezika, v drugem pa tujega jezika oz. drugega in tretjega jezika.

Z večjezičnim poukom se odpira tudi vprašanje ustreznega predznanja jezikov, ki je pomembna predpostavka, da se lahko jezike uporablja kot učne jezike.

Ob šolskem okolju je za učenje jezikov relevantna tudi prisotnost jezikov v okolju: ali je učni jezik tudi jezik, ki je del okolja, kjer ga lahko učenci potem uporabljajo, utrjujejo in neposredno usvajajo (obraten primer so mednarodne šole z angleškim učnim jezikom, kjer se angleščina uporablja večinoma samo v šolskih prostorih z namensko oblikovanimi okolji in dogodki).

4.1 Na poti do večjezičnega izobraževanja: razmislek o namenu večjezičnega izobraževanja

Večjezično šolanje je del strategije jezikovnega načrtovanja: pri njeni realizaciji sodeluje več nosilcev interesov, vsak s svojimi potrebami in pričakovanji. Za usklajeno delovanje je pomembno razjasniti in čim bolj jasno opredeliti, kateri namen zasledujeta uvedba in izvajanje večjezičnega šolanja v določenem okolju, in to na ravni vseh družbenih deležnikov: družbe, ki živi v okolju, kjer se izvaja večjezično šolanje, institucij, ki sodelujejo ali podpirajo večjezično šolanje, in na ravni posameznikov, ki izberejo večjezično šolanje. Z jasno definiranim namenom je lažje opredeliti tudi operativne cilje in spremljati njihovo realizacijo.

¹ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/142692.pdf

² Lahko gre za tuje jezike ali jezike okolja.

V nadaljevanju navajamo nekatera vprašanja, ki si jih moramo postaviti pri določanju namenov večjezičnega izobraževanja. Ta smo oblikovali na osnovi strokovne literature. Nekateri možni nameni zadevajo izključno ožje področje delovanja šole, drugi pa so širši.

1. *Ali večjezično šolanje prispeva zgolj k ohranitvi manjšinskega jezika v izbrani skupnosti ali k njegovemu razvoju/revitalizaciji?*

Pri večjezičnih modelih ni vedno jasno in enoznačno opredeljeno, ali je večjezično šolanje namenjeno zgolj ohranjanju jezikov kot dela kulturne dediščine ali tudi njihovem razvoju v smislu uporabe za nadaljevanje šolanja in javne rabe jezika. Če je na primer v učnem načrtu predvideno usvajanje tradicionalnih pesmi, je to bolj povezano z ohranjanjem kulturne dediščine, če gre na primer (tudi) za učenje izpolnjevanja vlog v slovenščini, pa gre za razvoj jezika v smislu širjenja njegove rabe na javno sfero ali na akademsko raven, na primer s pisanjem referatov v slovenskem jeziku.

2. *Ali gre za tranzicijski model večjezičnega šolanja ali za model, ki stremi k usvajanju enakovrednih jezikovnih kompetenc v vseh treh jezikih?*

Pri večjezičnih modelih izobraževanja tudi ni vedno jasno opredeljeno, ali gre za tranzicijski model, ki stremi k razvoju višjih akademskih jezikovnih kompetenc v enem samem (večinskem) jeziku, ali za model, ki stremi po polni večjezičnosti v smislu enakovrednega obvladovanja več jezikov ob koncu šolanja. Pri tranzicijskem modelu gre za postopno tranzicijo od jezikov okolja, ki so šolajočim se bližji, k uradnim (večinskim) jezikom. Vloga jezikov torej ni enakovredna, ker je končni cilj usposobljenost posameznika, da lahko nadaljuje s šolanjem v uradnem oz. večinskem jeziku, medtem ko ostali jeziki postopoma pridobivajo vedno bolj obrobno vlogo.³ V obratnem primeru pa večjezični model stremi k usvajanju enakovrednih jezikovnih kompetenc in posameznika usposobi za uporabo vseh jezikov na enakovredni ravni, kar posledično pomeni, da bi lahko učenec nadaljeval šolanje v vseh učnih jezikih, saj ima za vse učne jezike razvite akademske jezikovne kompetence na ustrezni ravni.

3. *Ali je namen večjezičnega šolanja večjezičnost posameznikov, ki naj obvladajo več jezikov, ali pa oblikovanje večjezične družbe, kjer se uporabljajo različni jeziki tudi v javni sferi?*

Postavlja se vprašanje, ali večjezično šolanje zasleduje večjezičnost posameznikov ali večjezično družbo. Večjezičnost je tako individualni kot družbeni pomen in posledično lahko govorimo o večjezičnih posameznikih in večjezični družbi. Z uvajanjem večjezičnega šolanja se postavlja vprašanje, ali je namen večjezičnega šolanja večjezičnost posameznikov ali tudi večjezičnost prostora, tudi v smislu soprisotnosti in uporabe več jezikov v prostoru, pa tudi v javnem življenju.

4. *Ali je namen večjezičnega šolanja zgolj zasledovanje večjezičnosti, ker je trenutno aktualna in pozitivno vrednotena, ali usvajanje točno določenih jezikov, ki imajo v danem okolju določeno težo/pomen?*

Iskreno je treba razmisliti o globljih motivih, zaradi katerih se družine in posamezniki odločajo za večjezično šolanje. Med starši narašča interes za vključevanje otrok v večjezične modele šolanja, saj so številne raziskave dokazale prednost večjezičnosti in zgodnjega usvajanja več jezikov. Pri tem je težišče na usvajanju jezikov, izbira jezikov pa stranskega pomena. To pomeni, da je staršem precej vseeno, za katere jezike gre, pomembno jim je le, da gre za več jezikov. Postavlja se torej vprašanje, ali je motivacija za izbiro večjezičnega šolanja vezana zgolj na prednosti večjezičnosti in večjezičnega šolanja ali se odločajo za večjezično šolanje, ker si želijo znanja točno tistih jezikov, ki so del kulturne dediščine kraja. Ali izbiro slovenščine narekuje pretežno želja po večjezičnosti ali je za tem preišljena izbira slovenskega jezika?

³ Na primer v Luksemburgu se na nižjih stopnjah v večji meri uporablja luksemburški jezik, z višanjem stopnje šolanja pa v vedno večji meri francoščina. Na višjih stopnjah se druge jezike opusti v korist francoščini, ki postane prevalentni jezik šolanja.

5. *Ali večjezično šolanje prispeva k novemu razmerju med globalizacijo in regionalizacijo ter ustvarjanju večjezične regije in večjezične Evrope?*

Gre za vprašanje umeščanja večjezičnosti v prostor oz. regijo. Zgodovinski razpleti so v zadnjih desetletjih ustvarili pogoje, ki so bolj naklonjeni razvoju večjezičnega šolstva. Tudi evropski integracijski procesi so prispevali k bistvenim spremembam v doživljanju večjezičnosti in večkulturnosti v obmejnih regijah. Sodelovanje v obmejnem prostoru postaja tesnejše. Ob uveljavljanju angleščine kot globalnega jezika pa se postavlja vprašanje, ali bomo v obmejnem prostoru uporabljali angleščino za sporazumevanje ali regionalne jezike, ki so tudi nosilci kulturne dediščine kraja. Kanalska dolina se je uveljavila kot dolina v osrčju Evrope, na stičišču treh kultur in jezikov, ter skuša promovirati to svojo posebnost, tudi v turistične namene. Večjezičnost doline je potem logična predpostavka. Mogoče pa tudi predpostavka za oblikovanje in razvoj čezmejnih regij.

Tudi pri udejanjanju večjezičnega šolanja v Kanalski dolini velja razmisliti o namenu, ki ga zasledujejo različni nosilci interesov oziroma o usklajenem pristopu med njimi: ali nameni različnih nosilcev interesov lahko sobivajo in se dopolnjujejo ali pa se vzajemno izključujejo?

4.2 Kratka predstavitev primerov tro- in večjezičnih modelov izobraževanja

Preden preidemo k predstavitvi modela večjezičnega šolanja, ki je bil oblikovan za potrebe Kanalske doline, naj prikažemo še primere že uveljavljenih modelov v drugih evropskih kontekstih.

Dolina Aoste

Z deželnim statutom Doline Aoste sta zajamčena enakopravnost med italijanskim in francoskim jezikom. V določenih predelih se med skupnostjo Walserjev uporablja tudi regionalne jezike, ki so nemškega izvora. V teh predelih se poučuje tudi nemščino kot tretji jezik.

Sicer pa se na šolah vseh stopenj v Dolini Aoste učenci učijo enako število ur italijanski in francoski jezik, oba jezika se lahko uporabljata kot učni jezik. Učenje ostalih dolinskih jezikov pa ni normirano in odločitev je tako prepuščena šolam, ki se odločajo za učenje teh jezikov ob finančni podpori deželne uprave. Na sekundarni stopnji je opaziti upad ur uporabe francoščine kot učnega jezika.

Južna Tirolska/Gornje Poadižje

Na Južnem Tirolskem ima nemška skupnost pravico do šolanja v nemščini na vseh stopnjah, od vrtca do vključno visokega šolstva. Italijanščino se poučuje kot drugi jezik. Obratno pa se na šolah z italijanskim učnim jezikom poučuje nemščino kot drugi jezik. Z novim tisočletjem je bil uveden nov pristop, ki stremi k razvoju funkcionalne večjezičnosti otrok.

V predelu, kjer so naseljeni tudi Ladinci, so priredili model: vse šole so dvojezične, tako da se enako število ur uporablja italijanščino in nemščino kot učni jezik, ob tem pa se učenci vseh stopenj učijo tudi ladinskega jezika, ki se uporablja tudi kot učni jezik za omejeno število ur. Na vrtčevski stopnji pa potekajo dejavnosti v jeziku, ki je otrokom prvi jezik, kar je povečini ladinščina. V primeru, ko otrokov prvi jezik ni ladinščina, vzgojiteljice uporabljajo tudi nemščino in italijanščino, tako da je vrtčevsko okolje večjezično. V prvem razredu osnovne šole se otroke postopoma uvaja v večinske jezike, to je v italijanščino in nemščino, ki postaneta ciljna jezika. Z zviševanjem jezikovne kompetence v italijanščini in nemščini se oži raba ladinščine, ki ima v višjih razredih bolj obrobno vlogo.

Učitelji na vseh stopnjah morajo obvladati vse tri jezike in to tudi ustrezno dokazovati.

Južna Koroška

Na Koroškem so poleg šol z nemškim učnim jezikom tudi tako imenovane dvojezične šole z nemškim in slovenskim učnim jezikom. Za dvojezične osnovne šole normativa predvideva, da poteka pouk pol v nemščini in pol v slovenščini, kar se realno težko udejanja in velikokrat prevlada pouk v nemščini. V Celovcu pa zasledimo primere dvojezičnih šol, kjer se učni jezik alternira na dnevni (en dan poteka pouk v nemščini, naslednji dan v slovenščini) ali tedenski ravni.

Ponudba dvojezičnega šolanja se zaključí s primarno stopnjo, nato je slovenščina na voljo le kot dodatni obvezni predmet, kot alternativa obveznemu predmetu ali kot izbirni predmet. Izjema je le Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence v Celovcu. Od šolskega leta 1999/2000 je na slovenski gimnaziji v Celovcu na voljo projekt Kugyjevih razredov, po katerem poteka pouk v treh jezikih (slovenščini, nemščini in italijanščini) ter angleščini. Posamezne šole in vrtci pa se lahko odločijo, da svojo izobraževalno ponudbo obogatijo z dodatnimi urami tujih jezikov.

Na vrtčevski stopnji velja omeniti projekt Tri roke/Drei Hande/Tre mani, v katerem so sodelovale šole s Trbiža, Kranjske Gore in Podkloštra (Arnoldstein). Gre za projekt, ki spodbuja večjezičnost in povezovanje. V ta namen so se dvakrat tedensko izmenjevale vzgojiteljice iz sodelujočih vrtcev iz treh držav in se vključevale v aktivnosti drugega vrtca ter tako pripomogle k razvijanju jezikovnih kompetenc otrok v tujih jezikih.

Luksemburg

Uradni jezik je luksemburščina; francoščina je določena kot jezik prava, luksemburščina in nemščina pa kot jezika javne uprave. Za šolski sistem je značilno, da se na nižjih stopnjah v večji meri uporablja luksemburški jezik, z višanjem stopnje šolanja pa se utrjuje položaj francoskega jezika. Tako se luksemburščina uporablja kot prvi jezik v predšolski vzgoji, medtem ko je francoščina dominantna na sekundarni stopnji. Kot posledica migracij in demografskih sprememb danes večina šoloobvezne populacije ne uporablja luksemburškega jezika doma.

Šolski sistem točno določa zaporedje uvajanja vseh treh jezikov šolanja: na predšolski stopnji se uporablja luksemburščina, osnovnošolsko izobraževanje (od 6. do 12. leta starosti) pa poteka večinoma v nemščini. Nemščina je učni jezik pri večini predmetov, v njej steče tudi opismenjevanje. Francoski jezik uvedejo v drugem razredu, pri 8. letih starosti.

Na sekundarni stopnji se uporabljata nemščina in francoščina, luksemburščina je prisotna le obrobno. Na tej stopnji se uvede še učenje angleščine kot tujega jezika.

Kot zanimivost lahko izpostavimo, da se od učiteljev pričakuje, da vsaj pol leta študirajo v tujini, in to v državi, kjer je uradni jezik francoščina oz. nemščina.

Baskovske države

V baskovskih državah je na voljo dvojezični model, kjer se kot učni jezik uporabljata baskovski in španski jezik. V zadnjih letih se lahko poskusno uvaja tudi angleščino kot dodatni učni jezik za omejeno število ur, večinoma na nižjih stopnjah.

5 Slovenščina v šolah Kanalske doline

Kanalska dolina nima vzpostavljenega sistema šol s slovenskim učnim jezikom, zato je bila pravica do učenja slovenščine v šolah Kanalske doline od nekdaj med prizadevanji slovenskih organizacij in slovenske manjšine nasploh. Težava je bila tudi v opredelitvi oblike, s katero se je slovenščina uvajala v šole: slovenščina se je v taki in drugačni obliki postopoma pojavljala v šolstvu, sicer pa zelo fragmentarno in nesistematizirano. Težave so bile tudi s financiranjem ur pouka slovenščine, ker slovenščina ni imela statusa v uradnem predmetniku in tudi ne statusa učnega jezika, zato je ni neposredno financiralo italijansko ministrstvo za izobraževanje.

Proces vključevanja slovenščine v šolah Kanalske doline lahko v grobem ločimo v tri razvojne faze:

1. vključevanje slovenščine v šolsko ponudbo;
2. uvedba predmeta slovenski jezik;
3. uvedba večjezičnega šolanja.

5.1 Zgodovinski razvoj vključevanja slovenščine v šole Kanalske doline

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so se začeli tečaji slovenskega jezika, ki so bili večinoma namenjeni otrokom, saj so od leta 1919 v Kanalski dolini le šole z italijanskim učnim jezikom. Prisotnost slovenščine od takrat do danes ni bila sistemsko urejena. Pouk slovenščine se je odvijal v različnih oblikah, vendar vedno kot dodatek oz. izvenkurikularni predmet v različnem obsegu. Odlok ministra za izobraževanje iz leta 1999 je šolam dodelil večjo avtonomijo, tudi v smislu prilagajanja šolske ponudbe krajevnim potrebam in možnosti delnega odstopanja od vsedravnega kurikula za prilagajanje izobraževalne ponudbe. Za uvedbo pouka slovenskega jezika časi še niso bili zreli, vendar je vodstvo večstopenjske šole Bachmann občutilo potrebo, da slovenščina najde pot v šolo. Tako je od šolskega leta 1998/99 šola nadgradila svojo izobraževalno ponudbo s projektom *Multikultura* in slovenščina je bila vključena po eno uro tedensko kot *petje v slovenskem jeziku*. Čeprav ne gre za pouk slovenskega jezika, predstavlja uvedba *petja v slovenskem jeziku* pomembno prelomnico. Sredstva za izvajanje pouka slovenščine so prihajala iz italijanskega deželnega in državnega proračuna.

5.2 Uvedba predmeta slovenski jezik

V šolskem letu 2003/04 je bil prvič uveden obvezni predmet slovenski jezik, in sicer eno uro tedensko, v vrtcih in prvih petih razredih osnovnih šol Kanalske doline. Še vedno gre za projektno dejavnost, ki se izvaja v sklopu šolske avtonomije. Šola je za izvedbo pouka slovenskega jezika podpisala konvencijo s Slovenskim kulturnim središčem Planika, ki si je tudi prizadevalo, da se ocena iz slovenščine vključi v spričevalo. Ure slovenščine je izvajal zunanji učitelj/sodelavec slovenskega maternega jezika, ki dobro pozna jezik in kulturo Kanalske doline. Vsako leto so bile težave s financiranjem, saj šola ni imela ustreznih finančnih sredstev, da bi prevzela stroške za učitelje slovenščine. Omenjenemu financiranju iz Italije je treba dodati še financiranje Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, s katerim so prek Slovenskega kulturnega središča Planika v naslednjih letih uvedli dodatni dve uri slovenščine na osnovni šoli v Ukvah.

S šolskim letom 2016/17 je sodelovanje s šolo za izvedbo pouka slovenskega jezika prevzelo Združenje Don Mario Cernet.

Če povzamemo, vse do projektne uvedbe večjezičnega pouka (v šolskem letu 2017/18 v Ukvah in nato še v ostalih dolinskih šolah) ni bilo systemske rešitve za izvedbo pouka slovenskega jezika. Zaradi negotove kontinuitete v pridobivanju finančnih sredstev je bila vsako leto ob začetku šolskega leta izvedba pouka slovenščine postavljena pod vprašaj. Pouk slovenščine in nemščine se je financiral iz različnih virov in projektnih sredstev, večinoma prek Zakona št. 38/2001, ki podpira razvijanje slovenščine in njenih krajevnih narečnih različic v videmski pokrajini.

5.3 Na poti k večjezičnemu šolanju: prvi poskusi

V letih se vseskozi stopnjujejo pobude, namenjene ozaveščanju o pomenu večjezičnega šolanja in iskanju sistemskih rešitev za uvedbo večjezičnega pouka v Kanalski dolini. V letu 2011 občinska sveta na Trbižu in v Naborjetu - Ovčji vasi sprejmeta uradni sklep, s katerim podpirata uvedbo pouka v slovenščini in nemščini v okviru trbiškega večstopenjskega zavoda. Pobuda za uvedbo večjezičnega šolanja nastane na pobudo krajevnih uprav, ki so preverile interes neposredno med starši šolajočih se otrok, torej kot odraz teritorija (pristop *bottom up*, od spodaj navzgor).

Pri hitrem pregledu razvoja nadaljnjih dogodkov velja izpostaviti posvet v Naborjetu, ki je potekal 4. novembra 2016 v organizaciji domačih društev. Na tem posvetu so bile predstavljene izkušnje večjezičnega izobraževanja v Furlaniji - Julijski krajini, na Koroškem in Južnem Tirolskem. V naslednjih mesecih pride do podpisa uradne resolucije s strani občin Naborjet - Ovčja vas in Trbiž ter slovenskih in nemških društev, ki podpirajo večjezični pouk: Združenje don Mario Cernet, Slovensko kulturno središče Planika, Združenje don Eugenio Blanchini, Kanaltatler Kulturverein. V resoluciji pozivajo pristojne oblasti, naj čim prej sprejmejo zahtevo po večjezičnem izobraževanju v Kanalski dolini in drugje na Videmskem, kjer se želijo šolati tudi v slovenščini.

Za pripravo modela večjezičnega pouka je bila leta 2017 na pobudo občinskih uprav imenovana mednarodna znanstvena komisija, ki ji je predsedovala dr. Aleksandra Krause, docentka Univerze na Dunaju. Naloga komisije je bila definiranje vertikalnega modela večjezičnega kurikula za šole vseh stopenj v okviru Večstopenjskega zavoda Trbiž. Sestavljali so jo izvedenci iz Italije, Slovenije in Avstrije. Tako nastane v sodelovanju z vodstvom šole načrt projekta za večjezično izobraževanje od vrtca do srednje šole druge stopnje, ki vključuje vse dolinske jezike: slovenščino, nemščino in furlanščino.

V šolskem letu 2017/18 se pod pokroviteljstvom občine Naborjet - Ovčja vas pilotno izvede projekt večjezičnega italijansko-slovensko-nemško-furlanskega pouka v zadnjem letniku vrtca in prvih dveh letih osnovne šole v Ukvah. Pouk poteka v italijanščini, slovenščini, nemščini in furlanščini. Ob tem se učenci učijo angleščine kot tujega jezika.

S šolskim letom 2019/20 se projekt razširi na vse vrtce in šole ravnateljstva. Načrt podpre Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, ki zagotovi finančna sredstva tudi v naslednjih letih, najprej iz zaščitnega zakona št. 38/2001 in nato še iz vsedržavne strategije za razvoj notranjih območij Italije (tako imenovane »Aree interne«). Pouk v dolinskih jezikih vedno izvajajo zunanji učitelji, ki jim je učni jezik prvi jezik. Izbor zunanjih učiteljev opravijo društva, ki sodelujejo pri projektu in so hkrati odgovorna za sklepanje pogodb o sodelovanju z učitelji in za izplačila honorarjev. Večstopenjska šola pa prevzema koordinacijo in supervizijo, potrjuje izvedeno delo in ure ter preverja dosežene rezultate. V šolskem letu 2020/21 je na osnovi sklenjene konvencije za osebje, ki poučuje dolinske jezike, poskrbela Teritorialna unija za Železno in Kanalsko dolino prek agencije za začasno zaposlovanje. Zaradi zahtevnosti postopkov je večjezični pouk stekel z zamudo.

Medtem je bila na italijanskem ministrstvu za izobraževanje oddana vloga za uvedbo eksperimentalnega večjezičnega pouka. Večjezično izobraževanje v Kanalski dolini je bilo vključeno tudi v reformo deželnega zakona o šolstvu.

6 Opis večjezičnega izobraževalnega modela, zdajšnjega izvajanja in načrtovane eksperimentacije

25

Pri opisu modela izhajamo iz dokumentacije, ki nam jo je posredovalo vodstvo večstopenjske šole Bachmann, iz pogovorov z ravnateljico in koordinatorji šole, ki so odgovorni za jezikovno področje, ter iz dodanih pojasnil inšpektorja za šole s slovenskim učnim jezikom pri Deželnem šolskem uradu.

Zelo sintetično lahko uvodoma povzamemo, da gre za poskus uvedbe večjezičnega šolanja v dolinskih jezikih po celi vertikali, od vrtca do vključno srednje šole druge stopnje. Gre za unikum v italijanskem izobraževanem prostoru, ki je sad dolgoletnih izkušenj poučevanja dolinskih jezikov v Kanalski dolini.

Preden opišemo model in njegove posebnosti, pa je pomembno, da izpostavimo štiri pomembne predpostavke:

1. Večjezično šolanje v Kanalski dolini poteka na večstopenjski šoli Bachmann. Večstopenjska šola krije celotno ozemlje petih občin Kanalske doline, od teh sta dve vključeni v seznam občin iz zaščitnega zakona 38/2001 (Naborjet - Ovčja vas/Malborghetto - Valbruna in Trbiž/Tarvisio), druge tri pa niso (Kluže/Chiusaforte, Dogna, Tablja/Pontebba). Posebnost šole je, da vključuje celotno vertikalno, od vrtca do vključno srednje šole druge stopnje (od 3. do 19. leta starosti učencev), in sicer:
 - 6 vrtcev: v Ukvah, Žabnicah, na Trbižu – mesto, Trbižu – centrala, Tablji in v Klužah;
 - 5 osnovnih šol: v Ukvah, na Trbižu – mesto, Trbižu – centrala, Tablji in v Klužah;
 - 2 srednji šoli prve stopnje: na Trbižu in Tablji;
 - 2 srednji šoli druge stopnje: na Trbižu, in sicer Tehnični zavod za turizem in Znanstveni licej, ki ima dve smeri (znanstveno in športno).

2. Ker gre za večjezično šolanje, se učenci soočajo tudi z nemščino in furlanščino. Nikoli ne izključno s slovenščino.
3. Učenje dolinskih jezikov sledi teritorialnemu načelu in porazdelitvi: na Tablji in Klužah (ki nista vključeni v seznam občin iz zaščitnega zakona) ni predvidena slovenščina (samo furlanščina in nemščina), medtem ko v preostalih sredinah je.

Za prikaz modela večjezičnega izobraževanja v Kanalski dolini bomo opisali stanje v dveh fazah:

- projektne fazi (ki se trenutno izvaja);
- fazi eksperimentacije ali fazi stabilizacije z uvedbo eksperimentacije novega kurikula (ki trenutno čaka na potrditev ministrstva za izobraževanje).

Fazi se razlikujeta predvsem po tem, da gre v projektne fazi za obogatitev kurikula (*Piano Triennale dell'Offerta Formativa* – PTOF), ki se izvaja v obliki projekta na osnovi šolske avtonomije. Šola mora poiskati zunanje vire financiranja za projektne dejavnosti in v celoti poskrbeti za izvajanje projekta. Izvajanje projektne aktivnosti poteka ob podpori različnih deležnikov, med katerimi velja izpostaviti predvsem slovenska društva. Iskanje finančnih virov predstavlja največjo hibo za kontinuiteto projekta. Projektne dejavnosti izvajajo zunanji sodelavci in ne učno osebje, ki ga ministrstvo dodeli šoli.

V eksperimentalni fazi pa ministrstvo sprejme predlagane spremembe in nadgradnjo nacionalnega kurikula in tako dejavnosti, ki so se prej izvajale projektno, postanejo del rednega delovanja. Pri tem bi se ohranil isti koncept in model večjezičnega šolanja, stroški pa bi v celoti bremenili ministrstvo, ki bi na novo zaposlilo učitelje dolinskih jezikov.

Projekt se je v lanskem šolskem letu (2020/21) izvajal v dolinskih vrtcih in osnovnih šolah, in sicer od novembra 2020 do maja 2021. Skupno je bilo v projektno delo vključenih 118 vrtčevskih otrok in 134 osnovnošolskih otrok.⁴

V nadaljevanju predstavljamo to, kar se trenutno izvaja v projektne fazi in kar je predvideno v eksperimentaciji za vsako stopnjo posebej.

6.1 Vrtci

6.1.1 Zdajšnja implementacija projekta

Tako slovenščina kot nemščina sta prisotni v vrtcih v Ukvah, obeh trbiških vrtcih ter v Žabnicah. V preteklem šolskem letu (2020/21) so v vseh omenjenih vrtcih imeli po dve uri tedensko vsakega jezika (slovenščine in/ali nemščine). Ure dolinskih jezikov so bile okrnjene, ker ni bilo zadostnih finančnih virov.

Pouk omenjenih dolinskih jezikov so izvajali zunanji sodelavci in sledili načelu »ena oseba en jezik«. Dolinske jezike so uporabljali pri rutinskih opravilih in usvajali besedišče prek pesmic, s katerimi so spremljali dnevna rutinska opravila (npr. umivanje rok ipd.) in drugih aktivnosti, v katerih so se lahko otroci izražali, na primer barve, živali, risbe ipd. Na osnovi interne evalvacije so otroci dobro sprejeli tako učenje dolinskih jezikov kot zunanje sodelavce.

6.1.2 Eksperimentacija

Razlika v primerjavi z zdajšnjo izvedbo je predvsem v povečanem obsegu števila ur, namenjenih dolinskim jezikom in statusu vzgojiteljev, ki vodijo urice dolinskih jezikov. Tako je v vrtcu predvidenih pet ur slovenščine tedensko (enako velja za nemščino in furlanščino). Pri tem vzgojiteljice sledijo državnim smernicam za predšolsko vzgojo.

⁴ Gre za skupno število učencev šol, vključenih v projekt. Vendar pa se v nekaterih vrtcih/šolah slovenščina ni izvajala (na Tablji in Klužah)

Pouk bi potekal nivojsko, tako da bi se dejavnosti, ki se izvajajo v dolinskih jeziki, razlikovale glede na starostno skupino otrok. Pri malčkih bi bil večji poudarek na dnevni rutini, pri srednje velikih otrocih na različnih področjih izkustva, pri večjih otrocih pa bi bila pozornost usmerjena v razvoj besedišča in govornih zmožnosti.

Ure slovenščine bi sledile principu »ena oseba en jezik« in »ena situacija en jezik«. Učiteljica slovenščine bi delovala v tesnem sodelovanju z vzgojiteljicami oddelka. Uporabljali bi se pristop mini CLIL⁵ in laboratorijske dejavnosti, ki se navezujejo na otrokov izkušenski svet.

Z eksperimentacijo bi ministrstvo prevzelo stroške za osebje in zaposlilo vzgojitelje, ki vodijo urice dolinskih jezikov. Vzgojiteljice za slovenski jezik bi bile redno zaposlene in del kolektiva (ne več zunanje sodelavke). Kot strokovno usposobljene javne uslužbenke bi jih namestilo neposredno ministrstvo ob spoštovanju pogojev, ki jih predvideva veljavna zakonodaja.

6.2 Osnovna šola

V osnovni šoli se po vsedravnem kurikulumu poučuje tudi angleščino kot prvi tuji jezik. Posebnost predlaganega večjezičnega modela pa je, da so poleg angleščine vključeni še lokalni jeziki, in sicer slovenščina, nemščina in furlanščina. Podobno kot nemščina in furlanščina je slovenščina vključena v dveh različnih oblikah, in sicer kot:

1. predmet z določenim številom ur pouka slovenskega jezika;
2. učni jezik za nekatere (nejezikovne) predmete za določeno število ur tedensko.

6.2.1 Zdajšnja implementacija projekta

Slovenščina je prisotna v zgoraj omenjenih oblikah na osnovnih šolah v Ukvah in obeh trbiških šolah:

1. od prvega do petega razreda po dve uri tedensko kot predmet. Učenci se učijo osnov slovenskega jezika;
2. kot učni jezik za določene (nejezikovne) predmete za določeno število ur (2) tedensko. Ta točka je za naše okolje najbolj inovativna. Za točno določene nejezikovne predmete namreč poteka pouk po dve uri tudi v slovenščini, tako da je poleg razredne učiteljice prisotna tudi učiteljica slovenščine, ki ima vsakič na voljo približno 20 minut, da obravnavane vsebine predela tudi v slovenščini. Pri tem ne gre zgolj za prevajanje vsebin, ampak za dodatno dejavnost, kot je lahko poglobitev, nadgradnja ali obravnava iste teme z drugačnim pristopom, da učenci usvojijo terminologijo v slovenskem jeziku. Pouk torej poteka ob soprisotnosti in ob tesnem sodelovanju obeh učiteljic: najprej razredna učiteljica normalno izvede približno 40 minut pouka določenega predmeta, nato ima učiteljica slovenščine na voljo 20 minut, da isto temo predela, nagradi ali utrdi z drugo didaktično dejavnostjo v slovenščini. Ko v nadaljevanju govorimo o predmetih, ki se poučujejo tudi v slovenščini, govorimo torej o deležu učne ure (20 minut oz. ena tretjina učne ure), ki se izvaja v slovenščini. Predmeti, ki se poučujejo tudi v slovenščini, sledijo načelu rotacije, kar pomeni, da se na dve meseca zamenjajo predmeti, ki se poučujejo tudi v slovenščini (nemščini in furlanščini); prva dva meseca se tako poučuje v slovenščini glasbo, zemljepis in likovno umetnost, naslednja dva pa matematiko/geometrijo, zgodovino in naravoslovje. Uporabljata se načelo »ena oseba en jezik« in pristop CLIL, s katerim se razvijajo laboratorijske, skupinske in individualne dejavnosti, ki so skladne z državnim kurikulumom in vertikalnim kurikulumom šole.

V šolskem letu 2020/21 je v Ukvah in eni trbiški šoli prvič stekel večjezični pouk v vseh razredih osnovne šole. Pouk slovenščine vodijo zunanji sodelavci v tesnem sodelovanju z razrednimi učitelji in aktivni, odgovornimi za projekt.

⁵ Kratica CLIL pomeni *Content Language Integrated Learning* oz. učenje nejezikovnih predmetov in vsebin v tujem jeziku. Sočasno se poučuje predmet in s tem posredno tudi tuj jezik.

Čprav kurikul ne določa stopnje znanja jezika, ki jo morajo učenci doseči, po mnenju koordinatoric, z zdajšnjo implementacijo modela učenci na koncu osnovne šole dosežejo tako raven znanja slovenščine, ki približno odgovarja nivoju A1 (prva raven) po Skupnem evropskem referenčnem okviru za jezike.⁶ Pri tej stopnji učenec razume krajša ustna sporočila, ki se nanašajo nanj in na njegovo neposredno življenjsko okolje; na preprost način ustno in pisno opisuje teme, ki se nanašajo na trenutne potrebe ali splošne teme; rešuje naloge po navodilih učitelja in po potrebi vpraša za dodatna pojasnila.

6.2.2 Eksperimentacija

V fazi eksperimentacije ostaja nespremenjeno število tedenskih ur slovenščine (2), se pa poveča število ur pouka nejezikovnih predmetov, ki poteka tudi v slovenščini (3). Sicer pa pristop, ki je bil razvit v projektni fazi, ostaja nespremenjen. Ko steče pouk tudi v slovenščini, sta prisotni tako razredna učiteljica kot učiteljica slovenščine in pri vsaki uri ima učiteljica slovenščine na razpolago približno 20 minut, da snov obravnava tudi v slovenščini. Na dva meseca pa se zamenjajo nejezikovni predmeti, ki se poučujejo tudi v slovenščini. S tem učenci pridobijo možnost, da obogatijo svoje besedišče za različna predmetna področja tudi v dolinskih jezikih.

Izpostaviti velja, da sta si nemščina in slovenščina enakovredni po številu ur predmeta (2) in številu ur poučevanja v tem jeziku (3). Za furlansčino pa sta predvideni ena ura pouka furlanskega jezika in ena ura telovadbe v furlanskem jeziku.

Edina predmeta, za katera ni predvidenega pouka tudi v dolinskih jezikih, sta italijanščina in angleščina (ter verouk).

Z eksperimentacijo bi ministrstvo prevzelo vse stroške, ki so vezani na izvedbo kurikula v dolinskih jezikih. Učitelji slovenskega jezika bi bili del kolektiva. Kot strokovno usposobljene javne uslužbenke bi jih namestilo ministrstvo ob spoštovanju vsedravnih kriterijev in na osnovi prednostnih seznamov.

28

6.3 Srednja šola prve stopnje

V preteklem šolskem letu se je projektno izvajanje večjezičnega pouka zaključilo z osnovnošolsko stopnjo. Za eksperimentacijo pa je bil razvit vertikalni model, ki predvideva nadaljevanje učenja jezikov po uvedenem modelu še na srednji šoli prve in druge stopnje.

Za srednjo šolo prve stopnje je predvidena ena ura slovenskega jezika na teden, prav tako pa sta tedensko predvideni tudi dve uri pouka v slovenščini (20 minut) za nejezikovne predmete.

6.4 Srednja šola druge stopnje

Podobno kot velja za srednjo šolo prve stopnje, se tudi na srednji šoli druge stopnje ne izvaja projektna faza. Slovenščina ni na voljo ne kot predmet ne kot učni jezik.

Pri srednji šoli druge stopnje so v Kanalski dolini na voljo tri smeri:

- Znanstveni licej;
- Znanstveni licej s športno smerjo;
- Tehnični zavod za turizem.

⁶ Skupni evropski jezikovni okvir (SEJO) predstavlja skupno osnovo za pripravljane jezikovnih učnih načrtov, kurikularnih smernic, izpitov, učbenikov itd. v Evropi. Podrobno opisuje, česa vse se morajo osebe, ki se učijo jezikov, naučiti, da bodo uporabljale jezik za sporazumevanje, in katera znanja in spretnosti morajo razviti, da bodo lahko učinkovito delovale. Okvir opredeljuje tudi ravni jezikovnega znanja, ki omogočajo, da merimo napredek učencev na vsakem koraku učenja in na vseživljenjski osnovi. Opredeljenih je šest ravni, od najnižje, A1, do najvišje, C2. (Vir: Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje, 2011).

V načrtu za eksperimentacijo sta pri vseh smereh za slovenščino predvideni okvirno 1–2 uri pouka slovenskega jezika na teden (odvisno od letnika), medtem ko je tedensko prevedena tudi po ena ura pouka v slovenščini za štiri predmete, in sicer po dve uri na dvomesečje. Pri Tehničnem zavodu za turizem pa so v zadnjem triletju predvidene tri ure pouka slovenščine na teden.

7 Ugotovitve notranjih evalvacij

Eksperimentacija, ki je bila poslana v odobritev na ministrstvo, je odraz večletnih izkušenj. Na večstopenjski šoli Bachmann se isti model izvaja že vrsto let v obliki projekta, le obseg ur, ki jih uspejo kriti s projektnimi sredstvi, se razlikuje.

Z notranjo evalvacijo tudi ugotavljajo, katere so šibke točke, izzivi in prednosti modela in načrta njegove realizacije. V nadaljevanju izpostavljamo glavne ugotovitve, ki izhajajo iz dokumentacije o notranjih evalvacijah, ki nam jo je dala na razpolago šola, ter iz pogovorov z učitelji, koordinatorji in ravnateljico šole.

7.1 Težave pri implementaciji modela

Iskanje učnega kadra za poučevanje dolinskih jezikov

Pri iskanju in uvajanju zunanjih sodelavcev za poučevanje dolinskih jezikov se spopadajo z resnimi težavami. V Kanalski dolini jih težko najdejo, delovno mesto pa ni tako vabljivo za potencialne kandidate iz drugih krajev: razdalja predstavlja veliko oviro, gre za prekerno delovno mesto, med poletnim premorom ne prejema plačila, pa tudi taka delovna izkušnja se jim ne šteje kot referenca pri točkovanju ob prijavi na redno delovno mesto učitelja. Tudi sezname s strokovnjaki za učenje slovenščine, iz katerih bi lahko črpali zunanje sodelavce, niso na voljo.

Ko šole že dobijo zunanje sodelavce, je kontinuiteta vedno pod vprašanjem, ker gre za letna sodelovanja. Zunanji sodelavci nimajo nujno močnega predhodnega znanja na področju didaktike jezikov in poučevanja dolinskih jezikov kot drugega jezika. Zato je predvidenega veliko sodelovanja z redno nameščenimi učitelji in internega izobraževanja. Veliko je tudi učenja na delovnem mestu.

Kontinuiteta je pomembna tudi z vidika didaktike, da imajo učenci istega učitelja dolinskih jezikov za več let, da se vsako leto ne spreminjata pristop in način dela.

Vodstvo šole in sodelavci so mnenja, da bi z eksperimentacijo delno presegle nekatere od omenjenih težav, saj bi se odprla redna delovna mesta za učitelje dolinskih jezikov in ne bi bilo več treba sklepati pogodb z zunanjimi strokovnjaki. Ko se odprejo omenjena delovna mesta, pa se postavlja vprašanje nameščanja vzgojiteljev oz. učiteljev dolinskih jezikov v vrtcu in osnovni šoli. Zatika se pri pogojih, ki jih morajo po veljavni zakonodaji izpolnjevati posamezniki, da se lahko zaposlijo na delovnem mestu vzgojitelja in učitelja dolinskih jezikov v vrtcu in osnovni šoli, ter pri tem, iz katerih prednostnih seznamov bi se izbiralo vzgojitelje in učitelje slovenskega jezika. Zaposlovanje šolnikov ima pač svoja pravila in trenutno pri Deželnem šolskem uradu, ki je zadolžen za nameščanje šolskega osebja v deželi Furlaniji - Julijski krajini, obstajata dva ločena prednostna seznama za poučevanja v vrtcih in osnovnih šolah z italijanskim ali pa s slovenskim učnim jezikom (in v dvojezični šoli). Ker to ni vrtec/šola s slovenskim učnim jezikom, je v danih razmerah prednostni seznam za slovenske vrtce/šole neuporaben. Treba je poiskati drugo sistemsko rešitev, da se ustvari prednostni seznam kandidatov, ki bi lahko poučevali slovenščino v italijanskih vrtcih in osnovnih šolah. Za srednje šole prve in druge stopnje taki prednostni sezname že obstajajo. Navedene težave so potrdili tudi na Uradu za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu.

Za nemški jezik je rešitev lažja, ker ima nemščina precedens, saj je bila v preteklosti že prisotna kot tuji jezik na osnovnih šolah, preden bi uvedli obvezno angleščino.

Omejena finančna sredstva

Zaradi omejenih finančnih sredstev so okrnili ure pouka slovenščine tako v vrtcu (dve uri namesto petih predvidenih) kot v osnovni šoli (od treh predvidenih ur pouka tudi v slovenščini sta se izvajali le dve). Projekt je v šolskem letu 2020/21 stekel šele v novembru.

Ure za skupno načrtovanje pouka

Treba je predvideti več ur za skupno načrtovanje večjezičnega pouka v sklopu delovnega urnika vseh sodelujočih.

Usklajevanje urnikov, ur jezika in soprisotnosti

Veliko je dela pri usklajevanju in umeščanju vseh jezikov in ur soprisotnosti v urnik, kar zahteva veliko fleksibilnost in prožnost s strani učiteljev.

Učno gradivo

Didaktične pripomočke in učno gradivo učitelji ustvarjajo sami oz. so jim določeno gradivo ponudila lokalna društva. Dobro bi bilo urediti gradivo in oblikovati učbenik ali podobno. Otroci za učenje jezikov potrebujejo veliko slikovnega in drugega primerne gradiva.

Certifikati o znanju jezika

Za nemščino imajo (zunanje) certificiranje znanja jezika že urejeno in v popoldanskem času potekajo dodatne ure z zunanjimi strokovnjaki nemščine, namenjene pripravi na mednarodne certifikate o znanju jezika. Za slovenščino je to še nerešen izziv.

30

Učenci z učnimi težavami in posebnimi potrebami

Za te skupine učencev je treba dodatno premisliti o prilagoditvah, ki jih potrebujejo v povezavi z učenjem jezikov.

7.2 Prednosti oz. močne točke modela

Sodelovanje z okoljem

Šola zelo tesno sodeluje z društvi v Kanalski dolini, ki so odraz različnih lokalnih jezikovnih skupnosti. Za šolo pa je to povezovanje zelo dragoceno. Društva šoli odpirajo vrata v dolinske jezike in njihovo stvarnost.

Pouk nejezikovnih predmetov tudi v slovenščini

Čeprav samo za krajši del ure (20 minut), se učenci učijo nejezikovnih predmetov tudi v slovenščini, kar pripomore k usvajanju in razvoju besedišča za dotična predmetna področja. Z vidika didaktike jezika je pomembna odločitev, da se za pouk nejezikovnih predmetov tudi v dolinskih jezikih ne čaka, da dosejajo učenci najprej ustrezno raven znanja jezika, ampak se poučevanje izbranih predmetov prilagodi njihovem jezikovnemu znanju (sicer za omejen obseg ure).

Učiteljice poročajo, da učenci z lahkoto prehajajo med jeziki. Razumejo, da se lahko o isti temi pogovarjajo v več jezikih, ter se učijo upravljanja več jezikov in prehodov med njimi.

Pri tem ne gre spregledati implicitnega sporočila glede statusa jezika: slovenščina ni samo dolinski jezik, ki se ga učimo pri urah slovenščine, ampak je tudi jezik, v katerem lahko poteka pouk pri drugih predmetih. Gre za odraz suverenosti jezika (pri tem sta slovenščina in nemščina v enakovrednem položaju).

Pozitivno in inkluzivno učno okolje

Veliko se dela na pozitivni učni klimi v vključujočem učnem okolju, ki spoštuje tempo učencev. V prostoru je tudi veliko vizualnega gradiva v več jezikih. Ker gre za usvajanje več jezikov, učitelji spoštujejo čas, ki ga učenci potrebujejo, da usvojijo predelane vsebine, in ne hitijo. Tudi opismenjevanje v vseh jezikih poteka s počasnim tempom, da ne pride do prevelike kognitivne obremenitve in odpora. Ravno obratno, zasleduje se torej pozitivno doživljanje učne izkušnje v dolinskih jezikih.

Veliko je uporabe metode CLIL, naracije in dela po komunikacijskem pristopu ter uporabe ludičnih elementov.

Medpredmetno (horizontalno) in vertikalno povezovanje

Soprisotnost učiteljev pri izvajanju pouka v dolinskih jezikih zahteva dodatno sodelovanje in vzajemno usklajevanje dela in vsebin, kar veliko pripomore k medpredmetnemu povezovanju. Dobro je vzpostavljeno tudi vertikalno sodelovanje, saj gre za redke primer, ko šole vseh stopenj delujejo pod istim ravnateljstvom in učno osebje različnih stopenj dobro sodeluje.

7.3 Drugi/dodatni izzivi modela in njegove izvedbe

Med delom na terenu smo s soudeleženi akterji in nosilci interesov ugotovili še nekatere močne oz. šibke točke, ki jim bo treba v prihodnje posvetiti nekaj pozornosti:

- gre za šolo, ki ni del slovenske šolske mreže, in Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu, ki je odgovoren za slovenske šole, nima nobene pristojnosti pri tem, še posebej pa ne v projektni fazi, ki se izvaja v sklopu šolske avtonomije;
- dokler ni eksperimentacije, se postavlja problem kontinuitete po osnovnih šolah. Trenutno sta se projekt in večjezični pouk izvajala samo v vrtcih in na osnovnih šolah. Na srednji šoli prve in druge stopnje učenci nimajo na voljo slovenščine;
- težavo predstavljata tudi vertikalni kurikulum in položaj učencev, ki ne bodo imeli slovenščine v osnovnih in srednjih šolah prve stopnje. Na srednjih šolah druge stopnje na Trbižu se združijo učenci, ki prihajajo iz različnih dolinskih srednjih šol prve stopnje. Z implementacijo večjezičnega modela po celi vertikali se bo zgodilo, da nekateri ne bodo imeli slovenščine v vrtcu, osnovni in srednji šoli prve stopnje, ker je na Tablji in v Klužah predvidena samo nemščina. Iz tega izhaja, da bi potem na srednji šoli druge stopnje v istem razredu imeli učence, ki prihajajo z določenim predznanjem slovenščine, in učence, ki nimajo nobenega predznanja slovenščine. Ali sta za ti dve skupini predvidena učna diferenciacija in nivojski pouk slovenščine?

8 Stališča deležnikov

V nadaljevanju v zelo strnjeni obliki predstavljamo stališča ključnih deležnikov do večjezičnega šolanja, njegovih močnih in šibkih točk ter razvojnih perspektiv. Podatki so bili zbrani z individualnimi intervjuji.⁷ Pri predstavitvi sledimo logiki koncentričnih krogov: najprej predstavimo lokalno raven, nato deželno in državno raven ter stališče Republike Slovenije.

Občinski upravi občin Trbiž in Naborjet - Ovčja Vas sta bili v procesu nastajanja večjezičnega šolstva v Kanalski dolini njena gonilna sila. Upravi sta v projekt verjeli od začetka in veliko pripomogli k njegovi realizaciji. Intervjuvana pristojna odbornika (Barbara Lagger in Alberto Busetini) sta mnenja, da se dolinski jeziki že dolga leta uvajajo v šolstvo, vendar obstaja utemeljena potreba po sistematiziranem in kontinuiranem

⁷ Žal niso vsi deležniki izrazili pripravljenost na intervju. Seznam intervjuvanih deležnikov navajamo med viri tega prispevka.

učenju jezikov. Cilj je vzgojiti nove generacije prebivalcev Kanalske doline, ki bodo zmožne interakcije v dolinskih jezikih tudi s prebivalci sosednjih držav. Menita, da je večjezičnost prednost in bogastvo Kanalske doline ter da je dolinskim jezikom treba vrniti svoj položaj v družbi.

Intervjuvana občinska odbornika vidita prednosti v modelu, ki vključuje učenje jezikov tudi z učenjem nejezikovnih predmetov v dolinskih jezikih, kar daje jezikom enakovreden položaj. Prednosti sta tudi tesno sodelovanje z društvi in dober odziv okolja na inovacijo. Nastalo je močno partnerstvo med različnimi upravami, vključno z deželo in nosilci interesov. Namen je, da se v čim večji meri zaščitijo večjezičnost in posebnosti Kanalske doline. Intervjuvanca si prizadevata, da bi uvedli eksperimentacijo in tako večjezični pouk ne bi bil več odvisen od naklonjenosti ali nenaklonjenosti krajevnih uprav. Model bi postal vabljen tudi za posameznike z druge strani meje. Izpostavljata pa težave pri evidentiranju učiteljev slovenščine. Dober učitelj je v tej fazi še posebno pomemben in predstavlja dodano vrednost.

Če so stališča občinskih uprav dokaj usklajena, pa so mnenja predstavnikov lokalnih slovenskih društev o uvedbi trojezičnega šolanja v Kanalski dolini deljena. Pri analizi pričakovanj po eni strani prevladuje mnenje, da je dobro, da je slovenščina vključena v večjezično šolanje, po drugi strani pa zavedanje, da bo slovenščina imela bolj malo profita v primerjavi z nemščino, za učenje katere je zaznati večji interes. Izpostavljeno je bilo tudi stališče, da bi za pravo večjezično šolstvo morali zagotoviti tudi večjezično osebje, ne samo učitelje jezika.

Glede na krajevne posebnosti Kanalske doline je podpredsednik Slovenskega kulturnega središča Planika Rudi Bartaloth izrazil pričakovanje, da bi vsaj za Ukve, kjer je zgodovinsko slovenščina bolj prisotna v primerjavi z mestom Trbiž, uvedli dvojezični italijansko-slovenski pouk po vzoru špetske šole, z okrepljenim poukom nemščine. Taka šola bi spadala pod okrilje Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu. Na taki osnovi bi lahko slovenščina ponovno zaživela tudi zunaj šole, z izbranim modelom večjezičnosti pa bo po njegovem mnenju vse skupaj zvedenelo. Tudi pri društvu Don Mario Cernet, kjer v večji meri podpirajo izbrani model, se predsednica Anna Wedam strinja, da bi bila zelo dobra rešitev, če bi šoli sledil Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu. Po drugi strani izraža tudi pomislek, da bi z uvajanjem dvojezičnih šol prišlo do segregacije, medtem ko so sedaj vsi mladi vključeni v isti model večjezičnega šolanja. Meni, da se dvojezična italijansko-slovenska šola ne bi obnesla, ker mora v Kanalski dolini teči učenje slovenščine in nemščine vzporedno ter morata biti jezika enakovredna, drugače bi bila slovenščina v neugodnem položaju. Nemščina je namreč zanimivejša za nadaljnji študij in zaposlitvene možnosti čez mejo. Sicer tudi v Slovenskem kulturnem središču Planika priznavajo, da četudi ni idealna rešitev, je po drugi strani slovenščina v Kanalski dolini z uvedbo večjezičnega pouka, na primer na Trbižu, pridobila pomen, saj so starši sprejeli tudi pouk slovenščine, in to ne zato, ker je del kulturne dediščine Kanalske doline, ampak predvsem zato, ker gre za en jezik več in so načelno naklonjeni večjezičnosti.

Kot šibke točke predstavnika obeh društev izpostavljata, da se vse začne in konča pri pouku in jezik ostane omejen na šolsko okolje. Veliko je treba delati na tem, da se njegova raba širi. Druga šibka točka je vertikalna kontinuiteta oz. uvajanje slovenščine na srednji šoli prve in druge stopnje, kjer bi slovenščina že lahko bila prisotna, vsaj kot drugi tuji jezik. To stališče je v svojem poročilu izrazila tudi mednarodna znanstvena komisija, ki je bila zadolžena za pripravo modela večjezičnega pouka, in inšpektor za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji Peter Černic je potrdil, da so normativne podlage za dodelitev profesorja slovenščine na srednji šoli prve in druge stopnje že urejene. Težave se porajajo pri iskanju ustreznega kadra za poučevanje slovenščine.

Po mnenju predstavnika Slovenskega kulturnega središča Planika pa se poraja tudi vprašanje ustreznih jezikovnih kompetenc učencev, da bi lahko nadaljevali šolanje na dvojezičnih šolah ali slovenskih univerzah. Določene pomisleke je izrazil tudi nad viri financiranja, in sicer nad koriščenjem sredstev iz zaščitnega zakona št. 38/2001 za večjezični pouk in ne za dvojezični italijansko-slovenski pouk. Ob tem se poraja tudi vprašanje, ali sta si nemščina in slovenščina v večjezičnem šolskem modelu res enakovredni, saj se v določenih predelih Kanalske doline učijo samo nemščine.

Tudi uprava Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine in njeno odborništvo za šolstvo podpirata projekt večjezičnega šolanja. Pristojna odbornica Alessia Rosolen zagovarja stališče, da je treba ovrednotiti posebnosti Kanalske doline in njeno obmejno lego. Pri vprašanju o pričakovanjih in ciljnih večjezičnega

šolstva, natančneje pri podvprašanju, ali gre za revitalizacijo dolinskih jezikov, pa je mnenja, da gre bolj za to, da se nadoknadi velik manko, ki je značilen za italijanski šolski sistem, in sicer da sta učenje jezikov in razvijanje večjezičnosti zapostavljena. V obmejnem prostoru je po njenem mnenju pomembno razviti centre odličnosti, kot je lahko večjezična šola, saj gre za zelo inovativen projekt v našem prostoru, ki bi ga lahko nekoč prenesli tudi v druge stvarnosti. Želi si, da bi premostili dihotomno delitev na slovenske in italijanske šole: rešitev vidi v transverzalnem celovitem modelu, ki vključuje vse.

Deželna predsednika krovnih organizacij Slovencev v Italiji pa sta izrazila določene pomisleke. Predsednik Sveta slovenskih organizacij (SSO) Walter Bandelj na primer trdi, da smo za dvojezično šolo zamudili vlak. To, kar se zdaj razvija, je dobra kompromisna rešitev, čeprav ne bo v domeni slovenske skupnosti v Italiji, ker ne bo del slovenske šolske mreže. Po njegovem mnenju se mora slovenska skupnost angažirati, da bo to le začasna rešitev in se z leti položaj spremeni v njeno korist. Podobnega mnenja je tudi predsednica Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ) Ksenija Dobrila, ki meni, da to, kar se razvija, ne sovпада z modeli uvajanja slovenščine, ki jih predvideva zaščitni zakon, vendar gre za dobro rešitev. Ovrednotenje večjezičnosti v tem prostoru ni novost, po mnenju predsednika SSO pa so Avstrijci to prej razumeli in tako razvili večjezične modele pred Slovenci. Oba predstavnika kot prednost izpostavljata enakost dostojanstva jezikov, čeprav slovenščina in nemščina v tem okolju nimata enakovrednega statusa: nemščina je vezana bolj na ekonomsko učinkovitost, slovenščina pa bolj na kulturno dediščino in se manj uporablja. Glede prizadevanj za naprej na strani SKGZ omenjajo ustvarjanje ugodnih okoliščin za razvoj večjezičnosti, za usvajanje jezikov tudi zunaj šole in za povezovanje s Slovenijo. Oba sogovornika sta mnenja, da sta nerešena problema iskanje ustreznih kadrov in kadrovska podhranjenost učiteljev slovenščine.

Izvoljeni slovenski deželni svetnik Stranke slovenske skupnosti Igor Gabrovec meni, da je cilj večjezičnega šolstva višati nivo in širiti območje poučevanja slovenskega jezika. Pri tem gre slovenščina vzporedno z nemščino, kar je gotovo prednost za slovenski jezik in strateška izbira, saj je za nemščino v Kanalski dolini več interesa. Težko bi pričakovali, da bi imeli izključno dvojezično šolo kot v Špetru, ker bi bilo premalo kritične mase. V tem zgodovinskem trenutku je v Kanalski dolini presežena nenaklonjenost večjezičnosti – večjezičnost in večkulturnost se danes doživljata kot dodana vrednost, kar velja podpreti tudi z večjezičnim šolstvom. Prebivalstvo je projekt dobro sprejelo. Gre za velik pedagoški izziv, kako poučevati toliko jezikov. Med izzivi za prihodnost izpostavlja potrebo po tem, da se razvije namenska mreža za pošolske dejavnosti v slovenskem jeziku, drugače se slovenščina porazgubi. Glede tega, da se je iz zaščitnega zakona št. 38/2001 financiralo tudi poučevanje drugih dolinskih jezikov, ocenjuje, da je vzporedno vključevanje slovenščine in nemščine samo v korist slovenščini, ki bi drugače težko prodrla na enakovredno raven z nemščino. Glede pomisleka, da večjezična šola ni del šolske mreže, je mnenja, da bo možno po aktivaciji eksperimentacije poiskati ustrezne rešitve in možne oblike soudeležbe.

Slovenska senatorka v italijanskem parlamentu Tatjana Rojc izpostavlja pomembno dejstvo, da se z večjezičnim šolstvom odpiramo navzven, medtem ko smo bili prej kot skupnost bolj usmerjeni v skrb za lastno zaščito. Slovenščina tako postane bolj vidna, njena prisotnost pa bolj konkretna. To je za Kanalsko dolino pomemben dosežek. Mladim generacijam prinaša nove razvojne perspektive in jim daje potrebne jezikovne kompetence, tudi z namenom, da se okrepijo čezmejni odnosi in zajezi migracija. Velik izziv predstavlja kadrovanje slovenskih učiteljev. Dodatno moramo biti pozorni na kader, ki deluje na obrobju, kjer je slovenščina najbolj izpostavljena in njeno znanje manj utečeno. Intervjuvana slovenska senatorka navaja, da bomo ustreznost modela spremljali in iz evalvacij ugotavljali, ali je jezikovno znanje ustrezno in rešitev primerna, pa čeprav ni ravno v sozvočju z zaščitnim zakonom.

Pri zbiranju podatkov smo pridobili tudi stališče Republike Slovenije, ki je naši prošnji ugodila s skupnim dopisom Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Poskusni projekt večjezičnega pouka pozorno spremljajo in so dobro seznanjeni z dejstvom, da se vsako leto znova postavlja vprašanje, ali bo pouk slovenskega jezika sploh potekal, ali bo dežela pravočasno nakazala potrebna finančna sredstva, ali bo mogoče zagotoviti ustrezen pedagoški kader itd. Zato Republika Slovenija spodbuja prizadevanje, da bo slovenska manjšina oz. njeni predstavniki v Italiji naredili vse, kar je v njihovi moči, da se v Kanalski dolini v okviru italijanske zakonodaje poučevanje v slovenskem jeziku dokončno ustrezno uredi ter z natančno opredeljenim številom ur pouka v slovenskem jeziku, zadostnim

pedagoškim kadrom in kontinuiranim sistemom poučevanja, ki bo učencem omogočal ustrezno razvijanje znanja slovenskega jezika, umesti v javni šolski prostor. Pri tem je Slovenija v okviru svojih pristojnosti in zmožnosti pripravljena ponuditi vso ustrezno podporo, in sicer tako pri morebitnih potrebnih diplomatskih stikih kot pri iskanju in usposabljanju ustreznega pedagoškega kadra ter pri potrebnih študijskih gradivih oz. njihovem razvijanju. Prav tako od Republike Italije in Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine pričakuje, da bo prizadevanja slovenske skupnosti po uvajanju slovenskega jezika v obvezni šolski pouk v Kanalski dolini podprla ter tudi v Kanalski dolini in v drugih krajih videmske pokrajine zagotovila redno šolanje v slovenskem jeziku v okviru javne šole.

Preverili smo tudi stališče višje pedagoške svetovalke za slovenske šole v Italiji pri Zavodu RS za šolstvo Andreje Duhovnik, ki nam je potrdila že izraženo stališče, in sicer da potrebujemo strokovno dobro zastavljen model. Po njeni oceni besedna zveza »trojezično šolstvo« pomeni, da so vsi trije jeziki enakovredno prisotni na vseh predmetnih področjih. Zato dvomi, da bi bil popoln trojezični model izvedljiv. Je pa po njenem mnenju treba vztrajati pri rednem pouku slovenščine po celi izobraževalni vertikali, ki bo prehajal k predmetom, ko in kolikor bo to izvedljivo.

9 Možni razvojni scenariji

Pri analizi možnih scenarijev izhajamo iz pogovora z inšpektorjem za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji Petrom Černicem, ki meni, da je možnih več scenarijev.

Prvega predstavlja eksperimentacija, s katero se ustvarijo nova delovna mesta za vzgojitelje, učitelje in profesorje dolinskih jezikov ter finančno breme prevzame ministrstvo za izobraževanje. Rešiti pa je treba vprašanje kriterijev in prednostnih seznamov za zaposlovanje vzgojiteljev in učiteljev na teh delovnih mestih.

34

Druga možnost je, da ministrstvo podpre eksperimentalni projekt, vendar ne prevzame odgovornosti za kritje finančnih stroškov, ki pri tem nastanejo. V takem primeru bi morala deželna ali krajevne uprave oz. drugi akterji prevzeti finančno kritje teh stroškov.

Tretja možnost pa je, da eksperimentacija ne steče in ostane le izvedba projekta večjezičnega pouka. V bistvu bi se ohranilo današnje stanje. S tem ostaja odprt izziv zagotavljanja redne dotacije financiranja za projektne dejavnosti, ki bi omogočalo kontinuiteto projektnih aktivnosti.

10 Sklepna razmišljanja

Na osnovi opravljene analize smo oblikovali nekatera stališča in izhodišča za nadaljnjo razpravo in razmišljanje glede večjezičnega poučevanja v Kanalski dolini in vloge slovenščine, ki jih v nadaljevanju predstavljamo po alinejah:

1. Porajajo se dvomi o **ustreznosti poimenovanja**: besedni zvezi »večjezično šolanje« in »večjezični kurikulum« delno zavajata, saj uvedeni model v celoti ne izpolnjuje kriterijev večjezičnega šolstva, čeprav se temu zelo približuje. Učenci se učijo več jezikov in tudi pouk nejezikovnih predmetov poteka (delno) v več jezikih. Vendar vsi jeziki niso enakovredno prisotni, ker je italijanščina še vedno prevalentni učni jezik. Poraja se torej vprašanje ustreznega poimenovanja oz. klasifikacije izobraževalnega modela med večjezične modele, kar poraja določena pričakovanja. Konkretno gre bolj za šolanje v več jezikih.
2. Šole s slovenskim učnim jezikom in dvojezične šole ali uvajanje slovenščine v večinske šole? S spodbujanjem uvajanja slovenščine v šolski sistem slovenska skupnost v Italiji zasleduje dva temeljna cilja (ne samo v Kanalski dolini): po eni strani je ukoreninjena potreba po mreži šol s slovenskim učnim jezikom, ki ponuja celotni pouk v slovenščini in posledično tudi bolj poglobljeno znanje slovenščine. Na Videmskem, v Špetru, se je temu modelu dodala še dvojezična šola. Po drugi strani pa je druga potreba manjšine, da širi krog oseb, ki se učijo slovenščino, jo do določene mere tudi razumejo in govorijo. Za doseganje družbene večjezičnosti potrebujemo večjezične prebivalce (vsaj pasivno večjezične prebivalce) – iz tega izhaja, da bi se slovenščina uvajala tudi v večinske šole.

Slovenska manjšina je bila do zdaj uspešnejša pri zasledovanju prvega cilja kot pa drugega – uvajanje slovenščine v italijanske šole.⁸ Kanalska dolina je tu izjema, ker gre za posebnost. Na dlani imamo rešitev za drugo potrebo – **uvajanje slovenščine v italijanske šole**. Celotno prebivalstvo v občinah Kanalske doline, ki so vključene v seznam zaščitnega zakona, se bo učilo slovenščine. O slovenščini (in ne nujno v slovenščini) se bo govorilo v vsaki družini. Zato je zadovoljivo, da je slovenščina dobila polnopravno mesto v projektu, ki vključuje vse dolinske vrtce in šole. Vse naslednje mlade generacije prebivalcev v Kanalski dolini bodo imele osnovno znanje dolinskih jezikov, kar bo nedvomno pripomoglo k ustvarjanju bolj večjezičnega prebivalstva.

Postavlja pa se vprašanje glede prve potrebe: kako **zagotoviti** tistim otrokom in družinam, ki so zainteresirani za to, neko **bolj poglobljeno znanje slovenščine**? Ali obstaja manevrski prostor, da bi se vsaj v določenih predelih okrepili pouk slovenščine in bi se tako približali modelu dvojezične šole? Ali bi lahko tak model šole, kot je zdaj, sobival z dvojezično šolo? Ali je dovolj manevrskega prostora za oboje ali je bolje, da se znotraj obstoječega modela poiščejo možne rešitve in dopolnitve, s katerimi bi lahko zagotovili »učenje slovenščine na višji stopnji«? Z višjo stopnjo znanja slovenščine bi omogočili posameznikom tudi možnost nadaljevanja izobraževanja na slovenskih šolah (v Italiji in Sloveniji) in nadaljevanje študija tudi v Sloveniji.

3. V Kanalski dolini gre torej za dva izziva na dveh nivojih: prvič, ustvariti širok bazen prebivalcev Kanalske doline, ki vsaj pasivno razume slovenščino in je naklonjen večjezičnosti, in drugič, **razviti aktivne govorce slovenščine**, ki slovenščino dokaj redno uporabljajo. Šola sama ne uspe razviti aktivnih govorcev slovenščine. Že izkušnje na Tržaškem in Goriškem so nam pokazale, da je to pri posameznikih, ki v domačem okolju niso izpostavljeni slovenščini, velik izziv. In če je ta izziv velik za šolo s slovenskim učnim jezikom, je še toliko zahtevnejši za večjezično šolo. Za to potrebuje širšo podporo vseh deležnikov. Pomembna je namenska podpora mreža, ki se oblikuje v širšem prostoru, da se ustvari okolje, kjer so učenci lahko izpostavljeni slovenščini zunaj šole: s tem se osmisli usvajanje jezika, pa tudi pospeši njegov razvoj. Več je otrok izpostavljen določenemu jeziku, hitreje ga usvoji. Treba je torej **okrepiti nek kontinuum slovenščine in izpostavljenosti slovenščini tudi zunaj šole**. To mora biti skrb slovenske manjšine. Na glasbenem in kulturnem področju so določene aktivnosti že uvedene in redno potekajo, veljalo pa bi razmisliti še o ustreznih oblikah delovanja tudi na drugih področjih, na primer športnem, saj tudi šport med mladimi predstavlja pomemben dejavnik izpostavljenosti slovenskemu jeziku. Če se bo kdaj dopolnjevalo besedilo zaščitnega zakona št. 38/2001, bi veljalo razmisliti o tem, da se v 12. člen, ko je govora o slovenščini v šolstvu in videmski pokrajini, vključijo med financiranje tudi projekti obšolskih dejavnosti, ki bi potekali v slovenščini, v partnerstvu s šolo, oz. bi bilo treba poiskati neko ustrezno formulacijo.

Dobro bi bilo tudi sistemizirati določene **možnosti popolne potopitve v slovensko govoreče okolje**, ki bi bile učencem na voljo, kot so lahko enoletne ali polletne štipendije v Sloveniji, redne izmenjave in študijski obiski (vključno s šolo v naravi) tako s šolami v Sloveniji kot s šolami v zamejstvu na vseh stopnjah.

4. V dani situaciji in z obstoječim modelom se mora slovenska narodna skupnost sprijazniti z dejstvom, da ta šola ni del slovenske šolske mreže. Kljub temu pa je smiselno in strateško vzpostaviti tesno sodelovanje z njo ter ji nuditi vso potrebno **podporo za izvajanje pouka slovenskega jezika**. Na osnovi zbranih podatkov izstopajo predvsem nekatere potrebne oblike podpore: evidentiranje in usposabljanje kadrov ter razvijanje didaktičnih gradiv in pripomočkov.

Za učenje slovenščine je bila večkrat izražena potreba po **seznamu strokovnjakov za poučevanje slovenščine**. Ko se v vseh treh pokrajinah išče zunanje strokovnjake za poučevanje slovenščine, ni na voljo nobene evidence, s katero bi si lahko pomagali, pa naj gre za projektne dejavnosti šol ali za tečaje slovenskega jezika, ki ga prirejajo razne sredine.

Smiselno bi bilo premisliti, kako bi lahko učitelje, ki poučujejo slovenščino na šolah v Kanalski dolini, »vključili« tudi v kategorijo slovenskih šolnikov in jim tako odprli možnost do določenih nadaljnjih

⁸ Kot primera dobre prakse lahko navedemo izkušnje šol I. Masih v Trstu in Sauro v Miljah.

izobraževanj in usposabljanj, kot so jesenski seminar, ki ga organizira Zavod RS za šolstvo, osimske štipendije in druge pobude nadaljnega izpopolnjevanja. Ustrezno je treba poskrbeti za njihov profesionalni razvoj, tako v smislu **začetnega kot nadaljnega usposabljanja**. Učitelji slovenščine naj pridobijo občutek, da niso prepuščeni samim sebi, ampak da imajo ob sebi ustrezno podporno mrežo, ki jo sestavljajo slovenska krajevna društva, in tudi strokovno podporo, ki jo lahko nudijo slovenske raziskovalne in visokošolske sredine ter strokovnjaki, ki se ukvarjajo z didaktiko jezika in širše s poučevanjem manjšinskih jezikov. Vodstvo šole je omenilo, da ima že vzpostavljena sodelovanja z univerzami v italijanskem prostoru, tudi v avstrijskem. Peša pa sodelovanje s slovenskimi visokošolskimi in raziskovalnimi ustanovami.

Za učenje slovenščine kot J2 v obmejnem prostoru nastaja veliko gradiva za različne starostne skupine. Dobro bi bilo okrepiti koordinacijo in nadzor nad tem ter pomagati posameznikom in šolam pri urejanju tega gradiva. Če je res, da ministrske usmeritve spodbujajo učitelje, da sami oblikujejo in **razvijajo didaktična gradiva in didaktične pripomočke**, je tudi res, da je treba ta gradiva zbrati, ovrednotiti in deliti. Korak v tej smeri je na primer SLORI-jev projekt SM(e)Jse.⁹

Če strnemo, v Kanalski dolini se izvaja inovativen projekt večjezičnega šolstva, ki ga jemljemo za nek unikum v širšem prostoru. Gre za uvajanje vseh dolinskih jezikov (slovenščine, nemščine in furlanščine) kot učni jezik ob italijanščini, vendar za omejen delež učne ure (20 minut), ki se izvaja v tesnem sodelovanju in soprisotnosti razredne učiteljice in učiteljice dolinskega jezika.

Slovenska manjšina naj pozorno spremlja razvoj uvajanja slovenščine v večjezično šolanje in preverja, ali odgovarja njenim potrebam, hkrati pa naj razmisli o podpori razvoju kadrov za poučevanje slovenščine in ustvarjanje okolij, kjer so učenci lahko izpostavljeni slovenščini tudi zunaj šolskega okolja. Glede namenov večjezičnega šolanja¹⁰ pa lahko na osnovi opravljenih intervjujev ugotovimo, da zaenkrat ni enotnega stališča: različni sogovorniki izpostavljajo različne namene. Med temi izstopajo skrb za ohranjanje/revitalizacijo jezika, dodana vrednost večjezičnosti in oblikovanje večjezične regije.

⁹ Gre za spletni portal, ki deluje kot zbirališče novih in že obstoječih orodij, gradiv in informacij za razvoj jezikovnih veščin in spretnosti v slovenskem jeziku. Več o tem na spletni strani <http://www.slori.org/projekti/portal-smejse/>.

¹⁰ Prim. razdelek 4.1.

Bibliografija

Apprendere le lingue territoriali in Valcanale - Canal del Ferro. Interna dokumentacija večstopenjske šole na Trbižu.

Bangma, I., Van der Meer, C. in Riemersma, A. (ur.), 2011. *Trilingual primary education in Europe*. Mercator research center on Multilingualism, Leeuwarden/Ljouwert.

Bartaloth, R., 2019. Izzivi tromeje po šengnu. V Š. Čok in A. Škarabot (ur.), *Zamejski, obmejni, čezmejni*. SLORI, Trst. Str. 96-98.

Covi, L. in Campregher, S. (ur.), 2015. *Le lingue e il loro insegnamento in trentino*. IPRSE, Trento.

Documento della Commissione scientifica internazionale Scuola plurilingue della Valcanale. Interna dokumentacija večstopenjske šole na Trbižu.

Duhovnik Anotni, A., 2020. Govorim-govorimo slovensko, zavedanje izbire in razumevanje odločitev. V T. Oletič (ur.), *Slovenstvo in Evropa: 54. Študijski dnevi Draga 2019*, 10-30.

Gliha Komac, N., 2009. *Slovenščina med jeziki Kanalske doline*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana; Slovensko kulturno središče Planika, Ukve; SLORI, Trst.

Gliha Komac, N., 2019. Slovenska jezikovna skupnost na tromeji: potenciali in stvarnost (izbrani vidiki). V Š. Čok in A. Škarabot (ur.), *Zamejski, obmejni, čezmejni. Slovenci v Furlaniji-Julijski krajini deset let po vstopu Slovenije v šengensko območje*. SLORI, Trst. Str. 99-102.

Mercator education, 2005. *Slovene The Slovene language in education in Austria* (2nd edition).

Mercator education, 2005. *The Basque language in education in Spain* (2nd edition).

Mercator education, 2016. *The Ladin language in education in Italy* (2nd edition).

Mezgec, M., 2004. *Možnosti vseživljenjskega izobraževanja v manjšinskih jezikih Evropske unije*. Annales. Series historia et sociologia, 14 (1), 151-170.

Progetto »Crescere e apprendere in più lingue». Interna dokumentacija večstopenjske šole na Trbižu.

Venosi, S., 1996. Slovenci v Kanalski dolini. V I. Šumi in S. Venosi (ur.), *Večjezičnost na evropskih mejah: primer Kanalske doline*. SLORI, sedež Kanalska dolina, 45-50.

Časopisni viri

Dom/Slovit, 27. 11. 2013: Posvet o jezikih v Naborjetu / Convegno sulle lingue.

Dom/Slovit, 14. 11. 2016: Od septembra večjezična šola v Ukvah / Scuola plurilingue al via a Ugovizza.

Dom/Slovit, 27. 10. 2017: Za večjezično šolo nova komisija / Esperti per la scuola plurilingue.

Dom/Slovit, 1. 6. 2018: Jeziki še naprej v šoli / Per le lingua ancora a scuola.

Dom/Slovit, 19. 12. 2018: Večjezična šola tudi na Trbižu / Scuola plurilingue anche a Tarvisio.

Dom/Slovit, 30. 4. 2019: Močna podpora večjezičnemu pouku v Kanalski dolini.

Dom/Slovit, 15. 9. 2019: Lezioni di lingua sui banchi di tutta la valle.

Dom/Slovit, 29. 11. 2019: Dežela FJK za večjezično šolo / La regione con la scuola plurilingue.

Dom/Slovit, 20. 12. 2019: Tutti i vantaggi della scuola bilingue.

Dom/Slovit, 14. 2. 2020: Manj vpisov v vartace in primarne šole. V Tipani nobednega novega.

Dom/Slovit, 31. 7. 2020: Večjezični pouk je ministrstvu všeč / Scuola plurilingue, al ministero piace.

Dom/Slovit, 16. 10. 2020: Letos večjezični pouk še ni stekel / Il progetto plurilingue ancora non c'è.

Dom/Slovit, 13. 11. 2020: Večjezični pouk je stekel tudi letos / Il progetto plurilingue ora è partito.

Messaggero Veneto, 28. 11. 2019: Scuole plurilingue a Tarvisio, il progetto anche alle superiori.

Messaggero Veneto, 28. 10. 2017: Scuola plurilingue, il progetto debutta al ministero.

Novi Matajur, 9. 11. 2016: Uresničiti je treba želje po trojezičnem poučevanju.

Novi glas, 14. 11. 2016: Modeli in rešitve za pouk slovenščine v Kanalski dolini.

Novi Matajur 2. 1. 2017: Strokovna komisija pripravlja večjezični šolski kurikulum.

Novi Matajur 27. 3. 2019: Zaskrbljen klic na pomoč Slovencev v Kanalski dolini.

Novi Matajur 24. 4. 2019: »Dvojezična šola v Špetru je biser na državni ravni, škoda, da se tega ne zavedajo vsi domačini...«.

Novi Matajur, 4. 9. 2019: Na eni strani zadovoljstvo, na drugi kanček otožnosti: pogovor z ravnateljico Sonjo Klanjšček.

Primorski dnevnik, 7. 6. 2011: V Kanalski dolini bi radi trojezično šolo.

Primorski dnevnik, 16. 7. 2011: Naborjet podpira trijezično šolo.

Primorski dnevnik, 19. 1. 2017: Trijezične šole so želja in pravica prebivalstva.

Primorski dnevnik, 15. 11. 2017: V Kanalski dolini računajo na Giacominiya.

Primorski dnevnik, 15. 1. 2019: Slovenščina in nemščina izmenično z italijanščino.

Primorski dnevnik, 3. 9. 2019: Kako bo šola manjšine le prišla na zeleno vejo.

Primorski dnevnik, 27. 7. 2020: Zelena luč za trojezično šolstvo v Kanalski dolini.

Intervjuji z deležniki

Intervju z Rudijem Bartalothom, podpredsednikom Slovenskega kulturnega središča Planika, z dne 13. 5. 2021.

Intervju z Walterjem Bandljem, predsednikom Sveta slovenskih organizacij, z dne 1. 6. 2021.

Intervju s Ksenijo Dobrila, predsednico Slovensko kulturno-gospodarske zveze, z dne 7. 6. 2021.

Intervju z Alessio Rosolen, odbornico Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine za izobraževanje, univerzo in raziskovanje, z dne 14. 6. 2021.

Intervju z Anno Wedam, predsednico Združenja Don Mario Cernet, z dne 18. 6. 2021.

Intervju z Igorjem Gabrovcem, svetnikom Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, z dne 19. 7. 2021.

Intervju s Petrom Černicem, inšpektorjem za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji pri Deželnem šolskem uradu, z dne 20. 7. 2021.

Intervju z Doris Siega, Annamario Tributsch in Donatello Sacchet, ravnateljico večstopnjeske šole Ingeborg Bachmann na Trbižu in koordinatoricami šole za jezikovno področje, z dne 5. 8. 2021.

Intervju s Tatjano Rojc, senatorsko Republike Italije, z dne 3. 9. 2021.

Intervju z učiteljico slovenščine v Kanalski dolini z dne 9. 9. 2021.

Intervju z Albertom Busetinijem, odbornikom občine Naborjet - Ovčja vas za področje turizma, kulture in izobraževanja, z dne 10. 9. 2021.

Intervju z Barbaro Lagger, odbornico občine Trbiž za področje turizma, izobraževanja in enakih možnosti, z dne 13. 9. 2021.

Ocena stanja izvajanja določil iz 10. člena Zaščitnega zakona št. 38/2001 o krajevnih imenih in javnih napisih

1 Uvod

V pričujočem poročilu bomo predstavili izsledke obširnega in temeljitega preverjanja vidne dvojezičnosti na pravno opredeljenem območju dvaintridesetih občin v deželi Furlaniji - Julijski krajini (v nadaljevanju: FJK), kjer je ob italijanščini predvidena raba slovenščine v toponomastiki in javnih napisih na podlagi 10. člena¹ Zakona o zaščiti slovenske jezikovne manjšine v deželi FJK št. 38 z dne 23. februarja 2001 (v nadaljevanju: Zakon št. 38/2001).

Delo se je razvijalo v več fazah. V prvi fazi smo na podlagi pravnih virov opredelili območje vidne dvojezičnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini. V drugi fazi smo fotografirali javne napise na opredeljenem območju dvaintridesetih občin in ustvarili fotografski arhiv javnih napisov. Fotografije smo porazdelili po vrsti in jeziku ter jih analizirali. V tretji fazi smo sestavili spletno geografsko karto na platformi My Google Maps. Na njej smo zbrano fotografsko gradivo razporedili tako, da smo fotografirane javne napise postavili na zemljepisno mesto, kjer smo jih posneli. Na spletni karti smo za vsako fotografijo javnih napisov opredelili vrsto, jezik in kraj, kjer je bila posneta. Namen spletne geografske karte je tudi vizualno prikazati zemljepisni obseg vidne dvojezičnosti na pravno opredeljenem območju dvaintridesetih občin. Geografska karta na platformi My Google Maps je dostopna na spletni strani Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI): www.slori.org.

Pričujočo analizo vidne dvojezičnosti smo omejili na javne toponomastične napise in cestne oznake. Zaradi širokega zemljepisnega območja in velikega števila fotografiranih javnih napisov nismo izrecno preverili rabe slovenščine na uradnih papirjih, kot so papirji z glavo, obrazci in drugo pisno gradivo, ter praporih. Pri fotografiranju stavb javnih uradov smo se omejili na javne napise, ki so vidni na pročeljih.

2 Pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini

V prvi fazi smo na podlagi pravnih virov opredelili območje vidne dvojezičnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Obstoječe območje vidne dvojezičnosti je bilo uradno določeno v obdobju 2008–2012 na podlagi postopka, ki ga je vodil Institucionalni paritetni odbor za probleme slovenske manjšine (v nadaljevanju: Paritetni odbor). Ta je sestavil seznam občin, pokrajin, gorskih skupnosti in koncesionarjev za opravljanje javnih služb, ki morajo izvajati zakonska določila, predvidena po 10. členu Zakona št. 38/2001. Omenjene institucije so Paritetnemu odboru predhodno poslale dopis, v katerem so izrazile svoj namen, da se vključijo v območje vidne dvojezičnosti, in hkrati izrazile morebitne omejitve, da se v območje vključijo le nekateri kraji ali pa le nekatere vrste javnih napisov. Seznam in dopise posameznih javnih uprav in koncesionarjev za opravljanje javnih služb je Paritetni odbor poslal predsedniku Avtonomne dežele FJK, ki je na tej podlagi izdal naslednjih pet uredb – Uredb predsednika Avtonomne dežele FJK (v nadaljevanju: UPD FJK):

– UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008;

– UPD FJK št. 362 z dne 31. 12. 2008;

– UPD FJK št. 300 z dne 27. 10. 2009;

¹ 10. člen Zakona št. 38/2001 se glasi: »Z odlokom predsednika deželnega odbora in na osnovi predloga Odbora ter po mnenju pristojnih ustanov se na osnovi seznama, ki ga predvideva 4. člen, določijo občine in deli občin ter kraji in ustanove, v katerih je ob italijanskem predvidena raba slovenskega jezika na napisih javnih uradov, na uradnih papirjih in na splošno na vseh javnih napisih kot tudi na praporih. Ta določila se uveljavljajo tudi pri toponomastičnih napisih in pri cestnih oznakah.«

– UPD FJK št. 70 z dne 21. 3. 2012;

– UPD FJK št. 71 z dne 21. 3. 2012.

Deželne uredbe se sklicujejo na Odlok predsednika republike z dne 12. septembra iz leta 2007, ki opredeljuje območje izvajanja Zakona št. 38/2001.

V območje vidne dvojezičnosti se je vključilo sedemindvajset od predvidenih dvaintridesetih občin, ki so zajete v Odloku predsednika republike z dne 12. septembra 2007. Pet občin, in sicer Čedad, Prapotno, Špeter, Tavorjana in Tržič, ni poslalo dopisa Paritetnemu odboru z namenom, da se vključijo v dvojezično območje. To dejansko pomeni, da navedene občine niso formalno vključene v območje izvajanja vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001.

Območje dvajsetih občin je v celoti vključenih v pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti in zajema vse vrste vidne dvojezičnosti, in sicer:

- štiri občine na Tržaškem: Devin - Nabrežina, Dolina, Repentabor, Zgonik;
- štiri občine na Goriškem: Doberdob, Ronke, Sovodnje ob Soči in Števerjan;
- dvanajst občin na Videmskem: Ahten, Bardo, Dreka, Grmek, Naborjet - Ovčja vas, Podbonesec, Rezija, Sv. Lenart, Sovodnja, Srednje, Tipana, Trbiž.

Sedem občin je v pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti vključilo le nekatere kraje:

- občina Milje: Beloglav, Čampore, Lazaret, Oreh, Rabujez, Sv. Barbara, Štramar, Vinjan in Žavlje;
- občina Trst: območji rajonskih svetov Vzhodni in Zahodni Kras ter Lonjer;
- občina Krmin: Ceglo, Monte, Montona, Novalje, Plešivo, Pradež in Subida;
- občina Gorica: Štandrež, Pevma, Štmaver, Oslavje in Podgora;
- občina Zagraj: Petovlje, Ušje in Zdravščine;
- občina Fojda: Čenijebola, Garmovščica, Pedroza, Podcirku, Podrata, Vila, Rauan in Radišče;
- občina Neme: Černjeja.

Štiri občine, in sicer tri na Goriškem (Gorica, Krmin in Zagraj) in ena na Videmskem (Podbonesec), so v dopisu Paritetnemu odboru navedle, da bodo omejile vidno dvojezičnost na toponomastiko, javne napise in cestne oznake. To pomeni, da ne uporabljajo slovenščine ob italijanščini v ostalih vrstah javnih napisov, kot so napisi javnih uradov, na uradnih papirjih in praporih.

Občina Rezija je izrecno navedla, da bo uporabljala krajevno različico slovenskega jezika. Občini Naborjet - Ovčja vas in Trbiž pa sta navedli, da bosta uporabljali slovenščino ob italijanščini dosledno z rabo ostalih dveh manjšinskih jezikov. Obe občini se namreč nahajata tudi na pravno opredeljenem območju javne rabe furlanščine in nemščine.

V uredbah predsednika Avtonomne dežele FJK najdemo še bivši pokrajini Trst in Gorica, ki sta se vključili v pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti, a so ju nato ukiniteli.² V seznam javnih ustanov na območju vidne dvojezičnosti sta se vključili tudi gorski skupnosti, in sicer Gorska skupnost za Ter, Nadižo in Brda ter Gorska skupnost za Guminsko ter Železno in Kanalsko dolino.

² Pristojnost urejanja tabel in cestnih oznak na pokrajinskih cestah je po ukinitvi pokrajin prevzel koncesionar za opravljanje javnih služb FVG Strade.

Preglednica 1: Pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti po občinah in krajih

	OBČINA	OBMOČJE VIDNE DVOJEZIČNOSTI	UREDBA PREDSEDNIKA AVTONOMNE DEŽELE FJK
	TRŽAŠKA		
1	Devin - Nabrežina / Duino - Aurisina	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
2	Dolina / San Dorligo della Valle	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
3	Milje (Muggia)	Beloglav, Čampore, Lazaret, Oreh, Rabujez, Sveta Barbara, Štramar, Vinjan, Žavlje.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
4	Repentabor / Monrupino	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
5	Trst (Trieste)	Območji rajonskih svetov Vzhodni in Zahodni Kras ter Lonjer.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008; UPD FJK št. 71 z dne 21. 03. 2012
6	Zgonik / Sgonico	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
	GORIŠKA		
7	Doberdob / Doberdò del Lago	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
8	Gorica (Gorizia)	Oslavje, Pevma, Podgora, Štandrež, Štmaver – omejeno na toponomastiko, raba slovenščine ni predvidena v občinskem praporu in na papirju z glavo.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
9	Krmin (Cormons)	Ceglo, Monte, Montona, Novalje, Plešivo, Pradež, Subida – omejeno na toponomastiko in javne napise.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
10	Ronke (Ronchi dei Legionari)	V celoti.	UPD FJK št. 362 z dne 31. 12. 2008
11	Sovodnje ob Soči / Savogna d'Isonzo	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
12	Števerjan / San Floriano del Collio	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
13	Tržič (Monfalcone)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
14	Zagraj (Sagrado)	Petovlje, Ušje, Zdravščine – omejeno na toponomastiko in cestno signalizacijo.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008

	VIDEMSKA		
15	Ahten (Attimis)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
16	Bardo (Lusevera)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
17	Čedad (Cividale)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
18	Dreka (Drenchia)	V celoti.	UPD FJK št. 70 z dne 21. 3. 2012
19	Fojda (Faedis)	Čenijebola, Garmovščica, Pedroza, Podcirku, Podrata, Radišče, Rauan, Vila.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
20	Grmek (Grimacco)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
21	Naborjet - Ovčja vas (Malborghetto - Valbruna)	Pod pogojem, da sta ostali dve jezikovni skupini, ki živita na območju, enakovredno obravnavani.	UPD FJK št. 300 z dne 27. 10. 2009
22	Neme (Nimis)	Černjeja.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
23	Podbonesec (Pulfero)	Omejeno na cestne oznake in signalizacijo.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
24	Prapotno (Prepotto)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
25	Rezija (Resia)	Raba krajevnih različic slovenskega jezika.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
26	Sovodnja (Savogna)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
27	Srednje (Stregna)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
28	Sv. Lenart (San Leonardo)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
29	Špeter (San Pietro al Natisone)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
30	Tavorjana (Torreano)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
31	Tipana (Taipana)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
32	Trbiž (Tarvisio)	Pod pogojem, da sta ostali dve jezikovni skupini, ki živita na območju, enakovredno obravnavani.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008

V dodatni UPD FJK št. 229 z dne 2. 12. 2013 so opredeljeni koncesionarji za opravljanje javnih služb, ki morajo prav tako izvajati javno vidno dvojezičnost po 10. členu Zakona št. 38/2001 na pravno opredeljenem območju. Seznam je naveden v preglednici 2.

Preglednica 2: Koncesionarji za opravljanje javnih služb – UPD FJK št. 229 z dne 2. 12. 2013

	KONCESIONARIJI ZA OPRAVLJANJE JAVNIH SLUŽB	PRISTOJNOSTI
1	Aeroporto Friuli Venezia Giulia S.p.A.	Letališče v Ronkah
2	Anas S.p.A.	Avtocesta, ceste
3	Autovie Venete S.p.A.	Avtocesta
4	Autostrade per l'Italia S.p.A.	Avtocesta
5	Azienda Provinciale Trasporti S.p.A. - APT	Avtobusni prevozi
6	Friuli Venezia Giulia Strade S.p.A.	Ceste
7	SAF-Autoservizi F.V.G. S.p.A.	Avtobusni prevozi
8	Poste Italiane S.p.A.	Pošta
9	Rai Radiotelevisione Italiana S.p.A.	Javni radio in televizija
10	Rete ferroviaria italiana S.p.A.	Železnice
11	Trenitalia S.p.A.	Železnice
12	Trieste Trasporti S.p.A.	Avtobusni prevozi

3 Analiza zbranih fotografij javnih napisov

3.1 Metodologija

V drugi fazi smo fotografirali javne napise na območju dvaintridesetih občin, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti. Upoštevali smo:

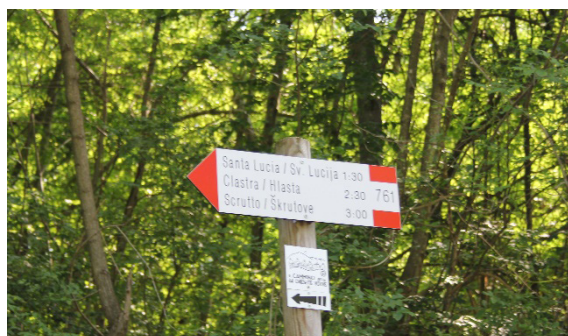
- dvajset občin v celoti: Devin - Nabrežina, Dolina, Repentabor in Zgonik na Tržaškem, Doberdob, Ronke, Sovodnje ob Soči in Števerjan na Goriškem ter Ahten, Bardo, Dreka, Grmek, Naborjet - Ovčja vas, Podbonesec, Rezija, Sv. Lenart, Sovodnja, Srednje, Tipana in Trbiž na Videmskem;
- sedem občin, in sicer občini Milje in Trst na Tržaškem, občine Krmin, Gorica in Zagraj na Goriškem ter občini Fojda in Neme na Videmskem, ki so v območje vidne dvojezičnosti opredelile le določene kraje;
- pet občin, in sicer Tržič na Goriškem ter Čedad, Prapotno, Špeter in Tavorjana na Videmskem, ki trenutno niso vključene v območje izvajanja vidne dvojezičnosti, vendar spadajo na podlagi Odloka predsednika republike z dne 12. septembra iz leta 2007 v pravno opredeljeno območje izvajanja zaščitnih določil Zakona št. 38/2001.

Fotografirali smo različne vrste javnih napisov, ki smo jih razvrstili v deset sklopov:

- kažipoti

46

- znaki za ime naselja

- table za označevanje imena ulic in trgov

Škrlje

- znaki za območje občine in območje pokrajine

- znaki za obveščanje o službah, objektih in napravah

- znaki za imena služb, objektov in naprav

- znaki za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe

– turistična signalizacija

– napisi na zabojnikih za ločevanje odpadkov

- znaki na avtobusnih postajah, kot so urniki, imena avtobusnih postaj, znaki za avtobusno postajo in znaki na avtomatih za nakup vozovnic.

Fotografije javnih napisov smo razvrstili tudi po jeziku na:

50

- slovenske, kjer so imena in napisi v celoti v slovenskem in italijanskem jeziku ali pa samo v slovenskem jeziku;
- italijanske, kjer so imena in napisi v celoti v italijanskem jeziku;
- delno slovenske, kjer so imena in napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenščini.

Fotografije smo posneli v obdobju od marca do oktobra 2021. Pred tem smo predhodno preverili, ali obstajajo popisi tabel na občinskih enotah. Ugotovili smo, da popisa javnih napisov ni. Zaradi tega smo se odločili, da sami določimo, kako in kje jih bomo fotografirali. Upoštevali smo metodologijo, ki jo je v predhodni sorodni raziskavi o vidni dvojjezičnosti na furlansko govorečem območju v FJK opravil Franco Finco (2014) v sodelovanju z Deželno agencijo za furlanski jezik ARLEF.

Za vsako občino smo na podlagi občinskih statotov opredelili zaseleke. Za vsak zaselek smo fotografirali javne napise na glavni ulici ali trgu oziroma na več ulicah in trgih v večjih urbanih centrih. Upoštevali smo pokrajinske ceste, večja križišča in krožišča ter avtocesto. Fotografirali smo pročelja stavb javnih služb, objektov in naprav, kot so občina, občinska knjižnica, občinska telovadnica, pošta, železniška postaja, karabinjerji, gasilci, policija, gozdna policija, zdravstveni dom, pokopališče in podobno. Za vsak zaselek smo zbrali več vrst javnih napisov. Največ poudarka smo dali kažipotom in imenom zaselkov, ker vsebujejo toponomastiko. Za imena ulic in trgov smo zbrali pa enega ali več primerov na zaselek, upoštevajoč, da večina manjših zaselkov na tem območju nima ulic. Pri znakih za obveščanje o službah, objektih in napravah ter pri znakih za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe smo fotografirali več primerov, opazili pa smo, da se dinamika rabe jezika na občinskem območju ponavlja. Podobno se tudi raba jezika na avtobusnih postajah ponavlja na določenih območjih, zato smo urnike, imena avtobusnih postaj, avtomatov za vozovnice in znakov za avtobusno postajo fotografirali vzorčno oziroma samo nekatere primere za vsako občino. Ravno tako smo fotografirali tudi napise na zabojnikih za ločevanje odpadkov. Fotografirali smo tudi javne napise, ki določajo začetek občine ali pokrajine, ki smo jih srečali na poti, ter turistične table s poudarkom na turističnih točkah v zajetih zaselkih in mestih.

Fotografije je posnela ekipa sodelavk in sodelavcev: Zaira Vidau za Tržaško, Anja Škarobot za Goriško, Rudi Bartaloth za Kanalsko dolino, Luisa Cher za Terske doline, Sandro Quaglia za Rezijo in Aljaž Škrlep ter Elena Rucli za Benečijo. Posebna zahvala gre sodelavkam in sodelavcem na Videmskem za svetovanje pri analizi fotografij.

3.2 Tržaška pokrajina

Na Tržaškem smo posneli 1722 fotografij javnih napisov v vseh šestih občinah, in sicer Devin – Nabrežina, Dolina, Milje, Repentabor, Trst in Zgonik. Fotografije so navedene po številu, vrsti in jeziku v preglednici 3, na katero se sklicuje spodnja analiza po posamezni občini. Na tem območju smo zbrali 66 % fotografij povsem dvojezičnih javnih napisov, 10 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini in delno slovenščini ter 24 % fotografij z italijanskimi javnimi napisi.

V občinah Dolina,³ Repentabor⁴ in Zgonik⁵ so javni napisi skoraj povsem dvojezični, in sicer vsaj 90 % zbranih fotografij (v občini Dolina 91 % od skupno 249 fotografij, od katerih jih je 82 % povsem dvojezičnih in 9 % v italijanščini in delno v slovenščini; v občini Repentabor 92 % od skupno 122 fotografij, od katerih jih je 78 % povsem dvojezičnih in 14 % v italijanščini in delno v slovenščini; v občini Zgonik 94 % od skupno 252 fotografij, od katerih jih je 90 % povsem dvojezičnih in 4 % v italijanščini in delno v slovenščini). V vseh treh občinah so skoraj vsi kašipoti povsem ali delno dvojezični (v občini Dolina je od skupno osemdesetih fotografij kašipotov triinpetdeset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in devetnajst fotografij z delno dvojezičnimi napisi; v občini Repentabor je od skupno sedeminštiridesetih fotografij kašipotov triindvajset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in sedemnajst fotografij z delno dvojezičnimi napisi; v občini Zgonik je od skupno devetinsedemdesetih fotografij kašipotov sedeminšestdeset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in osem fotografij z delno dvojezičnimi napisi). Fotografirana imena naselij, območja občine, turistična signalizacija, napisi na zaboju za ločevanje odpadkov koncesionarja ISA Isontina Ambiente ter urniki avtobusov in imena avtobusnih postaj prevoznika TPL FVG so povsod dvojezični. V občini Dolina nimamo fotografij zaboju, ker poteka ločevanje odpadkov od vrat do vrat. V teh občinah so imena ulic redka, tako da smo fotografirali le eno dvojezično ime ulice v občini Dolina. Posneti znaki za obveščanje o službah, objektih in napravah so v občinah Dolina in Zgonik večinoma dvojezični (v občini Dolina je od skupno štiriintridesetih fotografij teh znakov petindvajset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in štiri fotografije z delno dvojezičnimi napisi; v občini Zgonik je od skupno petnajstih fotografij teh znakov enajst fotografij s povsem dvojezičnimi napisi), v občini Repentabor pa so vsi dvojezični. Na občinskih stavbah v Dolini, na Colu in v Zgoniku so vsi napisi dvojezični. Tudi napisi na Sprejemnem centru naravnega rezervata doline Glinščice, občinskega gledališča, občinske knjižnice, sedeža civilne zaščite in občinskega zbirnega centra za odpadke v Boljuncu, občinske telovadnice v Dolini, pokopališča na Colu, obrtne cone Zgonik in vinoteke v Zgoniku so dvojezični (edino obvestilo o začasnem zaprtju vinoteke je bilo samo v italijanščini). Fotografirani znaki karabinjerjev v Dolini ter obvestila na pročelju pošte in poštnega nabiralnika v Zgoniku in Dolini (samo ime pošte v Dolini je dvojezično) so v italijanščini. Tudi fotografirani znaki za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe so večinoma dvojezični (v občini Dolina je od skupno sedemindvajsetih fotografij teh znakov enaindvajset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi; v občini Repentabor je od skupno devetih fotografij teh znakov šest fotografij s povsem dvojezičnimi napisi, v občini Zgonik je od skupno trinajstih fotografij teh znakov osem fotografij s povsem dvojezičnimi napisi). Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise

³ V občini Dolina smo fotografije javnih napisov posneli v devetnajstih krajih. To so: Boljunec (Bagnoli), Boršt (Sant'Antonio in Bosco), Dolina (Dolina), Domjo (Domio), Draga (Sant'Elia), Gročana (Grozzana), Hervati (Ervatti), Jezero (San Lorenzo), Križpot (Crocata), Krmenka (Mattonaia), Kroglje (Crogole), Lakotiče (Lacotisce), Log (Log), Mačkolje (Caresana), Pesek (Pesek), Prebeneg (Prebeneg), Pulje (Puglie di Domio), Ricmanje (San Giuseppe della Chiusa) in Zabrežec (Moccò).

⁴ V občini Repentabor smo fotografije javnih napisov posneli v treh krajih. To so: Col (Col), Fernetiči (Ferneti) in Repen (Repen).

⁵ V občini Zgonik smo fotografije javnih napisov posneli v štirinajstih krajih. To so: Božje polje (Campo Sacro), Brišče (Bristie), Briščiki (Borgo Grotta Gigante), Deviščina (Devincina), Gabrovec (Gabrovizza), Koludrovca (Coludrozza), Križ (Santa Croce), Proseška postaja (Stazione Prosecco), Repnič (Rupinpiccolo), Salež (Sales), Samatorca (Samatorza), Trnovca (Ternova), Zagradec (Sagrado) in Zgonik (Sgonico).

na izhodih in vhodih za Dolino, Zgonik in Fernetiče, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini.

V občini Devin - Nabrežina⁶ je visok delež fotografij s slovenskimi toponimi in napisi ob italijanskih, in sicer 80 %, od katerih so od skupno 423 fotografij skoraj tri četrtine (73 %) povsem dvojezične in 7 % v italijanščini in delno v slovenščini. Več kot tri četrtine (78 %) fotografiranih kažipotov je v glavnem povsem ali delno dvojezičnih (od skupno triinosemdesetih fotografij kažipotov je štiriinštirideset fotografij z dvojezičnimi napisi in enaindvajset fotografij z napisi v italijanščini in delno slovenščini). Vsa fotografirana imena naselij, območja občine, napisi na zaboju za ločevanje odpadkov koncesionarja ISA Isontina Ambiente ter urniki avtobusov so povsem dvojezični. Napisi na avtomatu za nakup vozovnic v Devinu prevoznika TPL FVG so povsem dvojezični, medtem ko so napisi na avtomatu za nakup vozovnic v Šempolaju istega prevoznika TPL FVG samo v italijanščini. Fotografirali smo dve tabli z imeni ulic v Sesljanu, od katerih je bila ena v slovenščini in ena na območju naselja Portopiccolo v italijanščini. Tri četrtine fotografiranih znakov za obveščanje o službah, objektih in napravah so povsem ali delno dvojezične (od skupno enainpetdesetih fotografij teh znakov jih je trideset dvojezičnih in osem v italijanščini in delno slovenščini). Dobra polovica fotografiranih znakov za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe je dvojezičnih. Turistična signalizacija je skoraj povsem v italijanščini in slovenščini, le na napisih pred turistično informativno točko v Sesljanu Avtonomne dežele FJK in na tabli o pešpoti programa INTERREG med Italijo in Avstrijo ni slovenščine. Dvojezične napise smo posneli na pročelju občinske stavbe in knjižnice, kraškega vodovoda ter zdravstvenega doma v Nabrežini, na vhodu pokopališč v Cerovljah in Nabrežini ter na pročelju vodovoda G. Randaccio koncesionarja Acegas v Štivanu. Prav tako sta dvojezični imeni pošt v Devinu in Sesljanu, ostali znaki na pročelju pošt in poštni nabiralniki v Devinu, Sesljanu in Šempolaju so v italijanščini. Samo v italijanščini pa so fotografirani napisi na pročelju gozdarske policije v Devinu, policijskega komisariata v Sesljanu in karabinjerjev v Nabrežini. Samo v italijanščini so še fotografirana tabla z imenom začetka bivše pokrajine Gorica v Štivanu, znaki za avtobusno postajo prevoznika APT in urnik pomorskega linijskega prometa prevoznika TPL FVG v Sesljanu. Na železniških postajah v Nabrežini in Vižovljah so vsi fotografirani znaki v italijanščini, le na železniški postaji v Vižovljah so nekatera obvestila za potnike na oglasni deski tudi v slovenščini. V zbirnem centru za ločevanje odpadkov v Nabrežini smo posneli fotografijo dvojezične table in fotografijo table samo v italijanščini. Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise na izhodih in vhodih za Sesljan in Devin, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini.

V občini Trst⁷ smo fotografirali javne napise na območju vzhodnega in zahodnega Krasa ter v Lonjerju, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001, UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008 in UPD FJK št. 71 z dne 21. 3. 2012. Od skupno 586 fotografij javnih napisov jih je skoraj polovica (46 %) povsem dvojezičnih in dobra desetina (12 %) delno dvojezičnih. Tri petine (60 %) fotografiranih kažipotov so povsem ali delno dvojezične (od skupno 167 fotografij kažipotov jih je sedeminštirideset povsem dvojezičnih in štiriinpetdeset v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirana imena naselij so vsa dvojezična, vendar pod mnogimi tablami so postavljeni kažipoti samo v italijanščini. Skoraj polovica (45 %) posnetih znakov za obveščanje o službah, objektih in napravah je prav tako dvojezičnih (od skupno enainšestdesetih fotografij teh znakov jih je štiriindvajset povsem dvojezičnih, štiri pa so v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografiranih dvojezičnih znakov za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe je dobra tretjina (34 %; od skupno dvainosemdesetih fotografij teh znakov jih je šestindvajset povsem dvojezičnih, dve pa v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirani urniki na avtobusnih postajah in napisi na avtomatih za nakup vozovnic prevoznika TPL FVG so dvojezični, razen napisov na avtomatu za nakup vozovnic na območju sinhrotrona v Bazovici in imena avtobusne postaje ter postaje tramvaja

⁶ V občini Devin - Nabrežina smo fotografije javnih napisov posneli v sedemnajstih krajih. To so: Cerovlje (Ceroglie), Devin (Duino), Mavhinje (Malchina), Medjevas (Medeazza), Nabrežina (Aurisina), Nabrežina kamnolomi (Aurisina Cave), Nabrežina Križ (Aurisina Santa Croce), Nabrežina postaja (Aurisina Stazione), Naselje Sv. Mavra (Borgo San Mauro), Praprot (Prepotto), Prečnik (Precenico), Ribiško naselje (Villaggio del Pescatore), Sesljan (Sistiana), Slivno (Slivia), Šempolaj (San Pelagio), Štivan (San Giovanni di Duino) in Vižovlje (Visogliano).

⁷ V občini Trst smo fotografije javnih napisov posneli v enajstih krajih. To so: Bani (Banne), Bazovica (Basovizza), Ferlugi (Conconello), Gropada (Gropada), Kontovel (Contovello), Križ (Santa Croce), Lonjer (Longera), Opčine (Opicina), Padriče (Padriciano), Prosek (Prosecco) in Trebče (Trebiciano).

na Nanoškem trgu na Opčinah, ki so v italijanščini. Fotografirana turistična signalizacija je dvojezična, izjema sta dve fotografirani turistični tabli na Kontovelu in Opčinah, ki sta delno dvojezični. Imena pošt v Bazovici, na Opčinah in Proseku so dvojezična, ostali znaki na pročelju pošt in poštni nabiralniki so v italijanščini. Fotografirana imena ulic na Opčinah, Proseku, v Bazovici in Lonjerju so samo v italijanščini, le v Bazovici smo fotografirali dvojezično ime Kosovelove ulice in na Opčinah trijezično ime Dunajske ceste, ki je bilo dodano pod tablo z imenom ulice v italijanščini. Napisi na zabojnikih za ločevanje odpadkov, ki jih upravlja koncesionar Acegas, so samo v italijanščini. Izjema so zabojniki za ločeno zbiranje vejevja, ki imajo dvojezični napis. Dvojezične napise smo fotografirali na pokopališču v Bazovici, Križu, na Kontovelu, Opčinah in Proseku. Zdravstveni dom na Opčinah ima dvojezično ime službe, ostali napisi na vhodu pa so v italijanščini. Na železniški postaji na Opčinah so vsi napisi v italijanščini, le zastopstvo slovenskih železnic ima dvojezični znak. V zbirnem centru za odpadke na Opčinah smo posneli dve fotografiji dvojezičnih napisov in eno fotografijo napisa samo v italijanščini. Občinska izpostava na Opčinah ima dvojezične zapise na vhodu, napisi na vhodu drugih služb, ki so zraven, pa so samo v italijanščini. Fotografirani znaki za karabinjerje in čistilno napravo koncesionarja Acegas v Bazovici, civilne zaščite v Križu ter gasilcev, policijskega komisariata, gozdarske policije in karabinjerjev na Opčinah so v italijanščini. Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise na izhodih in vhidih za Padriče, Trebče in Prosek, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini. Fotografirali smo tudi pročelje deželnega sedeža RAI na Ulici Fabio Severo v Trstu, na katerem je večjezično ime (v italijanščini, slovenščini in furlanščini), ostali napisi pa so v italijanščini.

V **občini Milje** smo fotografirali javne napise v naseljih Beloglav (Belpoggio), Čampore (Chiampore), Korošci (Santa Barbara), Lazaret (Lazaretto), Oreh (Noghere), Rabujez (Rabuiese), Štramar (Stramare), Vinjan (Vignano) in Žavlje (Aquilinia), kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 in UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008. Od skupno devetdesetih fotografij jih je skoraj polovica (49 %) povsem ali delno dvojezičnih (30 % fotografij ima dvojezične napise in 19 % v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirana imena naselij so dvojezična (osemnajst fotografij). V Žavljah smo fotografirali dvojezični znak za obveščanje o službah, objektih in napravah, dvojezično ime na vhodu pošte in dvojezične napise na avtomatu za nakup vozovnic ter v Orehu dvojezični urnik na avtobusni postaji. Druge vrste fotografiranih javnih napisov so v italijanščini. Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise na izhodih in vhidih za Milje ter na priključku do meje v Rabujezu, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini.

Preglednica 3: Število fotografij javnih napisov v občinah na Tržaškem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAŽIPOT		ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA		TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/ TRGA		ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE		ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH		SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE		ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE		TURISTIČNA SIGNALIZACIJA		NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV		ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH		SKUPNO ŠTEVILLO FOTOGRAFIJ (N=1718)					SKUPAJ V %											
	S	DS	I	DS	I	DS	I	DS	I	S	DS	I	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I											
Devin - Nabrežina / Duino - Aursina	44	21	18	73	0	0	1	0	1	4	0	1	30	8	13	21	2	23	21	0	18	53	0	6	39	0	0	24	0	2	310	31	82	423	73	7	19
Dolina / San Dorligo della Valle	53	19	8	42	0	0	1	0	0	9	0	0	25	4	5	13	0	2	21	0	6	22	0	0	0	0	19	0	0	205	23	21	249	82	9	8	
Milje (Muggia)	5	17	16	18	0	0	0	0	4	0	0	1	0	10	1	0	3	0	0	4	0	0	0	0	0	1	2	0	8	27	17	46	90	30	19	51	
Repen-tabor / Monrupino	23	17	7	15	0	0	0	0	0	4	0	0	15	0	0	4	0	0	6	0	3	11	0	0	12	0	0	5	0	0	95	17	10	122	78	14	8
Trst (Trieste)	47	54	66	79	0	0	1	1	24	0	0	24	4	33	35	4	33	26	2	54	32	2	0	3	1	33	25	0	3	272	68	246	586	46	12	42	
Zgonik (Sgonico)	67	8	4	55	0	0	0	0	0	0	0	11	0	4	10	1	2	8	0	5	28	0	0	36	0	0	13	0	0	228	9	15	252	90	4	6	
Skupaj TS	239	136	119	282	0	0	3	1	29	17	0	1	106	16	65	84	7	63	82	2	90	146	2	6	90	1	34	88	0	13	1137	165	420	1722	66	10	24

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

3.3 Goriška pokrajina

Kot je razvidno iz preglednice 4, smo v osmih občinah na Goriškem (Doberdob, Gorica, Krmin, Ronke, Sovodnje ob Soči, Števerjan, Tržič in Zagraj) posneli 987 fotografij različnih vrst javnih napisov. Od teh jih je 34 % z javnimi napisi, ki so povsem dvojezični, in sicer v slovenskem in italijanskem jeziku, 6 % z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 60 % z javnimi napisi v italijanščini.⁸ Splošni prikaz kaže, da v javnih napisih sicer prevladuje italijanščina, vendar se položaj vidne dvojezičnosti močno razlikuje med posameznimi občinami.

Tri dvojezične občine, in sicer po padajočih odstotkih vidne dvojezičnosti: **Sovodnje ob Soči**,⁹ **Števerjan**¹⁰ in **Doberdob**,¹¹ imajo zelo visok odstotek dvojezičnih javnih napisov. Gre namreč za občinske uprave, ki jih vodijo slovensko govoreči županje in župani, hkrati pa je njihovo upravno osebje v glavnem prav tako dvojezično – vidna dvojezičnost se je udeležila še pred odobritvijo Zakona št. 38/2001. V teh treh občinah se fotografije z javnimi napisi razporejajo po jeziku tako:

- Sovodnje ob Soči: od skupno 134 posnetih fotografij je 81 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku, 3 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 16 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini;
- Števerjan: od skupno 43 posnetih fotografij je 79 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku, 9 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 12 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini;
- Doberdob: od skupno 114 posnetih fotografij je 73 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku, 4 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 23 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini.

Če upoštevamo posnete fotografije javnih napisov v občinah Sovodnje ob Soči, Števerjan in Doberdob, opazimo, da so znaki na začetku in koncu zaselkov, table z imenom ulice ali trga, znaki območja občine ali pokrajine in turistična signalizacija povsem dvojezični. Pri kažiputih ter znakih za prepoved, omejitve in izrecne odredbe opazimo, da so table, ki so jih postavile občine, v glavnem dvojezične, medtem ko koncesionarja za opravljanje javnih služb FVG Strade in ANAS v rabi slovenskih napisov na pokrajinskih cestah in avtocesti nista dosledna. Pri fotografijah napisov na vratih ali pročelij občinskih služb, objektov in naprav smo našli dvojezične napise, medtem ko državne službe, kot so karabinjerji, nimajo dvojezičnih napisov. Napisi na pročelju pošte in poštnem nabiralniku v Sovodnjah so v italijanščini. Poglavlje zase so napisi na zaboju za ločevanje odpadkov, saj je teh na terenu le malo, ker poteka zbiranje odpadkov v teh občinah na domu. Fotografirani zabojujki imajo v glavnem dvojezični napis, za kar je poskrbel koncesionar ISA Isontina Ambiente. Avtobusne postaje imajo dvojezične urnike, za katere je poskrbel koncesionar TPL FVG, medtem ko so znaki za avtobusno postajo prevoznika APT samo v italijanščini.

V **občini Gorica** smo posneli javne napise na Oslavju (Oslavia), v Pevmi (Piuma), Podgori (Piedimonte), Štandrežu (Sant'Andrea) in Štmavru (San Mauro), kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 in UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008. Podatki trenutno niso spodbudni, saj med zbranim gradivom prevladujejo fotografije z javnimi napisi v italijanščini (63 % od skupno 166 fotografij), fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku je manj kot četrtina (23 %), ostalo (14 %) pa so fotografije z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku. Če upoštevamo tipologijo zbranih fotografij, opazimo, da so table na začetku in koncu zaselkov

⁸ Ponekod smo fotografirali napise v italijanskem in furlanskem jeziku, brez slovenščine, saj so nekatere občine tudi na pravno opredeljenem furlansko govorečem območju, a tega izrecno ne navajamo za namene pričujoče raziskave.

⁹ V občini Sovodnje ob Soči smo fotografije javnih napisov posneli v šestih krajih. To so: Gabrje (Gabria), Peč (Peci), Rubije (Rubbia), Rupa (Rupa), Sovodnje ob Soči (Savogna d'Isonzo) in Vrh (San Michele del Carso).

¹⁰ V občini Števerjan smo posneli fotografije v Števerjanu.

¹¹ V občini Doberdob smo fotografije javnih napisov posneli v dvanajstih krajih. To so: Boneti (Bonetti), Brni (Berne), Devetaki (Devetachi), Doberdob (Doberdò del Lago), Ferleti (Ferletti), Hišarji (Issari), Jamlje (Jamiano), Mikoli (Micoli), Palkišče (Palchisce), Poljane (Marcottini), Sabliči (Sablici) in Vižintini (Visintini).

dvojezične, vendar v nekaterih primerih je napis imena občine pod napisom imena zaselka samo v italijanščini. Italijanski jezik prevladuje v kaŕipotih (devetnajst fotografij od skupno dvaintridesetih fotografij kaŕipotov), imenih ulic ali trgov (trideset fotografij od skupno ŕtiridesetih fotografij imen ulic in trgov), znakih za prepoved, omejitvev, nevarnost in izrecne odredbe (enaintrideset fotografij od skupno sedemintridesetih fotografij teh znakov) ter na proĉeljih javnih sluŕb, objektov in naprav (dvanajst fotografij od skupno osemnajstih fotografij teh znakov). Tudi pri fotografijah z javnimi napisi za obveščanje o sluŕbah, objektih in napravah prevladuje italijanščina (devet fotografij od skupno petnajstih fotografij teh znakov), a smo vendarle opazili nekaj veĉ napisov v slovenščini v primerjavi z ostalimi prej navedenimi vrstami javnih napisov. Zaboŕnikov za loĉevanje odpadkov je na terenu malo, ker poteka zbiranje odpadkov tudi v goriŕki občini na domu. Fotografirani zaboŕniki imajo v glavnem dvojeziĉni napis, za kar je poskrbel koncesionar ISA Isontina Ambiente. Avtobusne postaje imajo dvojeziĉne urnike, za katere je poskrbel koncesionar TPL FVG, medtem ko so znaki za avtobusno postajo prevoznika APT samo v italijanščini. Slovenske toponime in napise smo zasledili na nekaterih kaŕipotih odseka avtoceste iz Gradiŕĉa proti ŕtandreŕu.

Obĉini Krmin in Zagraj sta se opredelili za vkljuĉitev krajev, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojeziĉnosti po 10. ĉlenu Zakona ŕt. 38/2001 in UPD FJK ŕt. 346 z dne 18. 12. 2008. V krminski občini smo poslikali javne napise v krajih Ceglo (Zegla), Monte (Monte), Montona (Montona), Novalje (Novali), Pleŕivo (Plessiva), Pradeŕ (Pradis) in Subida (Subida). V omenjenih krajih krminske občine je zbranih fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku (36 % od skupno petinpetdesetih fotografij) ter v italijanskem in delno slovenskem jeziku (11 %) manj kot polovica (skupaj 47 %). V zagrajski občini smo fotografirali javne napise v Petovljah (Peteano), Uŕjih (Boschini) in Zdravŕĉinah (Poggio Terza Armata), med katerimi prevladujejo fotografije z javnimi napisi v italijanščini (78 % od skupno enainpetdesetih fotografij), fotografije z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku (18 %) ter v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku (4 %) doseŕejo nekaj ĉez petino odstotkov (22 %). V obeh obĉinah so fotografije z imeni zaselkov v italijanskem in slovenskem jeziku (izjema je tabla z imenom konca zaselka Zdravŕĉine samo v italijanščini). Kaŕipoti, ki jih je postavila bivŕa pokrajina Gorica, so v treh jezikih (italijanščini, furlanŕĉini in slovenŕĉini), ostali pa v italijanščini. Pri imenih ulic in trgov ter napisih na proĉeljih javnih sluŕb, objektov in naprav so zbrane fotografije javnih napisov samo v italijanskem jeziku. Tudi javni napisi za obveščanje o sluŕbah, objektih in napravah ter znaki za prepoved, omejitvev, nevarnost in izrecne odredbe so v glavnem v obeh obĉinah enojeziĉni (izjema so fotografija dvojeziĉne table za obveščanje o karabinjerjih v občini Krmin ter dve fotografiji dvojeziĉnih tabel o nevarnosti v občini Zagraj). Slovenŕĉino smo zasledili na napisih na zaboŕnikih za loĉevanje odpadkov koncesionarja ISA Isontina Ambiente in na urnikih avtobusov prevoznika TPL FVG v občini Zagraj, medtem ko so znaki za avtobusno postajo prevoznika APT v občini Krmin samo v italijanščini.

Poseben primer je **obĉina Ronke**,¹² kjer smo zasledili dvojeziĉne napise predvsem na tablah za obveščanje o sluŕbah, objektih in napravah ter na proĉelju treh javnih objektov, in sicer obĉinske knjiŕnice in poŕte v Ronkah ter Ville de Dottori pri Sv. Vidu. Sicer pa je veĉina zbranih fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku (72 % od skupno 195 fotografij), tiste v italijanskem in slovenskem jeziku (21 %) ter v italijanskem in delno slovenskem jeziku (7 %) doseŕejo nekaj ĉez ĉetrtno odstotkov (skupaj 28 %). Imena zaselkov so samo v italijanščini. Pri imenih ulic in trgov smo fotografirali dve dvojeziĉni tabli, ostalo je v italijanščini. Fotografirani urniki prevoznika TPL FVG so dvojeziĉni. Fotografirali smo tudi dve dvojeziĉni obvestili o prevozu podjetja APT v Ronkah. Zaboŕji za smeti so redki zaradi zbiranja smeti od vrat do vrat, fotografija zaboŕnika koncesionarja ISA Isontina Ambiente ima dvojeziĉen napis. Fotografirali smo tudi javne napise na proĉelju letaliŕĉa Trieste Airport Friuli Venezia Giulia, kjer pa nismo zasledili slovenŕĉine. Kaŕipoti na cesti proti letaliŕĉu so delno dvojeziĉni, in sicer imajo dvojeziĉni napis imen nekaterih krajev. Ostali poslikani kaŕipoti v občini Ronke so v italijanščini. V Ronkah smo fotografirali tudi javne napise na ŕelezniŕki postaji, kjer ni nobenega napisa v slovenŕĉini. Tudi na izhodih in vhodih na avtocesto za Ronke nismo našli slovenskih napisov.

¹² V občini Ronke smo fotografije javnih napisov posneli v petih krajih. To so: Romjan (Vermeŕliano), Ronke (Ronchi dei Legionari), Selce (Selz), Soleŕĉan (Soleschiano) in Sveti Vid (San Vito).

Občina Tržič¹³ se trenutno ni opredelila za območje vidne dvojezičnosti in zaradi tega ni vključena v deželne uredbe, ki določajo območje njenega izvajanja. Fotografiranje javnih napisov na tržiškem občinskem območju potrjuje, da se tu ne izvaja vidne dvojezičnosti, saj smo od skupnih 229 fotografij javnih napisov zasledili le štiri fotografije s slovenskim napisom: večjezični napis Službe za zemljiško knjigo Avtonomne dežele FJK (v italijanščini, slovenščini in nemščini), večjezični napis na pročelju stavbe Paparotti Dieudonné v Tržiču (v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini) in večjezična znaka za nevarnost na plaži v kraju Marina Julia (v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini). V Tržiču smo fotografirali tudi javne napise na železniški postaji, kjer ni nobenega napisa v slovenščini. Tudi na avtocesti pri Ližercu ter na izhodu in vhodu za Tržič nismo našli slovenskih napisov.

¹³ V občini Tržič smo fotografije posneli v Tržiču.

Preglednica 4: Število fotografij javnih napisov v občinah na Goriškem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAZIJPOT			ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA			TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/ TRGA			ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE			ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH			SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE			ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE			TURISTIČNA SIGNALIZACIJA			NAPISNA ZABOJNIKI ZA LOČEVANJE ODPADKOV			ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH			SKUPNO ŠTEVILLO FOTOGRAFIJ (N = 994)					SKUPAJ V %							
	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I							
Doberdobj / Doberdoli del Lago	20	2	10	13	0	0	12	0	0	2	0	0	7	0	1	10	2	3	10	0	12	5	0	12	5	0	0	2	1	0	2	0	0	0	0	0	83	5	26	114	73	4	23
Gorica (Gorizia)	5	8	19	3	5	0	10	0	30	1	0	0	3	3	9	6	0	12	2	4	31	2	2	2	1	2	1	1	5	0	1	1	0	39	23	104	166	23	14	63			
Krnin (Cormons)	9	5	7	8	0	0	0	0	3	0	0	0	1	0	5	0	0	0	1	0	6	0	1	7	1	1	0	0	0	0	1	1	0	20	6	29	55	36	11	53			
Ronke (Ronchi dei Legionari)	0	8	13	0	0	12	2	0	23	1	0	0	27	5	20	3	0	36	1	0	36	0	0	0	1	1	0	6	0	1	41	13	141	195	21	7	72						
Sovodnje ob Soci / Savogna d'isonzo)	38	2	5	6	0	0	23	0	0	2	0	0	18	1	0	6	1	3	9	0	10	3	0	1	1	0	0	2	0	2	3	108	4	22	134	81	3	16					
Števerjan / San Floriano del Collio	12	1	0	2	0	0	1	0	0	3	0	0	4	2	4	2	0	1	7	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	34	4	5	43	79	9	12						
Tržič (Montalcone)	0	0	61	0	0	0	0	0	15	0	0	3	0	0	35	2	0	59	2	2	44	0	0	0	0	0	1	0	0	0	4	2	2	225	229	1	1	98					
Zagraj (Sagrado)	1	2	2	3	0	1	0	0	14	0	0	0	0	0	6	0	0	3	2	0	13	0	0	1	2	0	0	1	0	0	9	2	40	51	18	4	78						
Skupaj GO	85	28	117	35	5	16	48	0	85	9	0	3	60	11	80	29	3	117	32	7	152	13	3	10	9	2	2	16	0	10	336	59	592	987	34	6	60						

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

3.4 Videmska pokrajina

Na Videmskem smo posneli 1796 fotografij javnih napisov v **Benečiji, Kanalski dolini, Terskih dolinah in Reziji**, ki so po številu, vrsti in jeziku navedene v preglednici 5, na katero se sklicuje spodnja analiza po posamezni občini. Na tem območju smo zbrali 29 % fotografij povsem dvojezičnih javnih napisov, 12 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini in delno slovenščini ter 59 % fotografij z italijanskimi javnimi napisi.¹⁴

Analiza zbranega fotografskega gradiva javnih napisov potrjuje, da je na tem območju raba krajevnih različic slovenskega jezika v toponimih in drugih javnih napisih ustaljena predvsem pri navajanju imen zaselkov in ledinskih imen ter imenih občine na pročelju občinskih stavb, znakov območja občine in tablah imen zaselkov. Na tablah z imenom nekaterih pokrajinskih cest je ime Pokrajine Videm navedeno kot »videmska pokrajina«.

V **Kanalski dolini** smo fotografirali javne napise v občinah Naborjet - Ovčja vas in Trbiž,¹⁵ kjer se slovenščina pojavlja pri manj kot tretjini fotografij javnih napisov. Krajevni javni upravitelji menijo, da bi bilo treba enakovredno uporabljati vse štiri jezike, ki so v obeh občinah pravno priznani, in sicer poleg italijanščine in slovenščine še nemščino in furlanščino. Preverjanje na terenu je pokazalo, da tudi na ravni večjezičnosti ni konkretnih rezultatov, saj smo dosledno rabo štirih jezikov zasledili le na tablah z napisoma dobrodošli in nasvidenje na začetku in koncu zaselkov ter na pročeljih nekaterih javnih služb in objektov. Upoštevati moramo, da cestna pravila o postavljanju cestnih znakov prostorsko omejujejo rabo večjezičnih imen v imenih zaselkov in na kašiputih. Vendar slovenščine in večjezičnosti v glavnem ni niti na turističnih tablah, kjer v rabi več jezikov ni formalnih omejitev.

V **občini Naborjet - Ovčja vas** smo posneli šestinsedemdeset fotografij javnih napisov.¹⁶ Niti desetina (8 %) fotografij javnih napisov je v italijanskem in slovenskem jeziku, petina (20 %) fotografij ima javne napise v italijanščini in delno v slovenščini, ostale fotografije javnih napisov, to je 72 %, so v italijanščini. Slovenščino smo zasledili na polovici kašipotov (od osemnajstih fotografij kašipotov so napisi na šestih kašiputih povsem dvojezični, napisi na dodatnih treh kašiputih pa so v italijanščini in delno v slovenščini). Omenjeni kašipoti s slovenskimi toponimi so v glavnem postavljeni na državni cesti od Lipalje vasi do Ukev, ki jo upravlja koncesionar FVG STRADE. Imena zaselkov so v italijanščini z napisom dobrodošli v štirih jezikih (italijanščini, nemščini, slovenščini in furlanščini). Slovenska imena krajev smo fotografirali še na kašipotu planinskih poti v Ukvah, kjer smo fotografirali še tri turistične table z napisom v italijanščini in angleščini ter navedbo slovenskih toponimov. Na pročelju beneške palače v Naborjetu je napis Etnografskega muzeja in urnika tudi v slovenščini. Fotografirali smo tudi table na železniški postaji Ukve - Ovčja vas, kjer ni slovenskih napisov. Prav tako nismo zasledili slovenskih napisov na avtobusnih postajah ali zabojskih za ločevanje odpadkov.

V **občini Trbiž** smo na 174 posnetih fotografijah našli še manj slovenskih napisov kot v občini Naborjet - Ovčja vas, saj je 86 % vseh fotografij javnih napisov v italijanskem jeziku, le 6 % v italijanskem in slovenskem jeziku in dodatnih 9 % v italijanskem in delno slovenskem jeziku.¹⁷ V zdravstvenem domu na Trbižu, ki spada pod okrilje Univerzitetne zdravstvene enote Srednje Furlanije (bivše Tretje zdravstvene enote Zgornje - Gričevnate - Srednje Furlanije), smo posneli štiri fotografije večjezičnih javnih napisov z imeni ordinacij in urniki (v italijanskem, nemškem, furlanskem in slovenskem jeziku). Občina Trbiž ima na pročelju občinskega sedeža (municipio, Rathaus, županstvo, municipi) in na sedežu občinske knjižnice štirijezični napis (v italijanščini, nemščini, slovenščini in furlanščini). Štirijezično imenovanje z urnikom smo posneli tudi na pročelju Gozdarske postaje na Trbižu. V Kokovi je na cerkvi nameščena

¹⁴ Ponekod smo fotografirali napise v italijanskem in furlanskem jeziku, brez slovenščine, saj so nekatere občine tudi na pravno opredeljenem furlansko govorečem območju, a tega izrecno ne navajamo za namene pričujoče raziskave.

¹⁵ V Kanalski dolini je tradicionalno slovensko govoreče območje tudi zaselek Lipalja vas v občini Tablja, ki pa ni zajet v območje izvajanja Zakona št. 38/2001.

¹⁶ V občini Naborjet - Ovčja vas smo fotografije javnih napisov posneli v šestih krajih. To so: Lužnica (Bagni di Lusnizza), Naborjet (Malborghetto), Ovčja vas (Valbruna), Šenkatrija (St. Caterina), Ukve (Ugovizza) in Zajzera (Val Saisera).

¹⁷ V občini Trbiž smo fotografije javnih napisov posneli v devetih krajih. To so: Bela Peč (Fusine di Val Romana), Belopeška jezera (Laghi di Fusine), Kokova (Coccau), Mrzla voda (Riofreddo), Predel (Predil), Rabelj (Cave del Predil), Sv. Anton (Sant'Antonio), Trbiž (Tarvisio) in Žabnice (Camporosso).

štirijezična turistična tabla (v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini). V Žabnicah ima blagajna žičnice za Višarje podjetja Promoturismo večjezične zunanje napise (dve fotografiji z napisi v italijanščini, slovenščini, nemščini in angleščini). Na Belopeških jezerih smo fotografirali štiri jezično občinsko tablo za parkirišče z urnikom in cenikom. V Rajblju smo posneli trijezični opozorilni znak (v italijanščini, nemščini in slovenščini) na parkirišču pred krajevnim pokopališčem. Slovenščino smo zasledili še na štiri jezični tabli Rabeljske pokrajinske ceste, ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na državni cesti od Ukev do Trbiža, ki jo upravlja koncesionar ANAS, ni slovenskih toponimov. Prav tako nismo zasledili slovenskih napisov na avtobusnih postajah ali zabojnikih za ločevanje odpadkov. Na avtocestnem odseku z izhodi za kraje v Kanalski dolini, in sicer za Trbiž, Naborjet in Ovčjo vas, ki ga upravlja koncesionar Autostrade per l'Italia, nismo našli slovenskih imen zaselkov na kašiputih ali drugih javnih napisov v slovenščini.

V **občini Rezija** smo posneli 169 fotografij javnih napisov.¹⁸ Na dobri polovici (51 %) fotografij so toponimi in besede tudi v rezijanščini, in sicer enakovredno v italijanščini in rezijanščini (37 %) ter v italijanščini in delno v rezijanščini (14 %). Vendar napisi v rezijanščini na večini fotografiranih tabel niso zapisani v skladu s slovenskim pravopisom.

Navajamo nekaj primerov fotografiranih zapisov, ki niso v skladu s slovenskim pravopisom:

– raba črke z namesto črke c v toponimih:

- Ravanzä (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Ravanca (zapis v skladu s slovenskim pravopisom);
- Lipoväz (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Lipovac (zapis v skladu s slovenskim pravopisom);
- ta-pod Zarkwo (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), ta-pod Carkwo (zapis v skladu s slovenskim pravopisom);
- Solbiza (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Solbica (zapis v skladu s slovenskim pravopisom);

– raba značilnih naglasnih znamenj za rezijanščino:

- Bilä (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Bila (zapis v skladu s slovenskim pravopisom);
- Buške (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Buškë (zapis v skladu s slovenskim pravopisom);
- Korüto (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Korïto (zapis v skladu s slovenskim pravopisom).

– zapisovanje imen služb ali objektov:

- Rošajanskë kumün (zapis, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), Rozajanski kumün (zapis v skladu s slovenskim pravopisom).

Table s toponimi in drugimi besedami, ki niso zapisani v skladu s slovenskim pravopisom, je postavila občinska uprava, ki si je za rezijanščino zamislila svojevrsten zapis, ki ne upošteva pravil zapisovanja slovenskega jezika in njegovih krajevnih različic. Ugotavljamo, da se rezijanščino ohranja in razvija mimo strokovnih jezikovnih in slovničnih standardov, ki rezijanščino uvrščajo v slovenski jezikovni prostor.¹⁹

¹⁸ V občini Rezija smo fotografije javnih napisov posneli v dvaintridesetih krajih. To so: Barmen (Barman), Bila (San Giorgio), Brajda (Braida), Čentral (Centrale Elettrica), Gözd (Gost), Gurinjë (Origine), Karnica (Sella Carnizza), Korïto (Coritis), Križaca (Crisacis), Ladina (Ladina), Lipovac (Lipovaz), Liščaca (Lischiazze), Löničiščë (Longisge), Oblazi (Oblase), Martinji Läs (Martignilas), Njivice (Stavoli Gnivizza), Njiwa (Gniva), Osoanë (Oseacco), Pöjë (Poje), Ravanca (Prato), Ronk (Ronch), Solbica (Stolvizza), ta-na te Plaze (Plase), ta-par Mustu (Ponte Rop – levi breg), ta-pod Klancon (Poclanaz), ta-pud Njiwo (Sotto Gniva), ta-pod Rubïdo (Sotto Robida), ta-par Tïgu (Tigo), ta-par Sjëje (Croce Rossa), ta-za Mlinon (Zamlin), tu-w Robo (Ponte Rop – desni breg) in Učja (Uccea).

¹⁹ O slovnicu in zapisovanju rezijanščine obstaja več strokovnih besedil, med njimi tudi študije jezikoslovcev Roberta Dapita z Univerze v Vidmu in Hana Steenwijka z Univerze v Padovi. Glej Dapit (2005) in Steenwijk (1994, 1999, 2005, 2010).

Od skupno dvainšestdesetih fotografij javnih napisov v italijanščini in rezijanščini se na enainpetdesetih fotografijah pojavi zapis v rezijanščini, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom, na ostalih fotografijah pa je ime kraja zapisano v rezijanščini po standardih slovenščine. Od skupno devetindvajsetih fotografij kažipotov so na trinajstih toponimi v italijanščini in rezijanščini, od katerih je na desetih fotografijah zapis v rezijanščini, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom, ter v italijanščini in delno v rezijanščini na dodatnih osmih kažipotih. Imena zaselkov so na fotografiranih tablah navedena v italijanščini in rezijanščini z zapisom, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom. Podobno se imena ulic na fotografijah pojavijo v italijanščini in rezijanščini z zapisom, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom. Na fotografiranih znakih območja občine se pojavijo različne kombinacije jezikov: napisi v italijanščini in rezijanščini (dve fotografiji), v italijanščini in delno rezijanščini (dve fotografiji) ter izključno v italijanščini (štiri fotografije).

Rezijanščino se uporablja tudi na tablah, ki obveščajo o službah, objektih in napravah. Med zbiranjem fotografij na terenu smo posneli devetindvajset fotografij take vrste tabel. Od teh je na sedmih fotografijah javni napis v italijanščini in rezijanščini (od katerih se na štirih fotografijah pojavi zapis rezijanske besede, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom), na enajstih fotografijah v italijanščini in delno v rezijanščini, ostale (enajst fotografij) so v italijanščini. Ime občine, ki smo ga fotografirali na občinski stavbi v Ravanci, je v rezijanščini z zapisom, ki ni v skladu s slovenskim pravopisom: Comune di Resia – Rošajanskë kumün, beseda Municipio pa je samo v italijanščini. Na trinajstih fotografijah pročelij drugih služb in javnih objektov, in sicer pošte, zdravstvenega doma in vhoda sprejemnega centra Julijskih Predalp v Ravanci, gozdarske policije v Lipavacu ter občinske knjižnice na Solbici, ni napisov v rezijanščini.

Na podlagi zbranih fotografij se rezijanščine v glavnem ne uporablja pri znakih za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe. Edino na dveh fotografijah tabel Avtonomne dežele FJK na Solbici in kraju ta-za Mlinon se pojavi napis prepovedi netenja ognja v slovenščini. Fotografirali smo imena avtobusnih postaj (2 fotografiji) v italijanščini in rezijanščini, vendar na eni fotografiji rezijanski zapis imena avtobusne postaje ni v skladu s slovenskim pravopisom. Na hrbtni strani teh tabel je napis Pokrajina Videm v italijanskem in furlanskem jeziku (Provincia di Udine – Provincie di Udin). Urniki avtobusov prevoznika TPL FVG so v italijanščini. Na zaboju za ločevanje odpadkov koncesionarja NET so napisi v italijanščini.

V **Terskih dolinah** smo fotografirali javne napise v občinah Bardo in Tipana.

V **občini Bardo** smo zbrali štiriintrideset fotografij javnih napisov, na katerih je kar na 94 % fotografiranih javnih napisov prisotna slovenščina enakovredno ob italijanščini (47 % fotografij) ali delno ob italijanščini (47 %).²⁰ Samo na dveh fotografijah so javni napisi povsem v italijanščini. Med fotografijami s slovenskim napisom prevladujejo kažipoti (skupaj devet fotografij kažipotov, od katerih je sedem fotografij dvojezičnih kažipotov, dve fotografiji pa sta s toponimi v italijanščini in delno v slovenščini) in imena zaselkov (štirinajst fotografij), pri katerih so vsa imena zaselkov navedena dvojezično, ime občine in navajanje nadmorske višine pa samo v italijanščini. Ponekod so postavljene table z ledinskimi imeni samo v slovenščini (dve fotografiji), in sicer Dolina v Zavarhu in Méukići v Sedliščih. Fotografirani znak za obveščanje o najbližji karabinjerski postaji je v italijanščini. Na pročelju občinske stavbe v Bardu je dvojezični napis Municipio di Lusevera – Komun Bardo. Imena avtobusnih postaj (šest fotografij) so v italijanščini in slovenščini. Poštni urad v Bardu ima znak v italijanskem jeziku. V tej občini nimamo fotografij zaboju za ločevanje odpadkov, ker jih zbirajo na domu.

V **občini Tipana** smo zbrali triintrideset fotografij javnih napisov, na katerih je kar v 100 % primerov prisotna slovenščina enakovredno ob italijanščini (42 % fotografij) ali delno ob italijanščini (58 %).²¹ Med posnetimi fotografijami prevladujejo kažipoti (skupaj deset fotografij kažipotov, od katerih je pet fotografij dvojezičnih kažipotov in pet fotografij s toponimi v italijanščini in delno v slovenščini) in imena zaselkov (trinajst fotografij), pri katerih so vsa imena zaselkov navedena dvojezično s pripisanim imenom občine samo v italijanščini; na eni fotografiji je ime Tipane v celoti dvojezično, ker ni zraven napisa imena občine. Na koncu nekaterih zaselkov, na primer v Prosnidu in Viškorši, smo fotografirali table s poslovnim pozdravom v petih

²⁰ V občini Bardo smo fotografije javnih napisov posneli v sedmih krajih. To so: Bardo (Lusevera), Podbardo (Cesariis), Mužac (Musi), Niivica (Vedronza), Sedlišča (Micottis), Ter (Pradielis) in Zavrh (Viillanova delle Grotte).

²¹ V občini Tipana smo fotografije javnih napisov posneli v sedmih krajih. To so: Brezje (Montemaggiore), Debeleš (Debellis), Pleščišče (Platischis), Prosnid (Prossenico), Raune (Pontesambo), Tipana (Taipana) in Viškorša (Monteaperta).

jezikih (italijanščini, slovenščini, angleščini, nemščini in furlanščini). Fotografirali smo tudi table ledinskih imen v slovenščini, in sicer Horenji konac v Pleštišču, Podnjive v Viškorši, Kolarje v Prosnidu in Nauokičeni v Tipani (štiri fotografije). Na pročelju občinske stavbe v Tipani je dvojezični napis Comune di Tipana – Tipajski komun. Med znaki za obveščanje o službah in objektih imamo fotografijo s trijezično dobrodošlico v Karnajsko in Nediške doline na začetku območja tipanske občine ter fotografijo z dvojezičnim napisom, ki napotuje k občinski stavbi v Tipani. Fotografirali smo tablo začetka tipanske občine z imenom v italijanščini in dobrodošlico v petih jezikih (italijanščini, slovenščini, angleščini, nemščini in furlanščini – dve fotografiji). Slovenščino smo zasledili še na trijezični tabli Karnajske pokrajinske ceste (v italijanščini, furlanščini in slovenščini), ki jo je postavila Pokrajina Videm. Ostalih vrst napisov nismo našli.

V preostalih občinah v **Benečiji** je položaj vidne dvojezičnosti zelo raznolik. Na podlagi fotografiranih javnih napisov na terenu so se **občine Grmek** (101 fotografija javnih napisov),²² **Srednje** (131 fotografij javnih napisov)²³ in **Špeter** (140 fotografij javnih napisov)²⁴ najbolj odrezale, saj je slovenščina prisotna v celoti ali delno na več kot dveh tretjinah fotografiranih javnih napisov (v občini Grmek 72 %, v občini Srednje 68 % in v občini Špeter 68 %). Od teh je med nekaj manj kot tretjino in dvema tretjinama fotografij javnih napisov popolnoma dvojezičnih (Grmek 64 %, Srednje 31 % in Špeter 44 %) ter od manj kot desetine do nekaj manj kot dveh petin fotografij javnih napisov v italijanščini in delno v slovenščini (Grmek 8 %, Srednje 37 % in Špeter 24 %). Po vrsti fotografiranih javnih napisov s slovenskim toponimom ob italijanskem prevladujejo kažipoti. Fotografirana imena zaselkov so v vseh treh občinah dvojezična, vendar v občini Grmek v celoti tudi z dvojezičnim imenom občine, medtem ko je v občinah Srednje in Špeter ime naselja dvojezično s pripisom imena občine samo v italijanščini. V občinah Srednje in Špeter smo fotografirali tudi imena ulic in našli ulice z imenom navedenim v italijanščini in slovenščini (vseh pet posnetih fotografij v občini Srednje ima napise v celoti dvojezične; od skupnih šest posnetih fotografij v občini Špeter sta na dveh napisa imena ulice povsem dvojezična, na treh je ime ulice dvojezično, dodatni napisi na tabli so v italijanščini in na eni fotografiji je ime ulice samo v italijanščini). Na fotografijah območja občine so imena občin dvojezična (na tablah, posnetih v občini Špeter, je ime dvojezično z napisom občina samo v italijanščini); slovenska imena občin so navedena v krajevni različici (Garmak, Sriednje in Špietar). Slovenščino zasledimo še na fotografiranih znakih za obveščanje o službah, objektih in napravah (na treh fotografijah od skupnih petih v občini Grmek, na štirih fotografijah od skupnih šestih v občini Srednje ter na treh fotografijah od skupnih petnajstih v občini Špeter). Na občinski stavbi občine Grmek v Hlodiču smo fotografirali dvojezični napis Municipio – Kamun in enojezični znak pred stavbo karabinjerjev. V občini Srednje smo na štirih fotografijah posneli napise samo v italijanščini, in sicer na pokopališču v Černečah in pročelju pošte ter na poštnem nabiralniku v Srednjah. V občini Špeter smo na pročelju pošte, karabinjerjev in občinske knjižnice fotografirali napis v italijanščini (štiri fotografije). Na pročelju občinske stavbe v Špetru smo fotografirali večjezični napis San Pietro al Natisone Municipio in v manjši pisavi Kamun, Občina, Rathaus, Hotel de Ville, Town Hall. Slovenščino smo zasledili še na dvojezični tabli Sauonske pokrajinske ceste (v italijanščini in slovenščini), ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na posnetih fotografijah znakov za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe so v vseh treh občinah napisi samo v italijanščini (štirinajst fotografij v občini Grmek, štirinajst fotografij v občini Srednje in osemnajst fotografij v občini Špeter). Pri turistični signalizaciji smo fotografirali slovensko

²² V občini Grmek smo fotografije javnih napisov posneli v dvajsetih krajih. To so: Arbida (Arbida), Dolenje Bardo (Brida Inferiore), Dolina (Dolina), Gorenje Bardo (Brida Superiore), Hlodič (Clodig), Hostne (Costne), Kanalac (Canalaz), Liesa (Liessa), Log (Loch), Lombaj (Lombai), Mali Garmak (Grimacco Inferiore), Platac (Plataz), Podlak (Podlach), Seucè (Seuza), Skale (Scale), Slapovik (Slapovicco), Topolove (Topolò), Veliki Garmak (Grimacco Superiore), Zaločilo (Rucchin) in Zverinac (Sverinaz).

²³ V občini Srednje smo fotografije javnih napisov posneli v devetnajstih krajih. To so: Bajar (Baiar), Černeče (Cernetig), Dolenji Tarbij (Tribil Inferiore), Duge (Dughe), Gnjuduca (Gnidovizza), Gorenji Tarbij (Tribil Superiore), Klinac (Clinaz), Kobilca (Cobilza), Melina (Melina), Oblica (Oblizza), Podgora (Podgora), Podsriednje (Postregna), Polica (Polizza), Preserje (Presserie), Raune (Raune), Sriednje (Stregna), Urataca (Urataza), Varh (Varch) in Zamir (Zamir).

²⁴ V občini Srednje smo fotografije javnih napisov posneli v dvaindvajsetih krajih. To so: Ažla (Azzida), Barnas (Vernasso), Bečja (Becis), Bjarč (Biarzo), Cedron (Cedron), Čebaj (Chiabai), Gorenja (Goregnis), Gorenj Barnas (Vernassino), Klenje (Clenia), Kočebar (Cocevaro), Koreda (Correda), Kuosta (Costa), Lipa (Tiglio), Mečana (Mezzana), Muost Puint (Ponte San Quirino), Nokula (Oculis), Petjag (Ponteacco), Pod Barnas (Sottovernassino), Puoje (Puoie), Sarženta (Sorzeno), Špietar (San Pietro al Natisone) in Tarpeč (Tarpezzo).

tablo v Špetru, dve fotografiji z napisom v italijanščini in delno v slovenščini v občini Grmek (tu smo fotografirali še štiri napise v italijanščini) in tri fotografije z napisom v italijanščini in delno v slovenščini

v občini Srednje (tu smo fotografirali še štiri napise v italijanščini). Na avtobusnih postajah v občinah Grmek in Špeter smo fotografirali dvojezična imena avtobusnih postaj (izjema je ena avtobusna postaja v sedišču Špetra). Na avtobusnih postajah so postavljene tudi table o Pokrajini Videm, kjer je ime pokrajine navedeno v italijanščini in furlanščini. V vseh treh občinah so fotografirani urniki avtobusov v italijanščini. Na fotografijah zabojnikov za ločevanje odpadkov v občinah Grmek in Srednje, ki jih upravlja koncesionar NET, nismo zasledili slovenščine. Spomnimo, da se občina Špeter formalno ni vključila v dvojezično območje (ni navedena v zadevnih deželnih uredbah), vendar jo na podlagi terenskega preverjanja udejanja.

V občinah **Podbonesec**²⁵ (236 fotografij javnih napisov), **Sovodnja**²⁶ (102 fotografij javnih napisov) in **Sv. Lenart**²⁷ (87 fotografij javnih napisov) je približno polovica posnetih fotografij z javnimi napisi v italijanščini in slovenščini (v občini Podbonesec 53 %, občini Sovodnja 51 % in občini Sv. Lenart 45 %) ali v italijanščini in delno v slovenščini (v občini Podbonesec 3 %, občini Sovodnja 4 % in občini Sv. Lenart 3 %). Imena zaselkov so v vseh treh občinah v glavnem napisana dvojezično. Na fotografijah območja občine so imena občin Sovodnja in Sv. Lenart dvojezična, medtem ko so v občini Podbonesec table območja občine enojezične z večjezičnim napisom »dobrodošli« (v italijanščini, slovenščini, angleščini in nemščini). Imena občin v slovenščini so na tablah območja občine, imen zaselkov in avtobusnih postaj navedena v krajevni različici (Podbuniesac, Sauodnja in Svet Lienart). Izrazito manj slovenskih toponimov najdemo na kašiputih (v občini Podbonesec na petih od skupaj osemindvajsetih fotografij, v občini Sovodnja na šestih od skupaj osemnajstih fotografij in v občini Sv. Lenart na eni od skupaj šestnajstih fotografij). Med fotografijami znakov za obveščanje o službah, objektih in napravah (v občini Podbonesec deset fotografij, v občini Sovodnja enajst fotografij in v občini Sv. Lenart šest fotografij) sta samo dve fotografiji z dvojezičnim javnim napisom v občini Sovodnje, in sicer znak v kraju Barca in tabla Sauonske pokrajinske ceste, ki jo je postavila Pokrajina Videm v Sauodnji. Napis v italijanskem in slovenskem jeziku smo fotografirali na pročelju krajevnega muzeja v Mašeri. Slovenski napisi ob italijanskem so še na fotografijah turistične signalizacije v občini Podbonesec (na šestih od skupaj dvanajstih fotografij), v občini Sovodnje (na treh od skupaj šestih fotografij) in v občini Sv. Lenart (na eni od skupaj štirih fotografij). V občini Podbonesec so imena avtobusnih postaj v italijanščini in slovenščini (tri fotografije). Fotografirani urniki na avtobusnih postajah prevoznika TPL FVG v občinah Podbonesec in Sovodnje so v italijanščini. Prav tako je v italijanščini znak za avtobusno postajo podjetja SAF v občini Sv. Lenart. Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

²⁵ V občini Podbonesec smo fotografije javnih napisov posneli v šestdesetih krajih. To so: Arbeč (Erbezzo), Bardo (Bardo), Bijača (Biacis), Bizonta (Bizonta), Brišča/Malin (Brischis/Molino), Bročjana (Brocchiana), Butera (Buttera), Čarni varh (Montefosca), Čedarmaci (Cedarmas), Domejža (Domenis), Dorboli (Dorbolò), Flormi (Flormi), Gorenja vas (Goregnavas), Jalči (Jalig), Jerebi (Ilerp), Juretiči (Iuretig), Kal (Calla), Kamunjar (Comugnero), Klavora (Clavora), Klin (Clin di Bardo), Kočjanci (Coceanzi), Koliéša (Coliessa), Kosaneja (Cosanea), Krancove (Cranzove), Kras (Cras), Lahove (Lacove), Landar/Špasa (Antro), Laze (Lasiz), Log Linder (Loch Linder), Marsieli (Marseu), Marsin (Mersino), Medveži (Medves), Obali (Oballa), Ofijan (Pegliano), Orehovlje (Oriecuia), Ošjak (Ossiach), Pačejda (Paceida), Parmirci (Parmirzi), Peruovca (Perovizza), Pocera (Pozzera), Pocovac (Pokovaz), Podbuniesac (Pulfero), Podšpanjud (Spagnut), Podvaršč (Podvarschis), Pulerji (Puller), Ruonac (Rodda), Skubina (Scubina), Ščigla (Cicigolis), Šošnja (Sosgne), Špehuonja (Specognis), Štonderji (Stonder), Štupca (Stupizza), Šturmi (Sturam), Tarčet (Tarcetta), Tuomac (Tuomaz), Uodnjak (Uodgnach), Varh (Spignon), Zapatok (Zapatocco), Zejac (Zeiaz) in Žorža (Zorza).

²⁶ V občini Sovodnje smo fotografije javnih napisov posneli v osemnajstih krajih. To so: Barca (Barza), Čeplesišče (Cepletischis), Dolenje Barca (Brizza di Sotto), Dolenje Pečnije (Pechinie di Sotto), Duš (Dus), Gabruca (Gabrovizza), Gorenje Barca (Brizza di Sopra), Gorenje Pečnije (Pechinie di Sopra), Jelina (Iellina), Jeronišče (Ieronizza), Ložac (Losaz), Mašera (Masseris), Matajur (Montemaggiore), Polava (Polava), Sauodnja (Savogna), Starmica (Stermizza), Stiefinči (Stefenig) in Tarčmun (Tercimonte).

²⁷ V občini Sv. Lenart smo fotografije javnih napisov posneli v petindvajsetih krajih. To so: Čarnica (Cernizza), Čemur (Cemur), Dolenja Kozca (Cosizza di Sotto), Dolenja Miersa (Merso di Sotto), Dolienjane (Dolegna), Gorenja Miersa (Merso di Sopra), Gruobja (Grobba), Hlasta (Clastra), Hrastovije (Crostù), Hum (Potcravero), Jagnjed (Iainich), Jesenje (Iesegna), Ješičje (Iesizza), Kozca (Cosizza), Kravar (Cravero), Ošnije (Osgnetto), Pičič (Picig), Podutana (San Leonardo), Puoštak (Postach), Seuce (Seuza), Škrutove (Scrutto), Ušiuca (Ussivizza), Utana (Altana), Zabardo (Zabrida) in Zamir (Zamir).

V **občinah Ahten**²⁸ (trintrideset fotografij javnih napisov), **Dreka**²⁹ (petinosemdeset fotografij javnih napisov), **Fojda**³⁰ (petindvajset fotografij javnih napisov) in **Prapotno**³¹ (182 fotografij javnih napisov) so na več kot treh četrtinah posnetih fotografij javni napisi samo v italijanščini (v občini Ahten v 91 %, v občini Dreka v 87 %, v občini Fojda v 76 % in v občini Prapotno v 78 %).

V **občini Ahten** smo fotografirali imena zaselkov, od katerih so kraji Malina, Subid in Porčinj navedeni v italijanščini in slovenščini, ime občine in napis za nadmorsko višino v italijanščini (tri od skupaj devetih fotografij imen zaselkov). Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

V **občini Dreka** so na nekaterih fotografiranih kaŕipotih toponimi navedeni v italijanščini in slovenščini, in sicer na petih fotografijah od skupaj petnajstih fotografij kaŕipotov. Slovenščino smo zasledili na dvojezični tabli Rečanske pokrajinske ceste v kraju Kras, ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na Prelazu Solarij smo fotografirali turistične table z večjezičnimi napisi v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini (pet od skupaj osmih fotografij). Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

V **občini Fojda** smo fotografirali imena zaselkov, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 in UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008, od katerih so kraji Čenijebola (Canebola), Podcirku (Valle di Soffumbergo), Rauan (Costapiana) in Radišče (Gradischiutta) navedeni v italijanščini in slovenščini, ime občine pa v italijanščini (pet od skupaj osem fotografij imen zaselkov). Na fotografiranem turističnem kaŕipotu za kolesarsko pot v kraju Radišče je toponim naveden v italijanščini in slovenščini. Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

V **občini Prapotno** so na nekaterih fotografiranih kaŕipotih toponimi navedeni v italijanščini in slovenščini, in sicer na devetih fotografijah od skupaj sedeminštiridesetih fotografij kaŕipotov. Več kot polovica fotografiranih imen zaselkov je dvojezičnih (štiriindvajset fotografij od skupaj petinštiridesetih fotografij imen zaselkov). V Prapotnem je fotografirana tabla informativnega centra Rural dvojezična, in sicer v italijanščini in slovenščini. Slovenščino smo zasledili na trojezični tabli Starogorske pokrajinske ceste na Stari gori (v italijanščini, furlanščini in slovenščini), ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na Stari gori in v Prapotnem smo fotografirali tri turistične table z napisi v italijanščini in slovenščini (tri od skupaj šestnajstih fotografij turistične signalizacije). Na fotografiranih urnikih prevoznika TPL FVG v krajih Ibana in Prapotno so napisi v italijanščini in slovenščini (dve fotografiji). Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

²⁸ V občini Ahten smo fotografije javnih napisov posneli v petih krajih. To so: Ahten (Attimis), Malina (Forame), Porčinj (Porzus), Racchiuso (Rekluŕ) in Subid (Subit).

²⁹ V občini Dreka smo fotografije javnih napisov posneli v sedemnajstih krajih. To so: Brieg ali Breg (Clabuzzaro), Cuoder ali Coder (Zuodar), Dolenja Dreka (Drenchia Inferiore), Dubenije (Obenetto), Gorenja Dreka (Drenchia Superiore), Kraj (Crai), Kras (Cras), Laze (Lase), Obranki (Obranche), Očne Bardo (Oznebrida), Pacuh (Paciuch), Peternel (Peternel), Praponca (Prapotnizza), Svet Štuoblank ali Štoblank (San Volfango), Trinko (Trinco), Truŕnje (Trusgne) in Zavart (Zavart).

³⁰ V občini Fojda smo fotografije javnih napisov posneli v sedmih krajih. To so: Čenijebola (Canebola), Garmovščica (Stremiz), Pedroza (Pedrosa), Podcirku (Valle di Soffumbergo), Radišče (Gradischiutta), Rauan (Costapiana) in Vila (Costalunga).

³¹ V občini Prapotno smo fotografije javnih napisov posneli v dvaintridesetih krajih. To so: Bordoni (Bordon), Brišča (Brischis), Budaŕi (Berda), Budgoji (Bodigoji), Bukovica (Bucovizza), Craoretto (Kravarejda), Čela (Cialla), Čubci (Ciubiz), Fragelis (Fradel), Ibana (Albana), Kodarmaci (Codromaz), Koŕoni (Cosson), Kovačevca (Covacevizza), Kras (Cras), Muci (Prepotischis), Novacuzzo (Novak), Obuorča (Oborza), Picolischis (Pikulišče), Podarskije (Podresca), Podklanac (Potclanz), Poianis (Poljane), Podmiešča (Ponte Miscecco), Prapotno (Prepotto), Ronchi (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Salamanti (Salamant), Selce (Cladrecis/Seucè), Squarzellis (Skvarča), Srednje (Stregna di Prepotto), Stara gora (Castelmonte), Stari Malin (Molino Vecchio), Tarčmun (Tercimonte) in Tijeje (San Pietro di Chiazzacco).

V občinah **Čedad**³² (devetinosemdeset fotografij javnih napisov), **Neme**³³ (osem fotografij javnih napisov) in **Tavorjana**³⁴ (enaindevetdeset fotografij javnih napisov) nimamo fotografij javnih napisov, na katerih bi bila ob italijanščini še slovenščina. Občini Čedad in Tavorjana nista formalno vključeni v območje izvajanja vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 oziroma nista navedeni v zadevnih deželnih uredbah. Za občino Neme je v UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008 navedeno, da bo izvajala vidno dvojezičnost v kraju Černjeja (Cergneu), vendar so poslikane fotografije različnih vrst javnih napisov (imena zaselka, kažipota, ulice, znaka za obveščanje o službah, objektih in napravah) v italijanščini.

³² V občini Čedad smo fotografije javnih napisov posneli v osmih krajih. To so: Čedad (Cividale del Friuli), Gagliano (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Grupignano (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Prešnje (Purgessimo), Rualis (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Rubignacco (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Šenčur (Sanguarzo) in Spessa (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli).

³³ V občini Neme smo fotografije javnih napisov posneli v Černjeji (Cergneu), ki se deli v zgornji konec (Cergneu superiore) in spodnji konec (Cergneu inferiore).

³⁴ V občini Tavorjana smo fotografije javnih napisov posneli v štirinajstih krajih. To so: Brajda (Casali Laurini), Casali Rieka (Reka), Gnivizza (Njivice), Derjan (Reànt), Mažerole (Masaròlis), Mòntina (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Podgrad (Costa), Prestint (Prestènto), Skrile (Canalutto), Ronke (Ronchis), Tamore (Tàmoris), Tavorjana (Torreano), Toljan (Togliano) in Zamparutti (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli).

Preglednica 5: Število fotografij javnih napisov v občinah na Videmskem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAŽIPOT		ZNAKA ZA IME NASEĽJA IN KONEC NASEĽJA		TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/ TRGA		ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE		ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH		SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE		ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE		TURISTIČNA SIGNALIZACIJA		NAPISNA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV		ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH		SKUPNO ŠTEVILLO FO- TOGRAFIJ (N = 1796)					SKUPAJ V %																			
	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS	S	DS																	
Ahten (Attimis)	0	0	4	0	3	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0	0	1	0	0	3	30	33	0	9	91															
Bardo (Lusevera)	7	2	0	0	14	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16	16	2	34	47	47	6														
Čedad (Civitate)	0	0	3	0	0	35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	89	89	0	0	100														
Dreka (Drenchia)	1	4	10	0	0	32	0	0	0	0	2	1	0	9	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	4	5	6	74	85	6	7	87													
Foida (Faedis)	0	0	3	1	4	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	19	25	4	20	76													
Grmek (Grimacco)	14	6	1	34	0	0	0	0	12	0	0	3	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	0	2	4	64	8	28												
Naborjet - Ovčja vas (Maborghet- to - Valbruna)	6	3	9	0	7	3	0	0	0	0	1	0	1	20	0	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	2	6	15	55	76	8	20	72								
Neme (Nimis)	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8	8	0	0	100											
Podbonesec (Pulfero)	3	2	23	113	0	1	0	0	0	0	0	0	0	10	0	2	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33	5	1	6	0	0	13	3	0	9	124	8	104	236	53	3	44

Prapotto (Prepotto)	7	2	38	23	1	21	0	0	11	0	0	6	1	0	11	1	0	8	0	0	14	2	1	13	0	0	13	0	0	72	15	2	72	34	6	142	182	19	3	78
Rezija (Resia)	13	8	8	23	1	0	13	0	9	2	2	4	7	11	11	1	0	13	0	2	24	1	0	3	0	0	5	2	0	6	62	24	83	169	37	14	49			
Sovodnja (Savogna)	4	2	12	40	1	1	0	0	2	3	0	0	2	0	9	1	0	5	0	0	10	2	1	3	0	0	1	0	0	3	52	4	46	102	51	4	45			
Srednje (Sregna)	23	3	6	4	41	0	5	0	0	5	0	0	3	1	2	0	0	4	0	0	14	0	3	4	0	0	8	0	0	5	40	48	43	131	31	37	33			
Sv. Lenart (San Leonardo)	1	0	15	35	1	3	0	0	1	3	0	0	0	0	6	0	1	2	0	0	7	0	1	3	0	0	7	0	0	1	39	3	45	87	45	3	52			
Špeter (San Pietro al Natissone)	8	3	7	46	15	1	2	3	1	0	10	0	1	2	12	0	1	4	0	0	18	1	0	0	0	0	0	3	0	2	61	34	45	140	44	24	32			
Tavorjana (Torreano)	0	0	9	0	0	29	0	0	6	0	0	3	0	0	5	0	0	6	0	0	16	0	0	3	0	0	6	0	0	8	0	0	91	91	0	0	100			
Tipana (Taipana)	5	5	0	1	12	0	4	0	0	0	2	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	19	0	33	42	58	0				
Tibiž (Tarvisio)	0	0	58	2	9	8	0	0	4	0	0	0	1	1	30	5	5	21	1	0	13	1	0	1	0	0	3	0	0	11	10	15	149	174	6	9	86			
Skupaj UD	92	40	207	322	109	145	26	3	54	25	17	19	21	16	145	12	10	86	1	2	193	15	15	60	0	0	72	15	2	72	529	214	1053	1796	29	12	59			

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

4 Zaključki

Na podlagi analize zbranih fotografij javnih napisov na območju dvaintridesetih občin, kjer naj se na podlagi Zakona št. 38/2001 izvaja vidna dvojezičnost, predlagamo naslednja izhodišča, namenjena izboljšanju in nadgradnji položaja vidne dvojezičnosti.

Iz analize izhaja (preglednica 6), da je od skupno 4505 zbranih fotografij javnih napisov največ vidne dvojezičnosti na Tržaškem, saj dosega dobre tri četrtine (76 % od skupno 1722 fotografij javnih napisov). Na Videmskem in Goriškem je položaj vidne dvojezičnosti v bistvu enak. Vidne dvojezičnosti je skoraj za polovico manj, saj v obeh primerih ne dosega dveh petin posnetih fotografij (41 % od skupno 1796 fotografij javnih napisov na Videmskem in 40 % od skupno 987 fotografij javnih napisov na Goriškem).

Preglednica 6: Lestvica pokrajin po deležu fotografij z dvojezičnim javnim napisom

POKRAJINA	SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 4505)			SKUPAJ V %	
	SKUPAJ S IN DS	I	VSE	SKUPAJ S IN DS	I
TRŽAŠKA	1302	420	1722	76	24
VIDEMSKA	743	1053	1796	41	59
GORIŠKA	395	592	987	40	60
SKUPAJ	2440	2065	4505	54	46

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Kot je razvidno iz preglednice 7, se izvajanje vidne dvojezičnosti močno razlikuje tudi po občinah. Imamo občinska območja, kjer je vidna dvojezičnost na zelo dobri ravni. Devet občin ima namreč več kot 75 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov. To so dvojezične občine na Tržaškem in Goriškem ter obe občini v Terskih dolinah. Na dobri ravni (50–75 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov) je sedem občin, med katerimi je občina Trst, ostale občine v tej podskupini pa so na Videmskem. Med šestimi občinami na Tržaškem, Goriškem in Videmskem, kjer je javnih napisov v italijanščini in slovenščini malo (25–50 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov), je tudi občina Gorica. Sedem občin na Goriškem in Videmskem ima pod 25 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov, v treh občinah pa med zbranimi fotografijami ni javnih napisov s slovenščino ob italijanščini.

Preglednica 7: Lestvica občin po deležu fotografij z dvojezičnim javnim napisom

	OBČINA	SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 4505)			SKUPAJ V %	
		SKUPAJ S IN DS	I	VSE	SKUPAJ S IN DS	I
1	Tipana (UD)	33	0	33	100	0
2	Bardo (UD)	32	2	34	94	6
3	Zgonik (TS)	237	15	252	94	6
4	Dolina (TS)	228	21	249	92	8
5	Repen (TS)	112	10	122	92	8
6	Števerjan (GO)	38	5	43	88	12
7	Sovodnje ob Soči (GO)	112	22	134	84	16
8	Devin - Nabrežina (TS)	341	82	423	81	19
9	Doberdob (GO)	88	26	114	77	23
10	Grmek (UD)	73	28	101	72	28
11	Špeter (UD)	95	45	140	68	32
12	Srednje (UD)	88	43	131	67	33
13	Trst	340	246	586	58	42
14	Podbonesec (UD)	132	104	236	56	44
15	Sovodnja (UD)	56	46	102	55	45
16	Rezija (UD)	86	83	169	51	49
17	Milje (TS)	44	46	90	49	51
18	Sv. Lenart (UD)	42	45	87	48	52
19	Krmin (GO)	26	29	55	47	53
20	Gorica	62	104	166	37	63
21	Naborjet - Ovcja vas (UD)	21	55	76	28	72
22	Ronke (GO)	54	141	195	28	72
23	Fojda (UD)	6	19	25	24	76
24	Prapotno (UD)	40	142	182	22	78
25	Zagraj (GO)	11	40	51	22	78
26	Trbiž (UD)	25	149	174	14	86
27	Dreka (UD)	11	74	85	13	87
28	Ahten (UD)	3	30	33	9	91
29	Tržič (GO)	4	225	229	2	98
30	Čedad (UD)	0	89	89	0	100
31	Neme (UD)	0	8	8	0	100
32	Tavorjana (UD)	0	91	91	0	100
	SKUPAJ	2440	2065	4505	54	46

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Tudi glede na vrsto fotografij javnih napisov je analiza pokazala nekatere dobre in manj dobre prakse v rabi vidne dvojezičnosti. Kot je razvidno iz preglednice 8, je povsem ali delno dvojezičnih tri četrtine ali več fotografiranih imen naselij (82 %) in znakov za območje občin in pokrajin (75 %). Med polovico in tremi četrtinami povsem ali delno dvojezičnih fotografiranih javnih napisov so turistična signalizacija (72 %), kažipoti (58 %) in znaki na avtobusnih postajah (56 %). Pod polovico povsem ali delno dvojezičnih fotografiranih javnih napisov so napisi na zaboju za ločevanje odpadkov (49 %), znaki za obveščanje o službah, objektih in napravah (44 %), napisi na pročeljih služb, objektov in naprav (35 %) ter tabele za označevanje imen ulic ali trgov (33 %). Popolne ali delne vidne dvojezičnosti je najmanj pri znakih za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe, in sicer nekaj nad petino (22 %).

Preglednica 8: Lestvica vrst znakov po deležu fotografij z dvojezičnim javnim napisom

	VRSTA ZNAKA	SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 4505)			SKUPAJ V %	
		SKUPAJ S IN DS	I	VSE	SKUPAJ S IN DS	I
1	ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA	753	161	914	82	18
2	ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE	68	23	91	75	25
3	TURISTIČNA SIGNALIZACIJA	194	76	270	72	28
4	KAŽIPOT	620	443	1063	58	42
5	ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH	121	95	216	56	44
6	NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV	102	108	210	49	51
7	ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH	230	290	520	44	56
8	SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE	145	266	411	35	65
9	TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/TRGA	81	168	249	33	67
10	ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZRECNE ODREDBE	126	435	561	22	78
	SKUPAJ	2440	2065	4505	54	46

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Na tej podlagi priporočamo, da Paritetni odbor redno preverja in spodbuja občinske, deželne in državne institucije ter koncesionarje za opravljanje javnih služb k izvajanju 10. člena Zakona št. 38/2001. Opozarjamo tudi, da pet občin, in sicer Čedad, Prapotno, Špeter, Tavorjana in Tržič, trenutno ni formalno vključenih v območje izvajanja vidne dvojezičnosti.

Na podlagi analize zbranih fotografij javnih napisov smo opazili nekatere pomanjkljivosti v rabi vidne dvojezičnosti, in sicer:

- prevod v slovenščini zapisan v manjši in/ali drugačni pisavi, na primer na nekaterih turističnih tablah ali imenih zaselkov; italijanski in slovenski jezik morata biti v javnih napisih načeloma **enakovredna po velikosti in pisavi črk**;
- **nepravilna raba sklonov** v slovenščini, na primer na dvojezičnih avtobusnih urnikih, ki jih je prevoznik TPL FVG postavil na Tržaškem in Goriškem, kar je vsekakor vredno pohvale;
- zapisovanje toponimov in drugih besed v rezijansčini, ki ne upoštevajo slovenskega pravopisa v **občini Rezija**;
- zelo raznolika in neusklajena raba ter zapisovanje **krajevnih narečij v Terskih in Nadiških dolinah**, predvsem v toponimih naselij in občin; po zgledu Deželne agencije za furlanski jezik ARLEF priporočamo opredelitev določenih splošnih načel;
- **slovenski toponimi, ki so uradno v rabi samo v slovenski različici** (npr. Dolina), se ponekod na kažipotih pojavijo z istim dvojnimi zapisom (npr. Dolina – Dolina), praviloma naj bi se jih zapisovalo samo enkrat;
- pri javnih napisih z **dvojezičnimi imeni naselij** na začetku ali koncu vasi so ponekod postavljeni smerokazi ali znaki za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe samo v italijanščini; načeloma naj se vidna dvojezičnost uporablja v čim bolj popolni obliki;
- na kažipotih so **toponimi naselij in mest**, ki se nahajajo na zaščitenem območju, napisani načeloma dvojezično (npr. Trieste – Trst, Padriciano – Padriče itd.), ostali toponimi pa samo v italijanščini (npr. Venezia, Udine itd.). Po možnosti naj se v javnih napisih uporablja vse toponime, ki imajo tudi slovensko različico;
- na občinskih območjih, kjer je vidna dvojezičnost prisotna predvsem v rabi toponimov in znakov za obveščanje o službah, objektih in napravah, priporočamo, naj se jo nadgradi z rabo slovenščine tudi na **znakih za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe**, za katere je analiza zbranih fotografij pokazala, da so večinoma v italijanščini;
- iz analize izhaja, da je na občinskih območjih, kjer se vidna dvojezičnost načeloma izvaja v rabi toponimov, raba slovenščine vsekakor zelo pomanjkljiva v **imenih ulic**, še zlasti na območju občin Gorica, Krmin, Milje, Ronke, Trst in Zagraj.

Če upoštevamo vidno dvojezičnost, ki jo **izvajajo koncesionarji za opravljanje javnih služb**, lahko njihov položaj povzamemo v naslednjih točkah:

- napisi na **zabojnikih za ločevanje odpadkov** naj bodo v slovenščini ob italijanščini; po zgledu koncesionarja Isa Isontina Ambiente naj se tudi na Tržaškem in Videmskem uredi vidna dvojezičnost na zabojnikih za ločevanje odpadkov v pristojnosti koncesionarjev Acegas in Net;
- prevoznik TPL FVG je namestil **dvojezične urnike avtobusov** na Tržaškem (le v občini Milje ne dosledno) in Goriškem (izjema je občina Tržič), zato naj te urnike razširi še na ostale občine na Videmskem; po zgledu prevoznika TPL FVG naj tudi koncesionar SAF namesti primerne dvojezične znake;
- na nekaterih odsekih **cest v pristojnosti koncesionarjev ANAS in FVG Strade** ni nameščenih dvojezičnih javnih napisov;

- po zgledu koncesionarja ANAS, ki je na **avtocesti med Sesljanom in Rabužezom** namestil dvojezične toponime krajev na zaščitenem območju, naj se tudi na ostalih avtocestnih odsekih na območju vidne dvojezičnosti v pristojnosti koncesionarjev Autovie Venete in Autostrade per l'Italia uredi vsaj dvojezične toponime, idealno pa bi bilo, če bi bila slovenščina ob italijanščini prisotna tudi na vseh ostalih napisih;
- na pročeljih **poštnih uradov**, ki jih upravlja koncesionar Poste Italiane, naj bodo poleg dvojezičnega imena pošte še drugi javni napisi v slovenščini ob italijanščini;
- na **železniških postajah**, ki jih upravljata koncesionarja Rete ferroviaria italiana in Trenitalia trenutno ni dvojezičnih javnih napisov; izjema so nekatera večjezična obvestila za potnike na železniški postaji v Vižovljah, ki so tudi v slovenščini;
- na **letališču** v Ronkah, ki ga upravlja koncesionar Aeroporto Friuli Venezia Giulia, imajo nekateri kašipoti dvojezične toponime, drugih javnih napisov pa nismo zasledili;
- na pročelju **deželnega sedeža RAI** v Trstu je tabla z večjezičnim imenom (v italijanščini, slovenščini in furlanščini), ostali napisi pa so v italijanščini.

Nad 4.500 zbranih fotografij predstavlja dragoceno gradivo, ki je lahko koristno tudi za nadaljnje jezikoslovne, geografske ali etnografske analize, hkrati pa za preverjanje potrebe po zamenjavi dotrajanih znakov. Predlagamo tudi, da se na podlagi analize zbranega fotografskega gradiva oblikujejo smernice in priročnik o rabi vidne dvojezičnosti, ki bi bile v pomoč občinskim, deželnim in državnim institucijam ter koncesionarjem za opravljanje javnih služb pri njenem izvajanju. Pri tem so lahko občinska območja z urejeno rabo vidne dvojezičnosti ter dobre prakse nekaterih občin in koncesionarjev za opravljanje javnih služb za zgled in v pomoč ostalim institucijam in koncesionarjem.

Bibliografija

Finco, F., 2014. *Toponomastica e segnaletica in friulano: una panoramica generale della situazione presente*. V F. Finco, G. Iannàccaro (ur.) *Nomi, Luoghi, Identità: toponomastica e politiche linguistiche / Names, Places, Identities: Toponymy and Linguistic Policies*. Atti del Convegno Internazionale di Studi (Cividale del Friuli, 17 - 19 novembre 2011) / Proceedings of the International Conference Meeting (Cividale del Friuli, 17th - 19th November 2011), (zbirka: QTF Quaderni di Toponomastica Friulana, vol. 10). Società Filologica Friulana, Videm, 153–197.

Dapit, R., 2005. *Il resiano di fronte allo sloveno standard*. Studi italiani di linguistica teorica e applicata, 24, 3, 431–447.

Steenwijk, H., 1994. *Ortografia resiana/Tö jošt rozajanskë pisanjë*, CLEUP, Padova.

Steenwijk, H., 1999. *Grammatica pratica resiana. Il sostantivo*, CLEUP, Padova.

Steenwijk, H., 2005. *Piccolo dizionario ortografico resiano/Mali bisidnik za tö jošt rozajanskë pisanjë*, CLEUP, Padova.

Steenwijk, H., 2010. *L'adozione di una »Grafia ufficiale« del Comune di Resia e le sue conseguenze*, v *Näš glas/ La nostra voce*, 6, 1, 1–9.

Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini: pregled delovanja in novi izzivi

1 Uvod

Centralni urad za slovenski jezik (v nadaljevanju: CU) je nastal s ciljem, da zadosti potrebam, ki izhajajo iz izvajanja zakonskih predpisov s področja zaščite slovenske jezikovne manjšine v Italiji, in sicer predvsem iz pravice do rabe slovenščine v odnosih med govorce in govorkami tega jezika z javnimi institucijami, sodnimi organi in izvajalci javnih služb in storitev na naselitvenem območju slovenske manjšine v Italiji.¹ Urad je bil formalno ustanovljen leta 2017 v okviru Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini; jezikovne in prevajalske aktivnosti pa so dejansko stekle 1. junija 2018 z zaposlitvijo treh prevajalk/tolmačk, ki se jim je pozneje pridružilo še drugo strokovno osebje, in tako je trenutno poleg vodje zaposlenih pet prevajalk in tri administrativne sodelavke.

Nekateri vsebinski in organizacijski izzivi nastajajočega urada so bili izpostavljeni že v prispevku, ki ga je Slovenski raziskovalni inštitut (v nadaljevanju: SLORI) predstavil na Drugi deželni konferenci o zaščiti slovenske jezikovne manjšine novembra 2017 (Grgič 2018). Tedanja vzorčna analiza je pokazala na jezikovno neustreznost slovenskih besedil, ki so nastajala v javni upravi na naselitvenem sloven

območju slovenske manjšine v Italiji. Kot glavni problem teh besedil so bile izpostavljene terminološke, morfosintaktične, pravopisne in besedilne/slogovne posebnosti. Te rabe so se izkazale za problematične, saj so bile po eni strani (predvsem na ravni terminologije, a tudi pravopisa, morfologije in drugih ravnin) nedosledne in neustrezne tudi znotraj samega lokalnega korpusa besedil, po drugi strani pa so čedalje bolj odstopale od standardov primerljivih besedil v referenčnem prostoru za slovenski jezik, kar ima lahko za manjšinsko skupnost dolgoročne negativne posledice (Grgič 2020; Jagodic in drugi 2019).

Med razlogi, ki so privedli do tega stanja, so bili posebej evidentirani ti dejavniki (Grgič 2018):

- sociolingvistični dejavniki: podaljšano medjezikovno stikanje s posledičnim enosmernim vplivom italijanščine na slovenščino ter relativna jezikovna »izoliranost« skupnosti govorcev in govork slovenskega jezika;
- strokovno-specialistični dejavniki: pomanjkljiva oz. fragmentarna izobrazba osebja; pomanjkljiva jezikovna izpostavljenost osebja besedilom, praksam in diskurzivnim dinamikam v okoljih, kjer je slovenski jezik prevalentni sporazumevalni kod (v Republiki Sloveniji), in v drugih referenčnih okoljih (v institucijah Evropske unije);
- organizacijski dejavniki: odsotnost skupnega vodenja postopkov analize, prevajanja in lektoriranja besedil ter jezikovnega/terminološkega svetovanja; pomanjkanje skupne strategije pri izbiranju, usposabljanju in zaposlovanju osebja; pomanjkanje informacijske infrastrukture, ki bi bila skupna vsem kadrom.

Vzpostavitev CU in njegovo delovanje v teh treh letih sta omogočila postopno reševanje in odpravljanje nekaterih težav, vendar pa ostajajo nekatera vprašanja še vedno odprta.

¹ Za dodatne informacije o pravni podlagi za vzpostavitev CU prim.: Centralni urad za slovenski jezik (2021).

2 Metodologija

Pričujoči prispevek je nastal na podlagi:

- analize razpoložljive literature na področju stanja slovenskega jezika v Italiji, predvsem v javni upravi in v javnosti nasploh (Grgič 2017 in 2019; Jagodic in drugi 2019; Kaučič Baša 1997; Mezgec 2015; Pirih Svetina 2013; Vidau 2017);
- opazovanja z udeležbo, saj sta bili avtorici tega prispevka aktivno soudeleženi pri dejavnostih CU oz. SLORI-ja, s katerim ima CU podpisan sporazum o sodelovanju;
- pregleda orodij, priročnikov, programske opreme, baz podatkov in arhivskih virov CU in SLORI-ja;
- anketnega vprašalnika, ki so ga izpolnili prevajalci/prevajalke oz. referenti/referentke za slovenski jezik posameznih občin in drugih organov javne uprave, ki so pristopili k Mreži za slovenski jezik v javni upravi FJK (v nadaljevanju tudi: Mreža);
- fokusnih skupin, ki so jih sestavljale prevajalke CU ter (e1) prevajalci/prevajalke oz. referenti/referentke za slovenski jezik posameznih občin in drugih organov javne uprave, ki so pristopili k Mreži; (e2) odgovorne osebe za storitve v slovenskem jeziku pri posameznih občinah in drugih organih javne uprave; (e3) župani občin oz. predstavniki drugih javnih zavodov, ki so pristopili k Mreži;
- poglobljenih intervjujev z vodjo in osebjem CU;
- analize korpusa besedil.

76

3 Pregled doslej opravljenega dela

Od ustanovitve leta 2017 in začetka dejavnosti leta 2018 je CU opravil nekaj ključnih korakov, ki so postavili temelje za nadaljnje delovanje na področju rabe slovenskega jezika v javni upravi.

Urad je že v prvi fazi delovanja vzpostavil Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK. Ta je nastala na pobudo Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine in je bila ustanovljena s Sklepom deželnega odbora št. 1990 z dne 26. 10. 2018, formalno pa je začela delovati januarja 2019. Za prvo triletno obdobje delovanja so ji bila namenjena sredstva iz državnih dotacij v višini 3.240.000,00 EUR. Mreža temelji na podpisu sporazuma med pobudnico, Avtonomno deželo Furlanijo - Julijsko krajino, ter občinami in drugimi javnimi zavodi. V Mreži je trenutno 35 subjektov: 31 občin, 2 javni zdravstveni podjetji, Trgovinska zbornica za Trst in Gorico ter Deželna agencija za okolje ARPA (Centralni urad za slovenski jezik, 2021). Mrežo koordinira CU, ki ima pri tem dvojno vlogo: administrativno, saj skrbi za dodeljevanje državnih sredstev, in strokovno (jezikovno).

Na strokovnem področju je CU poskrbel, da imajo vsi subjekti, ki so pristopili k Mreži, dostop do enotnega programa za računalniško podprto prevajanje SDL Studio.² Urad je v ta namen nakupil 14 samostojnih in 9 skupinskih licenc, ki so na voljo vsem prevajalcem in prevajalkam ter jezikovnim referentom in referentkam pri organih lokalne samouprave in javnih zavodih, ki so vključeni v Mrežo. Program za računalniško podprto prevajanje omogoča delo na skupni platformi z enotnim pomnilnikom prevodov in preverjeno terminološko bazo. To pomeni, da je prevajalski proces hitrejši, doslednejši in kakovostnejši.

² Računalniško podprto prevajanje za razliko od strojnega ni avtomatičen proces, pri katerem stroj generira prevod brez posredovanja človeka, ampak prevajalsko orodje, ki človeku olajša delo, s tem da mu na enem samem namizju (platformi) ponuja čim bolj prilagojene in preverjene rešitve.

Pomnilnik prevodov in terminološka baza, ki delujeta kot arhiv zgledov posameznih že prevedenih stavkov/povedi oz. kot glosar že prevedenih terminov, sta uporabna le pod pogojem, da se redno posodabljata s preverjenimi, zanesljivimi jezikovnimi podatki, ki so stalno dostopni vsem prevajalcem in prevajalkam. Orodji morata torej zadostiti predvsem dvema pogojema, kvantitativnemu in kvalitativnemu: to pomeni, da mora biti pomnilnik (arhiv) dovolj bogat, zgledi pa zanesljivi, torej jezikovno ustrezni.

Vzpostavitev take platforme predpostavlja veliko zagonskega dela, sredstev in resursov, ki jih je treba vložiti v izgradnjo sistema, ter stalno zaledno delo pregledovanja, dopolnjevanja in vzdrževanja sistema. Poleg tega morajo imeti prevajalci in prevajalke na razpolago še druga orodja, hkrati pa morajo biti za rabo tehnologije pri prevajalskem procesu ustrezno izobraženi.

Ker kadrovske zahteve takega projekta presega trenutne kapacitete urada in ker je v tem kontekstu potrebno sodelovanje strokovnjakov in strokovnjakinj z različnih področij, je CU vzpostavil sodelovanje s SLORI-jem in tako razširil bazen svetovalcev in svetovalk, ki so pristopili k različnim dejavnostim.

V nadaljevanju predstavljamo najpomembnejše dejavnosti in dosežene rezultate.

3.1 Pomnilnik prevodov

Pomnilnik prevodov je arhiv dvojezičnih konkordančnih parov, to je potencialno vseh doslej prevedenih stavkov oz. povedi. Konkordance se uporabniku oz. uporabnici programa za računalniško podprto prevajanje prikažejo avtomatično oz. z ustreznim iskalnim nizom.

Za izgradnjo pomnilnika prevodov potrebujemo obsežen korpus prevedenih besedil, ki jih moramo jezikovno in terminološko temeljito pregledati in jih nato uvoziti v program skupaj z izvornikom, na podlagi katerega so nastala.

CU je, tudi s pomočjo strokovnjakov in strokovnjakinj SLORI-ja (lektorjev, leksikologov, terminologov, računalniških jezikoslovcev in drugih), zbral, izbral, pregledal, lektoriral, prilagodil in uvozil v pomnilnik prevodov korpus besedil, ki v ciljnem jeziku (slovenščini) obsega 738.717 znakov, torej 492,47 prevajalske strani.

Pri tem je treba opozoriti, da se v pomnilnik prevodov uvozijo samo besedila, ki so dokončno preverjena. Postopek pregledovanja besedil je dolgotrajen in natančen ter obsega več faz – trenutno je v obdelavi še 1388,50 prevajalske strani za skupnih 2.082.796 znakov.

Gre za slovenska besedila, prevedena iz italijanščine, ki so nastala v javni upravi na območju naselitve slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini, delno že pred vzpostavitvijo CU, delno pa po letu 2018.

Pomnilnik prevodov je na razpolago vsem subjektom, ki so pristopili k Mreži. Ker gre za rezultat projekta, ki se financira z javnimi sredstvi, je konkordančnik prosto dostopen tudi na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.³

3.2 Terminološka baza, Zvezek normiranih terminov in zapisniki terminoloških delovnih skupin

Poleg pomnilnika prevodov vsebujejo programi za računalniško podprto prevajanje še terminološke baze – to so glosarji, ki prevajalcem in prevajalkam sugerirajo najustreznejše rešitve za termine, ki se pojavljajo v besedilu.

Tudi vključevanje terminov v podatkovno bazo je dolgotrajen, zapleten in zahteven proces, saj je treba termine najprej izluščiti iz korpusa besedil, jih leksikografsko obdelati, poiskati ustreznice v ciljnem jeziku, te kategorizirati (jih na primer po potrebi normirati, standardizirati, poenotiti itd.) in jih nazadnje uvoziti v računalniško bazo.

³ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#podatkovne-baze>, obiskano 13. 9. 2021. Več o portalu v razdelku 3.5.

V danem kontekstu je bil še posebej zahteven proces normiranja terminologije na nekaterih področjih, kjer je predmetnost (pojmovnost) v obeh referenčnih prostorih (torej v Italijanski republiki in Republiki Sloveniji) različna. To je značilno predvsem za področja (upravnega) prava, (javnih) financ in računovodstva ter šolstva. Poleg tega mora normiranje terminologije upoštevati več dejavnikov, ki gredo od ustaljene rabe v različnih okoljih do jezikovne ustreznosti, doslednosti, stopnje variantnosti in pričakovane enoznačnosti.

Za namene normiranja upravno-pravne in računovodske terminologije v javnem sektorju je CU poveril SLORI-ju nalogo, da vzpostavi dve strokovni delovni skupini. V obeh skupinah so bili – poleg osebja CU – strokovnjaki in strokovnjakinje iz Slovenije in Italije: pravniki, računovodje, sodni tolmači, visokošolski učitelji, lektorji, prevajalci in drugi. Skupini sta obravnavali najtežje terminološke primere, medtem ko so ostale primere obravnavale prevajalke CU ob posvetovanju z zunanjimi strokovnjaki.

Na podlagi dela terminoloških skupin je nastal Zvezek normiranih terminov, ki se stalno posodablja; zadnja različica je prosto dostopna na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.⁴ Uporabniki in uporabnice lahko spremljajo proces normiranja prek zapisnikov posameznih delovnih skupin.⁵ Termini so zbrani tudi v terminološki bazi, ki je prosto prenosljiva v program za računalniško podprto prevajanje.⁶

3.3 Slogovni priročnik in vzorčna besedila

Na podlagi zbranega korpusa besedil sta poleg pomnilnika prevodov in terminološke baze oz. Zvezka normiranih terminov nastala tudi Slogovni priročnik in zbirka vzorčnih besedil.

Slogovni priročnik, ki ga je pripravil CU, je nastal na podlagi analize zbranega korpusa besedil; vsebinsko se osredotoča predvsem na slogovna odstopanja od primerljivega slovenskega standarda, ki so posledica jezikovnega stikanja z italijanščino oz. jezikovne izolacije. Priročnik povzema osnovne napotke za učinkovitejše pisanje in prevajanje upravnih besedil za potrebe slovenske manjšine v Italiji; v njem je povzeta raba temeljnih sestavin jezikovnega izražanja s praktičnimi primeri iz korpusa besedil. Priročnik sledi zgledu podobnih orodij, ki nastajajo pri institucijah Evropske unije. Ponuja kratek pregled najpomembnejših sestavin jezikovnega pisnega izražanja v uradnih položajih, kjer prevladujejo strukturirani sporazumevalni vzorci in je treba upoštevati standardno besedišče, slog in skladnjo. Poleg tega obravnava najpomembnejše elemente italijansko-slovenskega stikanja in jezikovna vprašanja, povezana z različno organizacijo uprave in ostalih dejavnikov, ki so značilni za večkulturna območja. Priročnik je prosto dostopen na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.⁷

Zbirka vzorčnih besedil zajema primere jezikovno in terminološko pregledanih prevodov celih besedil. Gre za predloge in obrazce, ki nastajajo po standardiziranih in strukturiranih sporazumevalnih vzorcih, kar pomeni, da sta v takih besedilih pričakovani terminološka in jezikovna doslednost oz. enotnost. Primeri besedil so zbrani in prosto dostopni na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.⁸

3.4 Izobraževanje

CU je v sodelovanju z Insielom organiziral več izobraževalnih programov.

Na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije je potekalo skupaj 6 večdnevni tečajev (skupaj 90 ur izobraževanja) z akreditiranim predavateljem za program SDL Studio; tečajniki so obiskovali najprej pouk na osnovni stopnji, nato pa izpopolnjevalne programe, namenjene naprednim uporabnikom programa za računalniško podprto prevajanje.

⁴ <https://www.jeziknaklik.it/zvezek/>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁵ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#zapisniki>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁶ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#podatkovne-baze>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁷ <https://www.jeziknaklik.it/slogovni-prirocnik/>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁸ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#predloge> in <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#obrazci>, oboje nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

Na področju slovenskega jezika je CU organiziral 6 izvedb 20-urnih izpopolnjevalnih tečajev, namenjenih različnim profilom govorcev slovenskega jezika, in 26 izvedb 40-urnih tečajev slovenščine na ravni A1 (začetnih tečajev slovenščine). Splošni izpopolnjevalni tečaji so bili namenjeni uslužbencem javnega sektorja, specifični tečaji pa prevajalcem in referentom za slovenski jezik pri t. i. jezikovnih okencih. Tečaje je izvajal SLORI, tudi v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki in strokovnjakinjami.

3.5 Vzpostavitev portala www.jeziknaklik.it

V času nastajanja tega prispevka je bil vzpostavljen spletni portal www.jeziknaklik.it. Portal je skupni projekt CU in SLORI-ja. Na enem samem, vidnem mestu so združene vsebine, ki so nastale v prvem triletju delovanja CU, in uporabne hiperpovezave do drugih virov: glosar Zvezek normiranih terminov, Slogovni priročnik, predloge nekaterih pogosto prevedenih besedil, obrazci, zapisniki terminoloških delovnih skupin, organigrami, sezname zemljepisnih imen, podatkovne baze (terminološka baza in pomnilnik prevodov), hiperpovezave do najpomembnejših eno-, dvo- in večjezičnih virov ter druge koristne povezave.

Več o posameznih vsebinah izhaja iz posameznih razdelkov. Na tem mestu naj izpostavimo le, da je bilo za objavo na spletnem portalu potrebno preoblikovanje nekaterih virov, kar zdaj zagotavlja boljšo uporabniško izkušnjo in več možnosti nadaljnje nadgradnje.

V času pisanja tega prispevka se pripravlja tudi objava prve, testne različice avtomatičnega spletnega svetovalca Lorisa – to je namensko jezikovno orodje, namenjeno uporabi na spletnem portalu. Gre za spletno aplikacijo, ki omogoča avtomatsko preverjanje besedil, pri tem pa uporabnike opozarja na različna odstopanja od standardne rabe, na primer na pravopisne napake, ki jih običajni urejevalniki besedil (npr. Word) ne zaznavajo, predvsem pa na pojave, ki so značilni za slovenščino v Italiji in so posledica italijansko-slovenskega jezikovnega stikanja oz. jezikovne marginalizacije govork in govorcev.

4 Odprta vprašanja in kritične točke

V tem razdelku povzemamo ugotovitve, ki so izšle iz anketnih vprašalnikov in fokusnih skupin, torej iz posrednih in neposrednih odzivov različnih profilov (prevajalcev in referentov, odgovornih oseb in županov oz. predstavnikov), ki sodelujejo s CU na podlagi sporazuma o pristopu k Mreži. K temu dodajamo še nekatere ugotovitve, ki so izšle iz intervjujev z osebjem CU. V nadaljevanju so podane nekatere kritične točke, ki jih bo treba v bližnji prihodnosti odpraviti, da se zagotovita uspešno delovanje urada in doseganje zastavljenih ciljev v korist celotne skupnosti. Ob šibkih točkah so navedeni tudi nekateri pozitivni vidiki, ki lahko predstavljajo temelj za nadaljnje delo.

4.1 Tehnologija (strojna in programska oprema)

Iz pogovorov s fokusnimi skupinami je CU ugotovil, da večina računalnikov, s katerimi razpolagajo uporabniki v Mreži, ni dovolj zmogljiva in ne omogoča delovanja programa za računalniško podprto prevajanje. Dodaten problem predstavlja pomanjkanje programskega paketa Microsoft Office; nekateri člani v Mreži še vedno uporabljajo OpenOffice ali LibreOffice, ki ju SDL Studio ne podpira v celoti, zato nastajajo težave pri uvozu/izvozu datotek. Težave se nadalje pojavljajo še pri internetnih povezavah, ki so ponekod tako šibke, da uporabniki ne dostopajo do platforme. Lokalne službe za računalniško in informacijsko podporo niso dovolj usposobljene za reševanje težav, ki so povezane z delovanjem tega specifičnega programa, zato uporabnikom in uporabnicam ne morejo nuditi hitrih in zadovoljivih rešitev.

Vse to odvrča številne potencialne uporabnike od rabe programa za računalniško podprto prevajanje, kar pomeni, da poteka prevajalski proces na marsikateri občini ali v javnem zavodu še vedno ročno oz. analogno.

V tehnologijo za računalniško podprto prevajanje je CU vložil veliko finančnih sredstev za nakup licenc ter veliko znanja in časa za svetovanje in reševanje sprotih težav, saj je prevzel vlogo veznega člana med končnimi uporabniki, Insielom⁹ (ki upravlja strežnik, na katerem se vrtila skupna platforma) in SDL-ovim poprodajnim servisom. CU je organiziral tudi številne izobraževalne tečaje o uporabi programa SDL Studio na osnovni, vmesni in nadaljevalni stopnji; na teh tečajih je predaval akreditiran predavatelj. Žal pa je bil velik del pridobljenega znanja kmalu izgubljen, saj tečajniki zaradi že naštetih težav niso imeli možnosti neposrednega prenosa pridobljenih veščin v prakso. Tudi pogoste zamenjave na delovnih mestih ne pripomorejo k utrjevanju pridobljenega znanja – anketa med osebjem v Mreži je pokazala, da je nekaj več kot 25 % vseh trenutnih sodelavcev zaposlenih za obdobje, krajše od enega leta, približno 10 % pa je agencijskih delavcev.

Prevajalci in prevajalke, ki redno uporabljajo platformo za računalniško podprto prevajanje, menijo, da je sprememba v načinu opravljanja delovnih nalog izrazita. Program namreč omogoča, da »na enem mestu« priključimo normirano terminologijo (prek vgrajenega glosarja) in shranjene podobne ali identične segmente že opravljenih prevodov. S tem se zagotovita poenotenje terminologije in večja doslednost pri prevajanju, poenostavi delo in skrajšajo roki. Začetni vložek v izobraževanje ni zanemarljiv, tako z vidika »investitorja« (CU, ki tečaje financira in organizira) kot uporabnikov, ki morajo v usvajanje znanj vložiti čas in energijo. Vložek se obrestuje, če uporabniki opravljajo prevajalsko delo v večjem obsegu (in ne samo občasno, kot se dogaja v številnih primerih), če je uporaba programske opreme dosledna in če so za to dani ustrezni delovni pogoji – dovolj zmogljivi računalniki, ustrezna internetna povezava in kompatibilna programska oprema.

4.2 Terminologija in terminografija

80

Oblikovanje zbirke normiranih terminov, ki nastaja na podlagi vsakodnevnega prevajalskega dela na CU, lektoriranja že prevedenih besedil, individualnih posvetovanj s pravniki in dela posebnih terminoloških skupin, se je izkazalo za posebno dobrodošlo. Zvezek normiranih terminov cenijo vsi uporabniki v Mreži.¹⁰

Osebe CU ugotavlja, da je uporaba tega glosarja omejena na osnovno iskanje, saj prevedki niso leksikografsko obdelani, torej razvrščeni ter opremljeni z razlagami, zgledi in kvalifikatorji, ki bi uporabniku pomagali razumeti, kako se termin uporablja v ciljnem jeziku. Trenutno se pojavljajo le nekateri ključni kvalifikatorji, ki opozarjajo na področje rabe.

V prihodnje bo torej treba terminološko bazo nadgraditi v tej smeri – portal www.jeziknaklik.it bo treba opremiti z novim leksikografskim orodjem, ki bo vsebino Zvezka normiranih terminov dopolnilo skladno s sodobnimi strokovnimi smernicami. To bo omogočalo lažje iskanje terminov in preverjanje njihove rabe, tudi navzkrižno ob uporabi terminološke baze in pomnilnika besedil, vgrajenih v program za računalniško podprto prevajanje.

Prav tako se kaže potreba po standardizaciji in normiranju terminov z nekaterih področij, ki jih CU doslej še ni sistemsko obravnaval – na primer s področja šole in izobraževanja, kjer so odstopanja od standarda izrazita in imajo zaradi samega konteksta velik vpliv na sporazumevalno zmožnost govorcev in govork, in s področja toponomastike, zlasti na Videmskem.

4.3 Pomnilnik prevodov, predloge besedil in revidirani prevodi referenčnih besedil

Oblikovanje skupnega pomnilnika (podatkovne baze, v kateri so shranjeni stari lektorirani in prečiščeni prevodi upravnopravnih besedil) se je izkazalo za izjemno velik zalogaj, tako z jezikoslovnega kot s

⁹ Insiel je storitveno podjetje v javni lasti, ki za ves javni sektor dežele FJK ponuja storitve predvsem na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij.

¹⁰ Spomnimo, da sta anketiranje in delo v fokusnih skupinah potekala pred predstavitvijo portala www.jeziknaklik.it, zato tu niso zbrana mnenja o uporabniški izkušnji pri delu s tem portalom.

tehnološkega vidika, ugotavlja osebje CU. Besedila so se zbirala v glavnem iz občinskih virov, terminološko so bila zelo neenotna in jezikovno pomanjkljiva – skratka, neprimerna za standardno lektoriranje.

Vsako besedilo je moralo skozi štiri branja pri različnih sodelavcih, ki so ga obdelovali z različnimi, med seboj ne nujno kompatibilnimi orodji. Zaradi tega je prihajalo do tehničnih težav, kar pomeni, da je bilo treba poenotiti uporabljene tehnološke pripomočke, to pa je terjalo veliko časa in truda. Delo še ni zaključeno, zato njegove učinkovitosti in uporabnosti ne moremo dokončno oceniti.

Če bo pomnilnik zajel zadostno število lektoriranih in prečiščenih besedil, bo prevajalcu, ki bo povezan na skupno platformo in bo prevajal podobna besedila, ponujal že oblikovane in jezikovno ustrezne segmente stavkov oz. povedi. Skupni pomnilnik bo moral zajemati zlasti besedila, ki počasneje zastarajo, kot na primer razni obrazci (npr. tisti, ki so skupni vsem dvojezičnim občinam ali drugim organizacijam), računovodska besedila (ki se redno pojavljajo vsako leto ob istem času), skupni pravilniki raznih občinskih služb, morda celo besedila, ki so povezana z evropskimi programi Interreg. Osebje CU meni, da bo treba v prihodnje razmisliti o racionalizaciji tega dela projekta in na novo premisliti izbor besedil, ki se vključujejo v pomnilnik, zato da bo delo potekalo hitreje in da bo končno orodje bolj uporabno v prevajalskem procesu.

V tem času so bili jezikovno pregledani in terminološko revidirani tudi prevodi nekaterih referenčnih besedil, na primer Posebni statut Avtohtone dežele Furlanije - Julijske krajine, Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999: »Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin«, Zakon št. 38 z dne 23. 2. 2001 »Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini«, Uredba predsednika republike z dne 12. 9. 2007 »Potrditev seznama občin Furlanije - Julijske krajine, v katerih se izvajajo ukrepi za varstvo slovenske manjšine v skladu s 4. členom Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001«, Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 »Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine« in izdelane predloge nekaterih uporabnih obrazcev.

4.4 Lektoriranje

Zlasti v zadnjem letu je CU zabeležil velik porast povpraševanja po lektoriranju prevodov, ki nastajajo pri institucijah, podpisnicah sporazuma o Mreži, pa tudi pri drugih organih in deželnih službah. Pregledovanje teh besedil je osebju CU ter sodelavcem in sodelavkam SLORI-ja, ki so sodelovali pri projektu, omogočilo vpogled v dejanske potrebe njihovih piscev, ki so bodisi izobraženi prevajalci bodisi referenti za slovenska jezikovna okenca in drugi sodelavci z raznolikim znanjem slovenščine, a brez prevajalske izobrazbe¹¹ – ta heterogenost se odraža tudi v kakovosti prevodov in posledično vpliva na obseg dela, ki ga mora opraviti CU med lektoriranjem.

V večini primerov – seveda so tu izjeme – sploh ne gre za klasično lektoriranje, pač pa za naporno in korenito preoblikovanje in predelavo že nastalih prevodov, kar je pogosto celo zahtevnejše od sprotnega prevajanja, zlasti pa neekonomično z vidika stroškovne učinkovitosti.

Lektorsko delo mora biti v teh primerih zaupano strokovnjakom in strokovnjakinjam, ki obvladajo tudi italijanski jezik, vsaj do mere, da lahko razumejo izvirnik, na podlagi katerega je nastalo slovensko besedilo, to pa povzroča dodatne omejitve na kadrovskem področju, saj je ustrezno usposobljenih lektorjev s takim znanjem italijanščine in slovenščine malo.

Na podlagi analize teh besedil nastaja novo računalniško orodje, avtomatski spletni jezikovni svetovalec Loris, ki bo skušal uporabnikom in uporabnicam pomagati vsaj pri odpravljanju splošnih težav – to seveda ne bo moglo nadomestiti lektorskega dela, bo pa verjetno sprostilo vsaj začetne faze pregledovanja.

¹¹ Iz ankete izhaja, da ima prevajalsko izobrazbo le približno četrtnina vseh vprašanih, kar pa še ne pomeni, da so se specifično izobraževali tudi na področju prevajanja v slovenski jezik, saj so med študijem lahko izbirali druge jezikovne kombinacije.

4.5 Zaposlovanje osebja znotraj Mreže

Da se bomo lahko lotevali težav, ki smo jih omenjali v prejšnjih razdelkih, moramo najprej poskusiti odgovoriti na vprašanje, kako različni odločevalci (od vodij služb do političnih predstavnikov na lokalni, regionalni in tudi višji ravni) razumejo dejavnost prevajalcev oz. drugih zaposlenih na jezikovnem področju in kako

do tega pristopajo. Razen redkih izjem je na lokalni ravni ta poklic v zadnjih desetletjih izgubil na ugledu, kar se odraža v načinu zaposlovanja prevajalcev in jezikovnih referentov, pri katerih se preverjanje znanja slovenščine pred zaposlitvijo opravi zelo nestrokovno. Razpisi so povečini zastavljeni tako, da ne ciljajo prednostno na jezikovne veščine, ampak na širša upravno-pravna znanja; preverjanje strokovnih veščin s področja prevajanja (in lektoriranja) pa je skoraj povsem odsotno. Zaposlujejo se nespecifični profili, ki jih je lažje prerazporejati na druga delovna mesta oz. jim dodeljevati druge naloge.

Iz ankete, ki je bila opravljena za potrebe tega prispevka, izhaja, da ima nekaj več kot 60 % osebja v Mreži (torej na občinah in v drugih javnih zavodih) le maturo (približno 10 % teh celo na šolah z italijanskim učnim jezikom). Med tistimi, ki imajo visokošolsko (univerzitetno) izobrazbo, jih ima le nekaj več kot 25 % izobrazbo s področja prevajanja in tolmačenja, nekaj manj kot 25 % pa diplomu iz slovenistike ali tujih jezikov. Le zanemarljiv odstotek (5 %) vprašanih se je kdaj, tudi za krajše obdobje, izobraževalo v Sloveniji, torej v prostoru, kjer je slovenski jezik prevalenten sporazumevalni kod, kar omogoča usvajanje jezikovnih veščin po sistemu popolne potopitve.

Poleg tega iz ankete izhaja, da se v večini primerov daje prednost zaposlovanju brez kontinuitete (za določen čas oz. na podlagi različnih prekarnih pogodb opravlja prevajalsko in včasih tudi tolmaško delo več kot 60 % anketirancev), torej zaposlitvam za določen, v glavnem zelo kratek čas, avtorskim pogodbam in agencijskemu delu; plače so v primerjavi s tržiščem nizke, pogoji dela pa nestimulativni.

82

Na večini razpisov se kot izobrazba zahteva le matura (ISCED 3). Vsi jezikovni poklici (prevajanje, tolmačenje in lektoriranje) zahtevajo vsaj 3-letno visokošolsko (univerzitetno) izobrazbo (ISCED 6), dejansko pa 5-letno terciarno izobraževanje (strokovni magistririj; ISCED 7), večletne izkušnje in stalno izpopolnjevanje. Poleg tega je za vse te profile ključno, da vsaj del izobrazbe pridobijo v okoljih, kjer je njihov delovni jezik prevalenten sporazumevalni kod, in da tudi po izobraževanju ohranjajo stalen stik s temi okolji. Razpisi v javni upravi pa celo določajo, da morajo imeti kandidati izobrazbo, pridobljeno v Italijanski republiki, ali nostrificirano diplomu; ker je proces nostrifikacije zapleten in dolgotrajen, to dodatno omejuje možnosti zaposlovanja ustrezno usposobljenega kadra iz Republike Slovenije oz. odvrča perspektivne dijake in dijakinje, da bi se odločali za študij v Sloveniji, kar bi nedvomno pripomoglo k izboljšanju njihove sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku.

4.6 Izobraževanje in izpopolnjevanje

CU si sicer prizadeva za redno organizacijo krajših izpopolnjevalnih programov s področja slovenskega jezika za zaposlene v deželni in lokalnih upravah; tečajje izvaja SLORI v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki. Žal pa s takimi kratkimi izobraževalnimi programi ni mogoče zapolniti vrzeli, ki so nastale zaradi pomanjkanja ustrezno izobraženih strokovnjakov na jezikovnem in prevajalskem področju.

Iz anket in fokusnih skupin so izšle nekatere pomanjkljivosti teh tečajjev. Prvi problem predstavlja heterogenost udeležencev, saj imajo ti zelo različen nivo znanja slovenskega jezika in različne izobraževalne potrebe. Drugi problem je trajanje tečajjev in njihova koledarska razporeditev – jesenski meseci niso najboljša možnost, saj so takrat delovne obremenitve največje, 20 ur programa, strnjene v nekaj tednov, pa ne omogoča ustrezne kontinuitete. Tretji problem predstavlja vsebina: prevajalci in prevajalke potrebujejo čim več konkretnih rešitev za specifična vprašanja s področja italijansko-slovenskega jezikovnega posredovanja, kadra, ki bi obvladal in znal posredovati te vsebine, pa je malo.

Iz zapisanega izhaja, da je treba premisliti ponudbo izpopolnjevalnih programov, hkrati pa poskrbeti za sistemske rešitve. Ob tem je še treba upoštevati, da so programi za prevajalce iz italijanščine v slovenščino na univerzah v Trstu in Vidmu močno okrnjeni, diplomanti, ki študij zaključijo na univerzah v Sloveniji, pa

imajo še vedno preveč težav z nostrifikacijo diplome, čeprav sta sosednji državi članici Evropske unije.

Kljub temu je v zadnjem triletju zaznati nekatere premike. Na oddelku IUSLIT Univerze v Trstu se v sodelovanju z Univerzo v Ljubljani oblikuje univerzitetni študijski program za to področje v sklopu t. i. dvojne diplome, vendar bo zagon terjal kar nekaj časa in posledično se tudi prvi diplomanti še dolgo ne bodo pojavljali na trgu. Ob upoštevanju vseh dejavnikov (demografskih trendov, študijskih procesov, zahtev tržišča, zaposlovanja v javni upravi itd.) lahko računamo, da bo celotni javni sektor v Furlaniji - Julijski krajini v naslednjih desetih letih iz tega naslova pridobil le nekaj sodelavcev, ki pa bodo morali šele začeti pridobivati ustrezne izkušnje in se nadalje izpopolnjevati.

Zato je CU na podlagi predhodno sklenjenega sporazuma o sodelovanju predlagal Oddelku IUSLIT oz. Univerzi v Trstu uvedbo posebnega enoletnega izpopolnjevalnega programa iz prevajanja upravnopravnih besedil, ki bi ga iz državnih sredstev za slovensko manjšino financirala dežela FJK ob podpori Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine.

4.7 Videmska pokrajina

Po triletnem sodelovanju z občinami na Videmskem, v katerih je priznana raba slovenščine, je CU prišel do ugotovitve, da se jezikovne in zlasti prevajalske potrebe na tem delu naselitvenega območja slovenske manjšine zelo razlikujejo od potreb na preostalem območju (Jagodic in drugi 2019). Poleg tega so opazna tudi odstopanja pri splošnem jezikovnem znanju in specifičnih strokovnih znanjih prevajalcev in prevajalk, kar je v sodobnem globaliziran svetu lahko le delno odvisno od posebnosti nekega prostora oz. regije.

Ugotavljamo, da je v teh občinah smiselna prisotnost referenta za slovensko jezikovno okence, nekoliko manj utemeljena pa bi bila prisotnost prevajalca s polnim delovnim časom. Zaradi same narave delovanja teh občin se prevajanje opravlja le občasno in se pretežno osredotoča na promocijsko-turistična besedila, pozornost pa je usmerjena zlasti v gojenje lokalnih narečij.

Zato je CU začel razmišljati o možnosti nudenja dodatne pomoči članicam v Mreži, ki bi posebej ustrezala razmeram na Videmskem: deželna uprava bi izbrala in plačala izkušenega zunanjega izvajalca (prevajalski servis), na katerega bi se vsaka članica v Mreži lahko obrnila ob potrebi po prevajanju do izčrpanja obsega obračunskih strani, ki bi ji bile priznane. Več o tem v razdelku 5.2.

5 Projekti v teku in predlogi

V tem razdelku predstavljamo nekaj projektov, ki so že v teku in katerih namen je kratkoročno reševanje najbolj perečih težav, ter nekaj srednje- in dolgoročnih predlogov, ki naj omogočijo nemoteno in učinkovito delovanje CU.

5.1 Problem kadra – izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje

CU se z Univerzo v Trstu, s katero ima podpisan sporazum o sodelovanju, dogovarja za izvedbo podiplomskega programa strokovnega usposabljanja. Program, ki naj bi stekel v drugi polovici leta 2022 in trajal eno leto, naj bi bil namenjen kandidatom z univerzitetno izobrazbo in ustreznim znanjem slovenščine, ki bi se želeli preusmeriti na področje prevajanja oz. utrditi svoja znanja ob delu (namenjen naj bi bil namreč tudi trenutnemu kadru), med iskanjem zaposlitve ali po zaključenem vsaj triletnem visokošolskem študiju. Vsebine bi se osredotočale na utrjevanje zlasti aktivnega znanja slovenščine (pa tudi italijanščine) in upravnopravne terminologije s primerjavo ureditev v Italiji in Sloveniji ter na praktične vaje iz prevajanja strokovnih (upravno-pravnih besedil) v obe smeri ter osnov prevodoslovja in računalniških tehnologij na področju prevajanja. Namen je kratkoročno zagotavljanje novih usposobljenih kadrov oz.

dodatno izpopolnjevanje obstoječih kadrov, ki nimajo ustrezne strokovne izobrazbe oz. znanj za prevajanje upravnopravnih besedil v slovenščino.

Ko bo uradno razpisan visokošolski program prve stopnje z dvojno diplomom na tržaški in ljubljanski univerzi – program je trenutno v fazi potrditve, bo lahko CU na podlagi že sklenjenega sporazuma s tržaško univerzo še naprej omogočal študentom in študentkam opravljanje prakse oz. zagotovil druge oblike vodene vključevanja v delovno okolje.

Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina bi morala razpisati več krajših izpopolnjevalnih programov, namenjenih obstoječemu kadru v javnem sektorju oz. institucijah, ki so pristopile k Mreži. Programi morajo biti namenjeni manjšim homogenim skupinam in vsebinsko čim bolj definirani. Da se omogoči obiskovanje teh programov čim širšemu krogu tečajnikov, mora pouk potekati modularno, skozi vse leto, koledar pa mora biti definiran predhodno.

Organi, ki so na nacionalni in lokalni ravni pristojni za priznavanje izobrazbe, pridobljene v tujini, bi morali sprostiti postopke nostrifikacije diplom na področju jezikovnih poklicev (prevajanje, tolmačenje, lektoriranje itd.), pri katerih je ključno, da se kader vsaj delno izobražuje v državi, kjer je jezik, ki se ga uči, prevalentni sporazumevalni kod. V primeru CU in Mreže gre seveda za izobraževanje na javnih in akreditiranih visokošolskih zavodih v Republiki Sloveniji.

5.2 Problem kadra – zaposlovanje

Zato da pritegnemo in ohranimo usposobljene kadre, jim moramo zagotoviti urejeno in stimulatívno delovno okolje, kar pomeni zaposlitve za nedoločen čas, ustrezne prejemke, jasno določene delovne naloge in druge pogoje.

84

Delovni mesti prevajalca (tolmača, lektorja) in jezikovnega referenta na okencu morata biti ločeni. Prevajalci, tolmači in lektorji morajo opravljati samo in izključno naloge, povezane z medjezikovnim posredovanjem – prevajanjem, tolmačenjem in pregledovanjem besedil v slovenskem jeziku. Stiki z javnostmi, promocija dvo- in večjezičnosti ter slovenske kulture, posredovanje informacij in vodenje čezmejnih projektov so pomembne zadolžitve, ki pa niso kompatibilne s prevajanjem, tolmačenjem ali lektoriranjem, saj zahtevajo procesi medjezikovnega posredovanja in pregledovanja besedil popolno osredotočenost kadra. Z ločitvijo delovnih nalog bi jezikovne referente na okencih razbremenili nalog, ki jim pogosto niso kos, jim zagotovili ustrežnejše pogoje za delo prevajalcev, tolmačev in lektorjev ter vsem deležnikom ponudili boljše, kakovostnejše storitve.

Poleg tega opozarjamo, da morajo biti razpisi za prosta delovna mesta prevajalcev, tolmačev in lektorjev poenoteni in morajo ustrezati zahtevam teh profilov. Prevajalci (pa tudi lektorji in tolmači) morajo na primer imeti specifična jezikovna in strokovna znanja, ki presegajo sam pojem materne govornice oz. merilo izobrazbe (npr. mature) v danem jeziku. Za ta delovna mesta je treba predvideti visoko raven izobrazbe (vsaj ISCD 6, torej univerzitetno diplomom prve stopnje, po možnosti ISCD 7 – magistrsko diplomom) ustrezne smeri, hkrati pa je treba v fazi izbora preveriti jezikovno znanje in specifične strokovne veščine kandidatov in kandidatk, kar lahko opravi le komisija, ki jo sestavljajo usposobljeni ocenjevalci in ocenjevalke. Zaposlovanje teh kadrov z javnimi selekcijskimi postopki, ki jih razpisujejo dežela in ostali organi lokalne samouprave, bi bilo veliko enostavnejše in bolj ciljno, če bi uprave v svojih kadrovskih načrtih predvidele tudi poklicni profil »jezikoslovca« (po vzoru institucij EU) ali vsaj »prevajalca«, namesto da bi razpisovale ta delovna mesta v sklopu poklicnih profilov s področja turizma in kulture ali administracije. Prizadevanja potekajo tudi v tej smeri.

Na območjih in za institucije, ki zaradi svojih specifik (npr. obsega poslovne enote, geografske oddaljenosti, omejenega delokroga itd.) ne morejo zagotoviti delitve delovnih mest na prevajalce (tolmače, lektorje) na eni strani in jezikovne referente na drugi, se predvidi izbor enotnega zunanega prevajalskega servisa. Zunanega ponudnika bi izbral CU ob upoštevanju strogih pogojev, ki naj zagotavljajo visoko kakovost storitev. Te storitve bi lahko koristili vsi subjekti v Mreži, tudi tisti, ki imajo

ali bodo imeli vzpostavljeno ustrezno prevajalsko službo, na primer za prevajanje specifičnih besedil ali ob povečanem obsegu dela.

5.3 Jezikovna orodja

CU bo moral v naslednjih letih v sodelovanju z zunanjimi partnerji izdelati oz. nadgraditi sodobna orodja za jezikovni par italijanščina–slovenščina. Na tem področju nimamo ustreznih jezikovnih virov in priročnikov – niti tiskanih oz. analognih, kaj šele spletnih/digitalnih. To stanje pogojuje delo prevajalcev, tolmačev in lektorjev, ki se ne morejo opreti na zanesljive in neposredne vire.

CU in SLORI sta na tem področju že dosegla pomembne rezultate. V zadnjih treh letih sta nastala Zvezek normiranih terminov in Slogovni priročnik (najprej v PDF-obliki, zdaj tudi s spletnim iskalnikom), izdelana sta bila pomnilnik prevodov in terminološka baza, ki sta namenjena poklicni rabi, razvit je bil spletni portal www.jeziknaklik.it, ki združuje vsa omenjena orodja, druge vire in koristne povezave.

Poleg tega je bila izdelana prva različica spletne aplikacije za jezikovne svetovanje Loris, ki uporabnike in uporabnice opozarja na pojave jezikovnega stikanja, neustrezne prevode, pravopisne napake in druga odstopanja od jezikovnega standarda, ki se pojavljajo v besedilih. Aplikacijo bo treba v naslednjih letih še nadgraditi, da bo njena uporaba čim prijaznejša in učinkovitejša. Razvijanje spletnih jezikovnih tehnologij terja veliko znanja, dela in resursov, kar pomeni, da gre za ambiciozne projekte, ki morajo imeti zadovoljivo institucionalno in finančno podporo.

V naslednjih letih bo treba razviti še novo orodje, ki bo povezovalo terminološko bazo in pomnilnik prevodov ter njune vsebine prikazalo v pregledni, dostopni, neposredno uporabni aplikaciji. Orodje bo združevalo – po zgledu sorodnih pripomočkov, ki že obstajajo na ravni EU – glosar, leksikografsko obdelavo terminov, zglede iz korpusa pregledanih besedil in povezave do drugih virov. Zasnova orodja, ki smo ga prehodno poimenovali Bistra, je bila že izdelana, vendar pa so bile vse faze realizacije preložene v naslednje programsko obdobje (2021–2023).

85

5.4 Nadaljnji razvoj CU in Mreže

Odgovori iz anket, opravljenih med članicami Mreže, so privedli tudi do naslednjih ugotovitev, ki so relevantne za usmerjanje nadaljnjega razvoja dela na CU in v sklopu Mreže.

Velik delež osebja, vključenega v fokusne skupine, je pokazal visoko stopnjo zadovoljstva z nastankom CU in same Mreže, s katerima je delo pridobilo na strokovnosti in usklajenosti. Sami sogovorniki in sogovornice pa ugotavljajo, da je mreženje med občinami in drugimi včlanjenimi organi še vedno prešibko – med razlogi navajajo pomanjkanje vlaganja v povezovanje, kar ne spodbuja iskanja skupnih vsebin ter sistematičnega poenotenja besedil in pripadajočih prevodov (kot so številni pravilniki ali spletne strani). Pomanjkanje pozornosti je občutiti predvsem na odločevalski ravni, ki ni seznanjena s prevajalskim delom, njegovimi procesi in zahtevami.

Večja povezanost bi prav gotovo prispevala k sproščanju določenih zmogljivosti na CU; urad bi se lahko bolj preusmeril z obsežnega lektorskega dela na dejansko prevajalsko delo, kar bi bilo tudi bolj ekonomično in bi odgovarjalo potrebam deželnih služb.

Da bi se čim hitreje odzval na potrebo po poenotenju besedil (in strokovnejših prevodih), je CU začel načrtovati oddajo določenega obsega prevajalskih strani zunanjemu prevajalskemu servisu (prim. razdelek 5.2), ne nazadnje pa – kot izhaja tudi iz odgovorov anketirancev – bi se rešitev lahko našla v obliki okrepitve urada in prek njega cele Mreže, če bi se predvideli delovni mesti za lektorja (m/ž) in prevajalca – računalničarja (m/ž), specializiranega za orodje SDL Studio.

6 Zaključek

Analiza delovanja Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini je pokazala številne pozitivne rezultate, ki jih je dosegel urad, in nekatere pomanjkljivosti, ki jih bo treba v prihodnje odpraviti, da se zagotovita uspešno delovanje in še kakovostnejša raven storitev.

Med najvidnejšimi rezultati naj navedemo:

- vzpostavitev Mreže, h kateri je pristopilo 35 subjektov (prim. razdelek 3), in zaposlitev treh prevajalk za nedoločen čas na CU;
- nastanek pomnilnika prevodov (razdelek 3.1) in terminološke baze (razdelek 3.2) za računalniško podprto prevajanje ter njuna objava na portalu www.jeziknaklik.it;
- standardiziranje in normiranje terminologije ter objava Zvezkov normiranih terminov (razdelek 3.2) tudi na portalu www.jeziknaklik.it;
- priprava in objava Slogovnega priročnika in vzorčnih besedil (razdelek 3.3);
- organizacija izobraževalnih programov (razdelek 3.4);
- vzpostavitev portala www.jeziknaklik.it (razdelek 3.5);
- redno lektoriranje besedil, ki se prevajajo v okviru Mreže (razdelka 3.1 in 3.3);
- terminološko in jezikovno svetovanje prevajalcem, subjektom v Mreži in drugim pripadnikom slovenske manjšine.

86

V treh letih delovanja so različni deležniki zaznali tudi nekatere pomanjkljivosti, ki jih v nadaljevanju povzemamo skupaj s predlogi za njihovo odpravljanje:

- težave, povezane z uporabo strojne in programske opreme, na primer omejena zmogljivost, slabe internetne povezave, potreba po dodatnem izobraževanju itd. (prim. razdelek 4.1); vzpostavitev ustrezne infrastrukture pri vseh subjektih v Mreži;
- omogočanje lažjega in interaktivnega iskanja po terminoloških in jezikovnih virih, ki jih objavlja CU, z izdelavo dodatnih spletnih aplikacij Loris in Bistra (razdelka 4.2 in 5.3);
- optimizacija procesov lektoriranja in nov sistem vključevanja besedil v pomnilnik prevodov (razdelka 4.3 in 4.4);
- pomanjkljivosti na kadrovskem področju: načrtno in smotrno zaposlovanje prevajalcev in jezikovnih strokovnjakov za slovenski jezik v Mreži na podlagi strokovno utemeljenih selekcijskih procesov (razdelki 4.5, 5.2 in 5.4);
- pomanjkanje povezovanja in sinergij med subjekti v Mreži: uvedba in raba poenotениh vzorcev, pravilnikov, dokumentov, spletnih strani, dogovarjanje o skupnih projektih (razdelek 5.4);
- izobraževanje in usposabljanje: organizacija podiplomskega programa, podpora čezmejnemu programom, prizadevanja za lažje postopke nostrifikacije nazivov, pridobljenih v Republiki Sloveniji (razdelka 4.6 in 5.1);
- optimizacija procesov prevajanja pri subjektih v Mreži, zlasti na Videmskem (razdelka 4.7 in 5.4).

Nekatere pomanjkljivosti bo ob ustreznih finančnih dotacijah in institucionalni podpori lahko odpravil sam CU v sodelovanju z zunanjimi partnerji – v ta kontekst se na primer uvršča priprava novih, učinkovitejših orodij in priročnikov. Druge pomanjkljivosti zahtevajo širše organizacijsko zaledje – sem spadajo na primer zagotavljanje računalniške infrastrukture na posameznih občinah, preoblikovanje izpopolnjevalnih programov za prevajalce, ki jih organizira Insiel, in drugi sorodni ukrepi. Tretji sklop pomanjkljivosti pa bo

lahko odpravil le enoten nastop odločevalcev na vseh strokovnih in političnih ravneh, saj se bodo sicer težave, povezane s priznavanjem izobrazbe, zaposlovanjem kadrov in njihovimi delovnimi nalogami, le še poglobljale, kar bi dolgoročno lahko izničilo trud in prizadevanja vseh deležnikov.

Spomnimo, da je med možnimi razvojnimi perspektivami CU tudi potencialno prevzemanje novih pristojnosti in zadolžitev na področju deželne jezikovne politike za slovenski jezik, kar zahteva utrditev sedanje organizacijske strukture in širjenje na nova strokovna področja z ustreznimi kadrovskimi profili. Več o tem v petem prispevku.

CU je nastal iz potrebe po zagotavljanju pravice do rabe slovenskega jezika v javnosti – da temu svojemu namenu zadosti, mora imeti ustrezno strukturo, vlogo in pristojnosti. Od njegovega delovanja in od delovanja celotne Mreže sta namreč v veliki meri odvisna položaj slovenskega jezika v deželi Furlaniji - Julijski krajini in izvajanje zakonskih predpisov, ki zagotavljajo nadaljnjo večjezičnost te regije.

Bibliografija

Centralni urad za slovenski jezik, 2021. Vloga in dejavnost Centralnega urada za slovenski jezik. V: Ž. Gruden, (ur.), *Manjšine med standardnim jezikom in narečij*. Špeter: Inštitut za slovensko kulturo; Čedad: Most. 257–270.

Grgič, M., 2018. Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli. V: A. Janežič in D. Jagodic (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*, Gorica, 24. novembra 2017, Trst, 25. novembra 2017. Trst: Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale. Str. 67–82. http://www.consiglio.regione.fvg.it/export/sites/consiglio/pagine/4/pubblicazioni/Pubblicazioni-allegati/druga_dezelna_konferenca_zbornik.pdf.

Grgič, M., 2019. *Slovenian in Italy: questioning the role of rights, opportunities, and positive attitudes in boosting communication skills among minority language speakers*. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen* 12/1–2. 126–139.

Grgič, M., 2020. Terminology as a cultural project: the consequences of the double standard in a minority context. V: V. Mikolič (ur.), *Language and culture in the intercultural world*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 102–124.

Jagodic, D., Kaučič Baša, M. in Dapit, R., 2017. Jezikovni položaj Slovencev v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 66–88.

Kaučič Baša, M., 1997. *Where do Slovenes speak Slovene and to whom? Minority language choice in a transactional setting*. *International journal of the sociology of language* 124. 51–73.

Mezgec, M., 2016. *Linguistic landscape as a mirror: the case of the Slovene minority in Italy*. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 77. 67–85.

Pirih Svetina, N., 2013. Tri učiteljice: ena v službi, druga na karenčnem dopustu, tretja v staležu. Slovenščina in njene standardne različice za različne uporabnike. V: A. Žele (ur.), *Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 313–318.

Vidau, Z., 2017. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 50–55.

Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir

1 Uvod

Nobena skupnost govorcev¹ se ne more razvijati brez ustrezne jezikovne politike – ta aksiom je še posebej aktualen za manjšinske skupnosti oz. skupnosti, ki so kakorkoli jezikovno ranljive.

S terminom *jezikovna politika* mislimo na strategije in prakse, ki jih načrtujeta in implementirata tako skupnost govorcev kot tudi strokovno-institucionalni organi države ali lokalnih samouprav.

Cilj jezikovne politike je razvoj jezika vsaj do stopnje (parametrov), ki zagotavlja dolgoročno rabo danega jezika znotraj neke skupnosti oz. na nekem območju kot primarnega koda v čim širšem spektru sporazumevalnih okoliščin – temu preprosto pravimo »preživetje jezika«.

Ob pomanjkanju ustreznih strategij, mehanizmov in namenskih institucionalnih organov na področju jezikovne politike za slovenščino v Furlaniji – Julijski krajini (v nadaljevanju: FJK) je organizacijski odbor Tretje deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju tudi: tretja deželna konferenca) poveril Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu (SLORI) nalogo, da izdela koncept deželne jezikovne politike, ki naj omogoča učinkovito načrtovanje in uresničevanje ukrepov za utrditev položaja slovenskega jezika v tem družbenem okolju.

Za doseganje tega cilja bomo avtorji pričujočega prispevka izhajali iz:

- teoretskih izhodišč, namenov in ciljev jezikovne politike, ki jih uvaja strokovna literatura;
- pregleda jezikovnopolitičnih praks v drugih evropskih večjezičnih kontekstih, zlasti tam, kjer so prisotni manjšinski ali regionalni jeziki;
- analize stanja in potreb skupnosti govorcev slovenščine v FJK;
- analize trenutnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito in promocijo slovenskega jezika kot podlage za katerikoli spremembo ali nadgradnjo.

V nadaljevanju prispevka bomo najprej prikazali temeljna izhodišča in cilje jezikovne politike, ki nam bodo naposled v pomoč pri oblikovanju predlaganega modela.

2 Kaj je jezikovna politika

Definicij pojma jezikovna politika je v strokovni literaturi nešteto. Na splošno so si strokovnjaki edini, da gre za ideje, principe, strategije, načrte in prakse, katerih cilj je doseganje sprememb na področju percepcije in rabe nekega jezika (Kaplan in Baldauf 1997; Combs in Penfield 2012). O jezikovni politiki govorimo v kontekstu vseh – tudi večinskih ali dominantnih – skupnosti: v ta okvir vključujemo na primer zakone o javni rabi nacionalnega jezika, ki so jih sprejele nekatere države, kot sta Francija in Slovenija.² Posebej pa je jezikovna politika za sociolingvistiko zanimiva takrat, ko so njen predmet manjšinski ali drugače ranljivi, celo ogroženi jeziki – samo ustrezna jezikovna politika lahko namreč zagotavlja dolgoročno večjezičnost, kar nadalje pozitivno vpliva na družbeno kohezijo ter na razvoj in konkurenčnost (decentraliziranih) regij.

¹ V tem prispevku so izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola, uporabljeni kot nevtralni za vse spole.

² Prim.: Loi n 94-665 du 4 août 1994 (<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000005616341/>) in Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>), oboje nazadnje obiskano 18. 9. 2021.

Nekateri avtorji opozarjajo, da se v kontekst jezikovnih politik vključujejo tudi negativne strategije in prakse, ki temeljijo na marginalizaciji in izključevanju – cilja takih politik sta lahko izničenje jezika in asimilacija ali celo likvidacija pripadnikov in pripadnic jezikovne skupnosti (Tollefson 1991); v manj ekstremnih primerih gre za ideološko vzpostavljanje primata ene jezikovne zvrsti nad drugo. V nadaljevanju bomo jezikovno politiko obravnavali kot izrazito inkluzivno strategijo, ki predvideva načrtovanje nediskriminatornih praks in si za cilj postavlja razvoj vseh idiomov slovenščine kot manjšinskega jezika v večjezičnem in večkulturnem kontekstu Avtonomne dežele FJK. Eno od ključnih izhodišč tega prispevka je namreč jezikovni pluralizem kot sestavni del družbene pluralnosti in konkurenčnosti (Gazzola 2010).

Prvi, temeljni cilj vsake (pozitivne, inkluzivne) jezikovne politike je zagotoviti ohranjanje oz. »preživetje«
ogroženih jezikov.³ Na ogroženost jezikov vplivajo nekateri družbeni, politični in kulturni dejavniki, med katerimi velja izpostaviti število in starost govorcev, njihovo razpršenost/strnjenost na nekem območju, družbeni, politični in ekonomski položaj, izobrazbo, medgeneracijski prenos jezika, pridobivanje novih govorcev, opis jezika, dostop do jezikovnih virov itd. Lahko torej rečemo, da jezikovna politika v prvi fazi ne vpliva neposredno na jezik, ampak na okolje in okoliščine, v katerih se jezik uporablja.

Drugi cilj jezikovne politike je preprečiti, da bi se neka jezikovna skupnost približala meji ogroženosti. Za doseganje tega cilja moramo vplivati na znane in predvsem na manj znane dejavnike, ki lahko negativno pogojujejo razvoj jezika. Med njimi velja omeniti pogosto nezaznano neravnovesje med centrifugalnimi in centripetalnimi silami, ki lahko vodijo v izrazito globalizacijo in posledično asimilacijo oz. odtujenost govorcev od lastnega jezika ali v izrazito regionalizacijo in posledični jezikovni separatizem ali secesionizem, ki je v primeru manjših in manjšinskih skupnosti po navadi razdiralen, kot bomo videli v nadaljevanju. Drugi dejavniki so povezani z medgeneracijskim prenosom jezika, učinkovito izpostavljenostjo različnim sporazumevalnim praksam, dosledno rabo jezika v vseh sporazumevalnih okoliščinah, didaktiko jezika, širjenjem jezika med negovorci, terminološko standardizacijo in statusom jezika na naselitvenem območju skupnosti.

90

Jezikovna politika je učinkovita, če se postavi in vzpostavi na strokovnih temeljih, implementira pa na podlagi soglasja širše skupnosti. Uspešnejša je, če se vzpostavi v zgodnejših fazah jezikovnega pešanja (folklorizacije jezika, opuščanja, asimilacije itd.), saj je siceršnja alternativna rešitev, tj. jezikovna revitalizacija že ogroženih ali celo opuščenih idiomov, bistveno zahtevnejši, držaji in bolj tvegan proces (Combs in Penfield 2012).

Pri zasnovi in implementaciji jezikovne politike je treba upoštevati tudi nekatera nova dejstva, ki so prišla na dan na prehodu iz 20. v 21. stoletje, in to predvsem v razvitih državah, kjer imajo že vzpostavljene mehanizme za zaščito jezikovnih manjšin. Raziskave so na primer pokazale, da (zakonsko določena) pravica do rabe jezika ni zadosten porok za njegovo dejansko rabo – z drugimi besedami: govorniki jezik dejansko uporabljamo, če zaznamo, da je to iz kakršnikoli razlogov nujno, ne pa zgolj dovoljeno. Zakoni in drugi akti se morajo torej spremeniti in dopolniti v smislu ne le zagotavljanja možnosti rabe manjšinskega jezika, ampak zahteve po rabi (Panzeri 2016). Druge raziskave so pokazale, da družbeno okolje in jezikovna krajina nista več le fizični prostor, kjer govorniki ali potencialni govorniki prihajamo v stik z jezikom, ampak predvsem virtualni/spletni prostor, v katerem se vse pogosteje izobražujemo, družimo, zaposlujemo, oskrbujemo s hrano in drugim blagom, zabavamo itd. (Grgič 2019). Jezikovnopolitični ukrepi morajo posegati tudi v virtualne in spletne svetove oz. se nanje pravzaprav osredotočati.⁴ Tretji sklop sodobnih raziskav na področju jezikovne politike je pokazal na omejeno učinkovitost učenja manjšinskega jezika

³ Merila in kriterije za določanje ogroženosti jezikov je predstavil Unesco; prim. Grgič 2016 in Moseley 2012.

⁴ Kot eno od ključnih področij zagotavljanja jezikovnih pravic so bili že po drugi svetovni vojni evidentirani stiki med državljani/občani in javno upravo – zagotavljanje možnosti teh stikov v manjšinskem/ranljivem jeziku je bil eden od temeljev učinkovitih povojnih jezikovnih politik (Panzeri 2016; Vidau 2017). Prav tam, kjer so bile te politike implementirane, se danes kaže potreba po njihovem preseganju, dopolnjevanju in nadgrajevanju (Sorolla in Flors-Mas 2020). Stik z javno upravo je vse manj fizičen in osebni; vse pogosteje poteka prek spletnih platform in s pomočjo virtualnih asistentov. Zaposlovanje na primer dvojezičnega osebja na tako imenovanih okencih, namenjenih govornikom manjšinskega jezika, torej še zdaleč ni več dovolj – ob zagotavljanju fizičnega stika z visoko usposobljenim osebjem je treba čim prej poskrbeti tudi za ustrezne tehnološke rešitve v manjšinskem jeziku, ki bodo omogočale rabo tega jezika v digitalnem okolju in pri poslovanju na daljavo.

zgolj v didaktično strukturiranih okoljih (v šolah, na tečajih, univerzah itd.). Po mnenju nekaterih strokovnjakov (Hickey 2001) lahko govorniki v takih okoliščinah usvojimo le del jezikovnih in sporazumevalnih spretnosti in veščin, ki jih potrebujemo za suvereno rabo jezika v kompleksnih praksah in interakcijah v sodobnem svetu. Doseganje visoke sporazumevalne zmožnosti, ki je eden od ključnih dejavnikov za dejansko rabo jezika, je mogoče le ob stalni izpostavljenosti različnim rabam in posledičnem spontanem usvajanju jezika. Če ta dejavnik umanjka, se zgolj šolanje v manjšinskem jeziku ne more zoperstaviti šibitvi, folklorizaciji in asimilaciji, kot smo domnevali še v drugi polovici 20. stoletja.

3 Analiza stanja in potreb govorcev slovenščine v Italiji

O stanju in potrebah govorcev slovenskega jezika v Italiji⁵ je bilo opravljenih že veliko relevantnih raziskav (Grgič 2016; Jagodic et al. 2017 in druge). Slovenščina v Italiji izkazuje danes sicer visoko stopnjo vitalnosti, predvsem če jo primerjamo z drugimi manjšinskimi jeziki v Evropi. Delno in počasi se izboljšuje stanje na področju statusa jezika, v zadnjih 30 letih pa so bili opazni pozitivni premiki na ravni percipiranega prestiža jezika – tudi med pripadniki in pripadnicami večinske skupnosti. Ob upoštevanju števila govorcev in drugih sociolingvističnih značilnosti slovenščine v Italiji (ki je, po razvrščanju manjšinskih jezikov, nacionalni manjšinski čezmejni jezik s srednje visoko stopnjo zaščite) opozarjamo, da so lahko take primerjave delno zavajajoče, saj so izhodišča slovenske skupnosti v Italiji bistveno ugodnejša kot izhodišča regionalnih jezikov (npr. furlanščine) ali manjših čezmejnih skupnosti (npr. nemško govoreče skupnosti v FJK).

Še kompleksnejše je stanje na področju (socio)lingvistične strukture jezika in njegove rabe. Število govorcev še vedno upada – delno zaradi negativnih demografskih trendov, delno pa tudi zaradi asimilacijskih procesov in neučinkovitih ukrepov na področju pridobivanja novih govorcev (Jagodic et al. 2017). Prav tako upada sporazumevalna zmožnost, ki jo pojmujemo kot sposobnost govorcev, da jezik suvereno uporabljajo v vseh sporazumevalnih okoliščinah, tudi takrat, ko se ne morejo zatekati h kompenzacijskim strategijam (Grgič 2019).⁶ Upad sporazumevalne zmožnosti lahko privede do opuščanja manjšinskega jezika oz. do (samo)izolacije in (samo)marginalizacije govorcev v odnosu do danega jezikovnega kontinuuma, kar vodi v začaran krog vedno bolj omejene jezikovne izpostavljenosti in s tem vedno bolj ranljive sporazumevalne zmožnosti (Schmid 2007).

Poseben problem predstavljajo pojavi jezikovnega separatizma in secesionizma,⁷ ki se že uveljavljajo na Videmskem, raziskave pa kažejo, da so zanje dani nekateri predpogoji tudi na Tržaškem in Goriškem (Jagodic et al. 2017). Jezikovni separatizem in secesionizem sicer nista sama po sebi problematična: njun končni rezultat je odvisen od družbenih, političnih in tudi jezikovnih dejavnikov. Eden ključnih dejavnikov je na primer število govorcev: da se jezik polno razvija, potrebujemo (poleg ostalega) tudi ustrezno razvejano družbeno mrežo (Grgič 2019; Sorolla in Flors-Mas 2020); če torej »nov« jezik ne razpolaga z dovolj obsežnim bazenom govorcev, je zelo verjetno, da se brez zaledja svojega jezikovnega kontinuuma ne bo ohranil. Ko število aktivnih govorcev (torej tistih, ki idiom uporabljajo redno za različne potrebe vsakdanjega sporazumevanja v različnih okoliščinah) pade pod kritično mejo 1.000 enot, lahko govorimo le še o oživljanju jezika; če se starostna krivulja teh 1.000 govorcev približuje upokojitveni starosti (pribl. 65 let), lahko rečemo, da je ohranjanje idioma na danem območju že srednjeročno resno ogroženo (Moseley 2012).

⁵ Termin »govorniki slovenskega jezika v Italiji« uporabljamo kot nevtralnega za označevanje vseh ljudi, ki na različnih ravneh uporabljajo različne idiome slovenskega jezika na območju naselitve slovenske manjšine v Italiji; pojem zajema torej tudi govorce slovenščine kot drugega/tujega jezika in tiste pripadnike in pripadnice manjšinske skupnosti, ki svoj jezik uporabljajo le občasno oz. v določenih (omejenih) okoliščinah.

⁶ Med najbolj tipičnimi kompenzacijskimi strategijami je hibridizacija, to je raba italijanskih leksemov namesto slovenskih. Hibridizacija je lahko pragmatična, ko želijo govorci popestriti sporazumevanje in ga s tem narediti učinkovitejšega, ali kompenzacijska, ko morajo uporabljati lekseme dominantnega jezika, ker drugih ne poznajo; najpogosteje se obe vrsti kompenzacije prepletata.

⁷ Govorniki, ki so izpostavljeni izključno ali pretežno lokalnim variantam, lahko v določenih družbenopolitičnih okoliščinah razvijejo percepcijo unikatnosti jezikovnih pojavov, ki jih poznajo, in začenejajo svoje narečje dojemati kot samostojen jezik zunaj siceršnjega jezikovnega kontinuuma. Raba narečja v okoljih in praksah, v katerih so tradicionalno prisotne druge zvrsti (npr. v medijih, šoli, uradni toponomastiki, javni upravi itd.), lahko take dinamike le še spodbuja.

Jezikovne politike, ki so vplivale na status, položaj in strukturo slovenščine v Italiji, so bile zasnovane takoj po drugi svetovni vojni, kar pomeni, da še danes odgovarjajo predvsem na potrebe tedanje družbe. V mnogih primerih je šlo celo za ukrepe, ki so bili že ob sprejetju zastareli in na različnih ravneh neuspešni, večkrat tudi negospodarni – terjali so veliko finančnih, političnih in drugih naporov, njihov učinek pa je bil minimalen. Nekateri ukrepi so bili izrazito ideološki in nestrokovni, drugi pa kratkoročni oz. kratkovidni – eni in drugi so se na srednji in dolgi rok izkazali za kontraproduktivne. Na izzive jezikovne diglosije⁸ sta na primer tržaška in goriška skupnost po drugi svetovni vojni odgovorili s promocijo knjižnega jezika; skupnosti v videmski pokrajini pa so na primerljive izzive odgovorile s promocijo narečja. Obe politiki sta bili, sicer na drugačnih ravneh, vsaj delno neuspešni.

To nas postavlja pred dejstvo, da bi bilo treba ponovno premisliti jezikovno politiko slovenske skupnosti v Italiji z **vsebinskega vidika** – torej z vidika ukrepov in aktivnosti, ki bi omogočile ohranjanje slovenskega jezika v Italiji in njegov razvoj.

Morda lahko vsaj del težav z »vsebinsko« zasnovo jezikovnih politik pripišemo odsotnosti nekega **institucionalnega okvira**, ki bi skupnost prisilil h globljemu premisleku o jezikovnem vprašanju in morebitnih jezikovnih politikah. Treba je namreč poudariti, da slovenska skupnost v Italiji vse do vzpostavitve Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK (v nadaljevanju: Centralni urad za slovenski jezik) ni imela institucionalne infrastrukture, v katero bi uokvirila jezikovno vprašanje. Centralni urad za slovenski jezik tako predstavlja prvi poskus sistematičnega urejanja jezikovnih vprašanj na poselitvenem območju manjšine, čeprav je njegova dejavnost omejena na prevajanje, lektoriranje in tolmačenje besedil v javni upravi in na financiranje oz. koordiniranje teh dejavnosti.

Ob tem velja omeniti, da na področju nujenja jezikovnih storitev civilni družbi deluje že nekaj let tudi strokovna skupina SLORIjezik. Skupina je nastala leta 2019 v okviru Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI), ponuja pa vrsto storitev na področju izobraževanja, svetovanja, lektoriranja, promocije in druge oblike jezikovne podpore skupnosti. Jezikovna podpora je namenjena zainteresiranim organizacijam, društvom, šolam, podjetjem, skupinam in posameznikom pri njihovih prizadevanjih za razvoj slovenskega jezika. Skupina nudi tudi strokovno svetovanje pri načrtovanju jezikovnih strategij, nima pa za sabo ustreznega institucionalnega zaledja, saj je rezultat prizadevanja ene same strokovno-raziskovalne organizacije.

Vprašanje jezikovne politike pri slovenski skupnosti je torej vprašanje z dvema obrazoma – vsebinskim in institucionalnim.

4 Jezikovne politike kot sredstvo ohranjanja jezikovnih manjšin

Strategije in prakse jezikovnih politik so lahko *implicitne* (sprotne, kratkoročne, nenapisane, pogosto nestrokovne, neuzakonjene itd. – te so značilne predvsem na individualni ravni in ravni »od spodaj navzgor«) ali *eksplicitne* (načrtovane, dolgoročne, napisane, strokovne, uzakonjene itd. – te so značilne za skupnostni pristop s pripravo strokovno zasnovanega temeljnega načrta, sprejetjem strategije na ravni odločevalcev znotraj in zunaj skupnosti ter delovanjem na podlagi širokega soglasja pri implementaciji posameznih praks ob podpori in koordinaciji namenskih organov).

Ta dva pristopa si lahko predstavljamo kot dva ekstrema iste premice, kjer je na eni strani strukturirani, institucionalizirani, *top-down*, eksplicitni pristop, na drugi strani pa spontani, *laissez-faire*, *bottom up*, implicitni pristop. Različne skupnosti ubirajo različne poti snovanja jezikovnih politik in se uvrščajo na različne položaje na tej premici. Nekatere jezikovne skupnosti se uvrščajo bližje strukturirani in

⁸ Diglosija je jezikovni pojav, ki smo mu priča takrat, ko dvo- ali večjezični govorniki uporabljajo večinski/dominantni jezik v okoliščinah, ki veljajo za bolj prestižne, manjšinskega/recesivnega pa za sporazumevanje v okoliščinah, ki veljajo za manj prestižne. Te dinamike so se v zadnjih letih vsaj v Evropi drastično spremenile. Danes zato že govorimo o inverzni diglosiji: govorniki manjšinskih jezikov uporabljajo te jezike tudi v javnosti in celo v formalnih okoliščinah, v neformalnih okoliščinah pa večinske – posledici tega sta neuravnovešena dvojezičnost v prid večinskemu jeziku in folklorizacija manjšinskega jezika (Saxena 2014).

institucionalizirani skrajnosti premice. Druge so bliže drugi skrajnosti, ko se vprašanje jezikovne politike (ne) obravnava z *laissez-faire*, implicitnim pristopom.

Na pojavno obliko jezikovne politike pri manjšinski skupnosti nedvomno vpliva več dejavnikov. Če izhajamo iz značilnosti jezika samega, je dokaj samoumevno, da so lahko potrebe po eksplicitni jezikovni politiki manj izrazite pri velikih jezikovnih skupnostih, ki uporabljajo svetovne jezike ali imajo v svetovnem merilu veliko število govorcev. Pri manjših jezikovnih skupnostih, ki želijo zagotoviti svoj dolgoročni obstoj, pa je vprašanje jezikovne politike izjemnega pomena. Tako ne preseneča, da se skandinavske države praviloma odločajo za snovanje eksplicitnih jezikovnih politik, in to ne zgolj za manjšinske skupnosti, temveč tudi za uradne državne jezike (Orešnik 1995). V nasprotju s tem države, ki imajo kot uradni jezik angleščino ali španščino, čutijo manj potrebe po snovanju eksplicitnih jezikovnih politik in so bliže implicitnim.

Jeziki manjših jezikovnih skupnosti, jezikovnih manjšin in regionalni jeziki⁹ so v okolju, kjer se uporabljajo, praviloma postavljeni v ranljivejši položaj. Njihov dolgoročni obstoj in ohranjanje pa sta odvisna od načrtovanja in implementacije politik, ki so eksplicitne. V neuravnoteženem jezikovnem okolju je namreč ohranjanje šibkejšega jezika odvisno od načrtnih in zavestnih odločitev za njegovo rabo in ohranjanje. Zato ne preseneča, da najbolj izdelane jezikovne politike večkrat zasledimo prav pri regionalnih jezikih oz. pri narodih brez držav, kot so Katalonci, Valižani, Okcitanzi ipd.

Jezikovno politiko določene skupnosti je poleg tega treba razumeti znotraj njenega političnega, družbenega, upravnega in celo gospodarskega konteksta, ki ponujajo nek okvir razmišljanja tudi na drugih področjih delovanja. Tako lahko potegnemo neko vzporednico med anglosaškim in južno evropskim modelom družbenogospodarskega sistema, ki je neprimerno bliže *laissez-faire* pristopu in je bolj individualistično naravnano v primerjavi s srednjeevropskim ali skandinavskim, ki sta bolj strukturirana in kjer obstaja večja težnja po reguliranju prostega trga na številnih področjih življenja (prim. Katz in Darbishire 2001). Prav tako ne gre zanemariti, da so skandinavske države kulturno bolj naravnane k vrednotam kolektivnosti kot individualnosti in jim je zato morda bliže pristop urejanja vprašanj, ki so povezane z jezikom, na kolektivni ravni (prim. Hofstede 2003, Hofstede et al. 2010). Do svojih uradnih in pogosto tudi manjšinskih jezikov na svojem teritoriju imajo tako Italija, Španija in Velika Britanija pogosteje bolj implicitne jezikovne politike v primerjavi s Švedsko, Islandijo, Dansko ali Slovenijo.

Jezik in okolje sta torej dva pomembna dejavnika, ki vplivata na oblikovanje jezikovne politike. Tretji pomemben dejavnik pa je jezikovna skupnost sama, ki v večji ali manjši meri čuti potrebo po razvoju jezikovne politike. Če obstaja v skupnosti zavest o ogroženosti jezika, potem je *raison d'être* eksplicitne jezikovne politike večji.

Pri manjšinskih skupnostih, ki predstavljajo del naroda v sosednji državi, je prav zaradi obstoja matične države ta zavest praviloma manj razvita, nekako implicitno prepuščena matični državi in so zato narodne manjšine, kot so slovenske manjšine v zamejstvu ali italijanska v Sloveniji, večkrat bliže implicitnim oblikam jezikovne politike. Ob tem velja omeniti, da Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025, ki jo je sprejela Republika Slovenija, zajema tudi poglavje o slovenščini v zamejstvu.

Vendar pa je ta predstava jezikovne »varnosti«⁹ tovrstnih manjšinskih skupnosti varljiva. Ohranjanja manjšinskega jezika namreč ne ogroža zgolj asimilacija (v okolju večinskega jezika), ampak tudi njegova neprilagojenost pravno-upravnemu okolju, v katerem se jezik uporablja. Posledici tega sta izguba življenjskih domen, v katerih se uporablja manjšinski jezik, in neustrezno prevajanje izrazov iz večinskega jezika, ki vodi v razvoj novih jezikovnih različic, ki se od materinščine razlikujejo v vedno večji meri.

Zato je pomembno tudi za narodne manjšine, ki predstavljajo del naroda v sosednji državi, da:

1. ozavestijo potrebo po eksplicitni, institucionalizirani jezikovni politiki »od zgoraj navzdol«,
2. v skladu z njo vzpostavijo institucionalni okvir, ki je potreben za njeno delovanje.

Vzpostavitev tega institucionalnega okvira namreč omogoča manjšinski skupnosti, da dolgoročno ohranja svoj jezik in kulturo tako, da poskrbi, da je jezik uporaben in v skladu z vsakodnevnimi potrebami

⁹ V to skupino lahko prištejemo še jezikovne otoke in enklave.

njegovih govorcev. Še pomembneje pa je, da se ta kulturna in jezikovna raznolikost ohranjata ne le kot osebni kapital govorcev manjšinskega jezika, ampak tudi kot kapital teritorija, okolja, kjer ti govorcevi živijo (prim. Crystal 2000, 2014, Haugen 1953, 1966, 1972). Šele ko ozavestimo, da sta manjšinski jezik ter z njim povezana kultura in zgodovinski spomin bogastvo teritorija (Crystal 2000, 2014), lahko namreč to bogastvo pretvorimo v prodajne prednosti izdelkov in storitev, tudi na področju turizma. Ohranjanje manjšinskega jezika pa prispeva tudi k ustvarjanju odprtega, večkulturnega okolja, jezikovno bogati delovni sili, ki ima prednosti dvojezičnih govorcev (boljše jezikovne kompetence, večja miselna fleksibilnost in izražene sposobnosti preklapljanja) (Bilingualism Matters 2020; Sorace 2015).

5 Vzpostavitev institucionalnega okvira jezikovnih politik

Institucionalni okviri jezikovnih politik za manjšinske jezike so glede na razmere v posameznih državah in ponekod tudi pri posameznih manjšinah različni.

V **skandinavskih državah** stremijo na primer k zelo eksplicitnim jezikovnim politikam ne zgolj za manjšinske jezike, temveč tudi za uradne državne jezike. Na Danskem, Islandiji, Švedskem in Norveškem zasledimo ureditve institucionalizacije okvira jezikovnih politik, ki temeljijo na uradih za jezik (Language Committees, Language Councils). Gre za institucionalni okvir, ki se s posameznimi odstopanji in prilagoditvami uporablja tako za uradne jezike v teh državah kot tudi v primeru Ferskih otokov, za finščino na Švedskem, laponsščino in grenlandski jezik.

Skandinavske izkušnje ponujajo zanimive modele ureditev. Iz njih lahko izluščimo sistem, ki temelji na treh ključnih elementih, ki se večkrat pojavljajo kot ločene entitete – telesa/organi/odbori/institucije:

- večje telo/odbor, ki zajema tako strokovnjake, ki se ukvarjajo specifično z jezikom, kot tudi predstavnike različnih organizacij in institucij, ki posredno ali neposredno vplivajo na razvoj jezika in ki se prvenstveno ukvarjajo z drugimi področji, kot so pravo, ekonomija, šolstvo, kultura ipd. Vključitev teh akterjev je nujna, ker v odsotnosti eksplicitne jezikovne politike ti akterji večkrat ustvarjajo implicitno jezikovno politiko, čeprav je ne ozavestijo. Ključna naloga takšnega telesa je, da se sestaja periodično, razpravlja o vprašanih jezik v najširšem smislu in ozavešča odločitve, s katerimi ustvarja implicitno ali eksplicitno jezikovno politiko;
- manjše telo/odbor, ki postavlja jezikovno politiko. Običajno gre za manjše telo, ki na področju jezikovne politike postavlja strategije in cilje ter spremlja njihovo učinkovitost;
- servisno-raziskovalna institucija. Gre za telo, ki izvaja jezikovno politiko in s podpornimi funkcijami servisira vse druge ustanove in javnost na področju jezika. Nudi jezikovne nasvete, rešuje jezikovne zagate, skrbi za razvoj jezika (načrtovanje jezikovnega koda), ko se pojavljajo potrebe po novem izrazoslovju, lahko ponuja lektorske storitve in storitve prevajanja. Poleg tega je vloga tega telesa, da ponuja podlago za pripravo jezikovnih politik in strategij, zbira podatke in raziskuje učinke obstoječih politik.

Pomembno pri tem je, da so vsa tri telesa povezana na nivoju delovanja, kar se običajno kaže tudi z institucionalno povezavo med njimi.

Če kot konkreten primer implementacije takšnega institucionalnega okvira vzamemo na primer **Danski urad za jezik**,¹⁰ je njegova naloga nuditi državnim organom in javnosti znanstveno utemeljene nasvete in podatke o danščini. Institucionalna ureditev zajema:

- odbor predstavnikov. Ta je sestavljen iz 40 predstavnikov različnih institucij in organizacij, ki so strokovnjaki na področju jezika in/ali izvajajo dejavnosti, ki lahko vplivajo na razvoj jezika in jezikovno politiko (urad premierja, ministrstvo za pravosodje, ministrstvo za šolstvo, ministrstvo za gospodarstvo, univerze, radiotelevizija, predstavniki sindikata učiteljev, novinarjev, pisateljev, igralcev itd.). Odbor se sestaja dvakrat letno;

¹⁰ <https://dsn.dk/>

- odbor direktorjev, ki skrbi za upravljanje in strateški razvoj jezika in jezikovne politike. Šteje 7 članov. 5 članov izvoli odbor predstavnikov med svojimi člani, 1 predstavnika imenuje ministrstvo za kulturo in 1 predstavnika imenuje raziskovalni inštitut;
- raziskovalni inštitut, ki se ukvarja s strokovnimi vprašanji na področju jezika in na leto odgovori na 8000 vprašanj glede jezika, ki jih postavljajo strokovnjaki ali splošna javnost. Gre za raziskovalno-posvetovalno delo, katerega glavni namen je, da svetuje pristojnim institucijam na področjih, ki so povezana z jezikom.

Nekoliko drugačen pristop do jezikovne politike se uporablja pri nekaterih regionalnih jezikih in jezikih narodov brez držav v **Zahodni in Jugozahodni Evropi**. Ta običajno temelji na trdni pravni podlagi za jezikovno politiko dotičnega jezika, in izvršnem telesu, ki to politiko izvaja. Prednost tega pristopa je, da je osredotočen na implementacijo jezikovne politike, ki sicer ostane v obliki nekih splošnih zagotovil držav o ohranjanju in rabi jezika zgolj delno (prim. Berber 2012 – o jezikovnem vidiku zaščite manjšin v Avstriji, Sloveniji, Madžarski, Romuniji, Italiji in Slovaški).

Dober primer takšnega močnega izvršnega telesa je mogoče zaslediti pri **Valižanah**. Ti so ustanovili Odbor za valižanski jezik (*Welsh Language Board – WBA*),¹¹ ki je skrbel za izvajanje Zakona o valižanskem jeziku (*Welsh Language Act – WLA*) in je ob ustanovitvi leta 1993 upravljal proračun v višini 13 mio funtov. Leta 2012 ga je nadomestil Urad za valižanski jezik (*Welsh Language Service – WLS*), ki danes upravlja proračun v višini 40 mio funtov. Njegova glavna naloga je implementacija WLA, deli pa denarna sredstva, s katerimi podpira implementacijo jezikovnih politik pri javnih in zasebnih ustanovah. Njegovo delo je sprva temeljilo na Jezikovni strategiji 2012–2017,¹² ki jo je sprejel Svet ministrov v Walesu.

Med njegovimi zadolžitvami je bilo bdenje nad načrtovanjem in implementacijo jezikovnih politikih v javnih ustanovah s pomočjo tako imenovanih valižanskih jezikovnih načrtov (*Welsh Language Schemes*), kjer so od vsake ustanove zahtevali, da pripravlja in spremlja uresničevanje lastnega jezikovnega načrta, s katerim krepi rabo valižanskega jezika v javnem sektorju. WLB in kasneje WLS sta nudila pomoč tudi zasebnim ustanovam pri načrtovanju in implementaciji jezikovne politike. Valižanske jezikovne načrte je načrtovalo in implementiralo več kot 500 javnih zavodov. Če javni zavodi niso delovali v skladu s svojim jezikovnim načrtom, je imel WLB tudi pristojnosti inšpekcijskega organa.

Soroden pristop so ubrali tudi v **Kataloniji** (Iglésias 2019), kjer je osnovni namen Katalonskega vladnega sekretariata za jezikovno politiko ta, da olajšuje vključitev vsakega državljana v Katalonijo in v katalonsko jezikovno skupnost: namen je torej poenostaviti pridobivanje znanja katalonščine in ponuditi državljanom sredstva, da lahko jezik normalno uporabljajo in da ga lahko vsakdo vzame za svojega.¹³

Priredbo te ureditve je mogoče zaslediti tudi pri **Furlanah**, kjer ARLEF (Agenzie Regionâl pe lenghe furlane) kot javna ustanova FJK koordinira aktivnosti, povezane z zaščito in promocijo furlanskega jezika v skladu z deželno zakonodajo.¹⁴ Tako ponuja jezikovno svetovanje zasebnim in javnim ustanovam ter izvaja promocijske aktivnosti za furlanski jezik. ARLEF ima upravni odbor in tehnično-znanstveni svet. Med pomembne naloge te ustanove spada tudi priprava (vsakih pet let) *Okvirnega načrta za jezikovno politiko furlanščine*¹⁵, ki ga bomo podrobneje predstavili v podpoglavju 7.3.

Nekoliko bolj decentraliziran pristop, močno povezan z ekonomskim razvojem teritorija, zasledimo pri *Okcitanjih v Piemontu*. V njihovem primeru je dežela Piemont ob odsotnosti državne zakonodaje sprejela serijo deželnih zakonodajnih aktov, ki so ustvarili potrebni formalnopravni okvir za financiranje projektov in aktivnosti v prid ohranjanju in promociji okcitanjskega jezika.¹⁶ Takšen pravni okvir je omogočil deželi

¹¹ <http://www.welsh-language-board.org.uk/>

¹² Strategy for 2012 to 2017 “A living language: a language for living”.

¹³ <https://llengua.gencat.cat/permalink/acd8dbe8-5380-11e4-8f3f-000c29cdf219>

¹⁴ <https://arlef.it/app/uploads/page/statuto-arlef-modificato-aggiornato-al-29-07-2020-ok.pdf>

¹⁵ https://arlef.it/app/uploads/documenti/allegato_1_alla_delibera_1039-2015.pdf

¹⁶ Deželni zakon št. 26 z dne 10. aprila 1990: »Tutela, valorizzazione e promozione della conoscenza dell'originale patrimonio linguistico del Piemonte»; Deželni zakon št. 37 z dne 17. junija 1997; Deželni zakon št. 11 z dne 7. aprila 2009: «Tutela, valorizzazione e promozione del patrimonio linguistico del Piemont»; <https://minoranzelinguistiche.regione.piemonte.it/progetto>

Piemont, da je razvila inovativno politiko ohranjanja, vrednotenja in promocije zgodovinskih jezikov Piemonta ter tako spodbudila razvoj številnih pobud še pred sprejetjem Zakona št. 482/1999.¹⁷ Tako se je ohranjanje okcitskega jezika zloilo z vrednotenjem okcitske kulture kot vira (turističnega, kmetijskega, ekonomskega) bogastva teh gorskih dolin (Pla-Lang 2008). Kot posledica teh aktivnosti je danes prestiž okcitskega jezika presenetljivo visok, čeprav so podatki o njegovi rabi v zadnjih desetletjih manj spodbudni, prav tako pa raste delež starejših govorcev.

Espaci Occitan je ena izmed osrednjih organizacij okcitske manjšine, ki se ukvarja s promocijo okcitske kulture, predvsem na področju jezika, glasbe, plesa, navad in teritorija ter ponuja na teh področjih tudi serijo jezikovnih in drugih storitev. Združenje javnih zavodov (*Associazione enti pubblici*) prek Inštituta za okcitske študije, Okcitskega muzeja in Jezikovnega okenca predstavlja v Italiji prvo »sinergijsko« središče, posvečeno okcitskemu svetu.¹⁸

Nazadnje velja omeniti še *nemško skupnost na Južnem Tirolskem*, ki pa je na območju, kjer živi, v dominantnem položaju. Številčnost nemške skupnosti in njena dominantnost v okviru samoupravnega sistema Južne Tirolske omogočata oblikovanje jezikovnih politik do manjšin znotraj večinskih institucij, ki so usmerjene v večjezičnost in večkulturnost, tudi s posvečanjem pozornosti ladinskemu jeziku (Baur, Mezzalana in Pichler 2008).

6 Vsebinski sklopi jezikovnih politik

96

Jezikovne politike posegajo praktično na vsa področja in vse domene življenja jezikovnih manjšin. ARLEF tako med svoja področja delovanja¹⁹ uvršča družino, šolo, medije, javno upravo, nove tehnologije, znanost, prireditve in kulturo ter delovno okolje. Številne aktivnosti na področju jezikovnih politik posegajo na več področij. Risanke so na primer namenjene otrokom, uporabi v šolskem okolju ali pa se predvajajo/posredujejo z uporabo novih tehnologij. Zato je razvrščanje aktivnosti po posameznih področjih včasih zahtevno oz. so razmejitve nejasne. Nekoliko drugačen pristop so ubrali Valižani, ki niso klasificirali aktivnosti jezikovne politike po (izvornih) področjih, ampak so jih prvenstveno umestili glede na ciljne skupine, ki jih aktivnosti naslavljajo.

WLS tako navaja naslednje ciljne skupine: družine, otroci in mladi, skupnosti, delovno okolje.²⁰ Tem lahko dodamo še tri transverzalna področja: jezikovne storitve, tehnologija, zabava in drugi viri ter prireditve.

V nadaljevanju bomo na osnovi te kategorizacije po ciljnih skupinah predstavili nekaj primerov aktivnosti, ki jih izvajajo različne manjšine v Evropi in ki lahko služijo kot primeri dobrih praks.

a) Družina

Na tem področju se aktivnosti jezikovne politike ukvarjajo s spodbujanjem usvajanja in rabe jezika znotraj družin v najširšem pomenu ter zajemajo vse od jasli in vrtcev v manjšinskem jeziku, *online* tečajev za bodoče starše o prednostih dvojezične vzgoje otrok do igralnih uric in drugih aktivnosti za dojenčke in starejše otroke (urice pravljic, izštevank, joga in plavanje za dojenčke). Za starejše otroke je treba omeniti športne, kulturne in druge aktivnosti, popoldanske krožke in vse drugo, kar jim omogoča, da se učijo, zabavajo in uživajo v manjšinskem jeziku.²¹

¹⁷ <https://minoranzelinguistiche.regione.piemonte.it/progetto>

¹⁸ <http://www.espaci-occitan.org/chi-siamo/>

¹⁹ <https://arlef.it/it/agenzia/chi-siamo/>

²⁰ <http://www.welsh-language-board.org.uk/>

²¹ Dober primer predstavljajo aktivnosti organizacije Mudiad Meithrin (<https://meithrin.cymru/>), ki skrbi za spodbujanje usvajanja jezika pri najmlajših. Zajema mrežo jasli/vrtcev v valižanskem jeziku in številne aktivnosti za družine in predšolske otroke; Mentrau Iaith (<https://mentrauiath.cymru/>) je osrednja organizacija za promocijo valižanskega jezika, ki ima na lokalnem nivoju svoje izpostave. Pomaga posameznikom, organizacijam in skupnostim, da »živijo, se učijo in uživajo v valižanščini«. Ne nazadnje pa lahko sem uvrstimo tudi aktivnosti, kot je risanka za otroke *Free & Ulli e lis besteatys* (<https://arlef.it/it/free-e-ulli-e-lis-besteatis/>), ki v furlanščini poučuje otroke o higieni.

b) Otroci in mladi

Na tem področju se aktivnosti jezikovne politike ukvarjajo predvsem s spodbujanjem usvajanja in rabe jezika pri otrocih in mladih, in to tako v šolskem okolju kot tudi zunaj njega. Poleg že omenjenih športnih in kulturnih aktivnosti je tu v ospredju predvsem potreba, da otroci in mladi pridobijo občutek o uporabnosti manjšinskega jezika v razredu, pri aktivnostih prostega časa in pri aktivnostih, s katerimi se mladi ukvarjajo na začetku oblikovanja lastne karijerne poti.²²

c) Skupnost

Na tem področju gre za rabo jezika na nivoju skupnosti. V središču pozornosti je torej vprašanje, kako spodbujati, da se manjšinski jezik v največji možni meri uporablja kot jezik za sporazumevanje v skupnosti. K spodbujanju rabe in učenja manjšinskega jezika lahko pripomore kapilarno delovanje številnih organizacij, ki zastopajo interese nekega segmenta manjšinske populacije (npr. ženske, kmeti itd.)²³, kot tudi ponujanje uporabnih informacij, storitev in izdelkov v manjšinskem jeziku²⁴. Sem spadajo tudi spletni tečajji manjšinskega jezika za odrasle²⁵ in posebej za priseljence ter številne druge aktivnosti za olajšanje vključevanja novih govorcev in krepitev njihovih spretnosti v manjšinskem jeziku, na primer s programi jezikovnih prostovoljcev in jezikovnih motivatorjev.²⁶

č) Delovno okolje

Odrasli ljudje preživimo v delovnem okolju tretjino svojega življenja. Zato je pomembno, da spodbujamo rabo jezika na delovnem mestu tako med sodelavci kot v odnosu do strank.

Aktivnosti so na tem področju zelo raznolike in zajemajo na primer prakse uvajanja jezikovnih načrtov (*Language Schemes*) za spodbujanje rabe jezika na delovnem mestu, kot v primeru Walesa. Sem spadajo tudi številni marketinški priročniki o tem, kako uporabljati manjšinski jezik v promocijskih materialih, kako oblikovati dvojezična vabila in nalepke »tu govorimo manjšinski jezik«,²⁷ ki jih lahko uporabljajo npr. trgovine in pomagajo pri povečevanju možnosti za rabo manjšinskega jezika. Nekatere aktivnosti lahko povezujejo manjšinski jezik in lokalni razvoj.²⁸

²² Med takšnimi organizacijami velja omeniti Gobaith Cymru (<http://www.gobaith.cymru/english/>), ki se ukvarja s poučevanjem valižanske glasbe in pesmi ter s prevajanjem cerkvenih pesmi v valižanščino, in organizacijo Wales Young Farmers (<https://yfc.wales/about-us/>), ki pomaga mladim kmetom do uspeha na svoji življenjski poti. Bombons furlan je aktivnost za otroke med 3. in 10. letom, ki jo sestavlja 20 igrivih videov za poučevanje furlanščine pri otrocih. Sem spadajo tudi natečaji za otroke, kot na primer *Emozions furlanis in viaç pal teritori*, s katerim si skupnost prizadeva za promocijo furlanske kulture/umetnosti/naravnega okolja/zgodovine.

²³ V Walesu igra posebno pomembno vlogo pri spodbujanju valižanščine v skupnosti združenje ženske Merched y wawr (<https://merchedywawr.cymru/>), ki se ukvarja z vprašanji, ki so pomembne za ženske, in jim ponuja podporo na najrazličnejših področjih.

²⁴ Furlanska skupnost je pripravila video priročnik »Kako se zaščititi pred koronavirusom«.

²⁵ Espaci Occitan posveča veliko pozornosti jezikovnim tečajem (tudi preko spleta) in tečajem jezika, kulture in petja.

²⁶ Katalonski sekretariat je veliko navora usmeril tudi v razvoj spletnih tečajev katalonščine, ki so namenjeni priseljencem. Prav tako posveča veliko pozornosti številnim nevladnim pobudam, ki spodbujajo pridobivanje znanja katalonščine med odraslimi. Med njimi je na primer Konzorcij za jezikovno normalizacijo (CPNL), ki zaposluje več kot 1000 ljudi (vključno z učitelji katalonščine in »jezikovnimi motivatorji«), opravlja storitve za 100.000 ljudi in izvaja številne aktivnosti, med katerimi velja izpostaviti Program jezikovnih prostovoljcev (VxL): v par združijo nekoga, ki zna dobro katalonščino, z nekom, ki bi se rad v jeziku izboljšal. Osebi se potem srečujeta in vadita konverzacijo v katalonščini.

²⁷ Posebno uspešna je bila akcija z nalepkami »Tu govorimo valižansko«, ki so jo trgovci prilepili na vhodna vrata, tako da so prihajajoče stranke opozorili, da lahko v tem prostoru uporabljajo valižanski jezik, saj jih bo prodajalec razumel. S tem so ustvarjali priložnosti za rabo jezika in predvsem širili nabor področij, kjer se je lahko uporabljal manjšinski jezik.

²⁸ Ena izmed osrednjih organizacij, Okcitancev Espaci Occitan, pa je zasnovala tako imenovani *Sportelli di Animazione Gal*, ki se ukvarja z lokalnim razvojem – in sicer s tem, kako lokalnim obrtnikom in samostojnim podjetnikom približati vire financiranja za njihove projekte (npr. na področju kmetijstva, turizma ipd.) (<http://www.tradizioneterreoccitane.com/gal/>).

d) Transverzalna področja

Omenjenim štirim ciljnim skupinam (družine, otroci in mladi, skupnost, delovno okolje) so Valižani dodali nekaj transverzalnih področij, ki delujejo kot podpora navedenim. To so: 1) jezikovne storitve, 2) tehnologija, zabava in viri, 3) dogodki.

Številne manjšine imajo neko obliko jezikovnih storitev, ki pa se razlikujejo po obsegu in namembnosti ter zajemajo na primer ozaveščanje populacije o tem, katere storitve/usluge lahko pričakujejo v manjšinskem jeziku, svetovanje in strokovne storitve na področju jezika, kot so lektoriranje, prevajanje itd. Ukvarjajo se z rabo jezika na tablah, napisih, sloganih in vsem, kar spada v obširno poglavje vidne dvojezičnosti.²⁹

Tehnologija, zabava in drugi viri so namenjeni vsem podpornim dejavnostim, ki so potrebne, da lahko v največji možni meri uporabljamo manjšinski jezik. Valižani v to področje na primer uvrščajo vse podperne dejavnosti, da lahko vsak Valižan »živi digitalno« v valižanščini, če tako želi.

Področje dogodkov ne potrebuje posebne razlage, saj imajo jezikovne manjšine prav na tem področju običajno zelo bogato dejavnost.³⁰

7 Trenutni pravno-institucionalni okvir za zaščito slovenskega jezika v FJK

Pred predstavitvijo koncepta deželne jezikovne politike, ki ga avtorji tega prispevka predlagamo za razvoj in krepitev slovenščine v FJK, bomo v nadaljevanju orisali trenutni pravno-institucionalni okvir za zaščito slovenskega jezika v obravnavanem kontekstu. Menimo namreč, da je analiza veljavnega pravno-institucionalnega okvira podlaga za katerokoli spremembo ali nadgradnjo.

7.1 Pravni okvir

Pravni položaj slovenske jezikovne skupnosti v FJK ureja vrsta mednarodnih dokumentov, bilateralnih sporazumov, ustavnih določil Italijanske republike, državnih in deželnih zakonskih aktov, ministrskih uredb, občinskih statutih in pravilnikov. Leta 2001 je bil odobren zakon za globalno zaščito slovenske jezikovne manjšine, to je Zakon št. 38/2001, ki predstavlja pomembno prelomnico v razvoju pravnega statusa te skupnosti. Leta 2007 je Avtonomna dežela FJK z Deželnim zakonom št. 26/2007 sprejela vsebine državnega zaščitnega zakona, hkrati pa uvedla tudi nekatere novosti. Omenjena zakona – skupaj z Zakonom št. 482/1999, ki Slovence vključuje med dvanajst priznanih avtohtonih jezikovnih manjšin v Italiji – urejata temeljne pravice slovenske jezikovne skupnosti v FJK v skladu s 6. členom italijanske ustave in mednarodno zakonodajo.

Omenjeni zakoni obsegajo vrsto splošnih načel in določil na področju rabe, učenja in promocije slovenskega jezika ter koriščenja jezikovnih pravic, ne predvidevajo pa jasnih obveznosti izvajanja. V tem pogledu se pravno varstvo slovenske jezikovne skupnosti v Italiji ne more kosati z zaščito, ki jo uživajo nekatere druge manjšine v Evropi, kot na primer Katalonci ali Valižani. Pravni okvir slovenske manjšine je namreč bistveno bolj »liberalen«, saj državnim in lokalnim oblastem ne nalaga eksplicitnih odgovornosti in dolžnosti, temveč poskuša predvsem ustvariti pogoje in razmere, v katerih lahko manjšina sama razvija promocijo in razvijanje lastnega jezika (Brezigar 2004). Prav tako ni v nobenem od omenjenih zakonov ali drugem pravnem dokumentu navedena potreba po izdelani jezikovni politiki, ki bi temeljila na sistematičnem načrtovanju in uresničevanju ukrepov za razvoj slovenskega jezika v tem okolju.

²⁹ Med sredstvi Katalonskega urada na področju jezikovnih storitev velja omeniti osrednji jezikovni svetovalni spletni servis OPTIMOM, kjer lahko vsakdo, ki ima vprašanje v zvezi s katalonščino, to tudi postavi in prejme odgovor. Posebej velja izpostaviti tudi konzorcij TERMCAT, ki ima enega najsodobnejši terminoloških inštitutov v Evropi in ki se stalno ukvarja s standardizacijo terminov.

³⁰ Velja pa posebej izpostaviti dogodek »Words into Action«, ki je bil namenjen delitvi dobrih praks o ponujanju storitev v valižanščini v zdravstvu in na področju sociale in skrbništva – torej področju, ki pri številnih manjšinah ostane na obrobju jezikovne politike.

Nadalje je treba upoštevati tudi dejstvo, da uresničevanje jezikovnih pravic, predvidenih z veljavnimi zakoni, ni samodejno in niti ne takojšnje. Zakon št. 38/2001 je prve otipljive sadove obrodil z veliko zamudo, poleg tega pa se določila izvajajo le delno, zaradi česar so tudi priložnosti za rabo slovenščine v javnem sporazumevanju – posebej v mestnem okolju Trsta in Gorice, kjer živi največji del slovenske manjšine – še vedno zelo omejene. V zadnjem obdobju je mogoče zaslediti napredek na področju rabe slovenščine v javni upravi (Susič in drugi 2011) in vidne dvojezičnosti (Vidau, v drugem prispevku za tretjo deželno konferenco), izvajanje zakonodaje pa še vedno ovirajo nekateri politični, birokratski in družbenoekonomski dejavniki. Vse bolj aktualno postaja tudi vprašanje, ali so slovensko govoreči državljani dovolj ozaveščeni o obstoju jezikovnih (in drugih) pravic oziroma ali so jih pripravljene dosledno uporabljati v vsakdanjih sporazumevalnih praksah. To je tudi vzrok, zakaj se v javni razpravi pogosto izpostavlja potreba po aktivni in eksplicitni jezikovni politiki, ki naj presega golo izvajanje zaščitnih določil in se dejavno zavzema za vsesplošni razvoj in krepitev slovenščine v tem specifičnem prostoru.

7.2 Institucionalni okvir

Za uresničevanje zakonodaje na področju zaščite slovenske jezikovne skupnosti so pristojna različna telesa in organi. Znotraj organigrama Avtonomne dežele FJK trenutno delujeta dve enoti, ki imata specifične odgovornosti na tem področju. To sta:

- *Služba za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini*

V skladu z Deželnim zakonom št. 15/1996, ki je to službo ustanovil (s takratnim poimenovanjem Služba za deželne in manjšinske jezike), naj bi omenjena enota skrbela za »načrtovanje, koordinacijo, izvajanje in preverjanje ukrepov za zaščito in valorizacijo deželnih in manjšinskih jezikov«, vključno s slovenščino. Dejansko ugotavljamo (prim. Janežič v drugem prispevku za tretjo deželno konferenco), da je delovanje te službe danes močno okrnjeno in se omejuje zgolj na administrativno vodenje postopkov podeljevanja državnih sredstev iz 18. člena Deželnim zakonom št. 26/2007.

- *Centralni urad za slovenski jezik*

Centralni urad je nastal na podlagi 19. člena bis Deželnega zakona št. 26/2007 s ciljem, da zadosti potrebam, ki izhajajo iz pravice do rabe slovenščine v odnosih govorcev tega jezika z javnimi zavodi, sodnimi organi in izvajalci javnih služb. Urad nudi tolmaške in prevajalske storitve, skrbi za terminološko normiranje pravnega in upravnega besedišča ter za jezikovno izobraževanje, sploh pa si prizadeva za krepitev slovenščine v javni upravi. V ta namen je vzpostavil Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK, ki temelji na sporazumu med deželo, občinami in drugimi javnimi zavodi (prim. Grgič in Pačlich v drugem prispevku za tretjo deželno konferenco).

Za uresničevanje zakonodaje na področju zaščite slovenske jezikovne skupnosti in slovenskega jezika so nadalje pomembna tri druga telesa:

- *Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine*, ki je bil ustanovljen v skladu z Zakonom št. 38/2001 in je pristojen za preverjanje izvajanja zaščitnih določil za Slovence v Italiji;
- *Posvetovalna deželna komisija za slovensko jezikovno manjšino*, ki je nastala kot posvetovalni organ »za vsa vprašanja in vsebine v zvezi s slovensko jezikovno manjšino« (8. člen Deželnega zakona št. 26/2007), dejansko pa se njeno delovanje omejuje na podajanje stališč in predlogov glede porazdelitve ter porabe javnih sredstev, namenjenih slovenski skupnosti;
- *Deželna šolska komisija za pouk v slovenskem jeziku*, ki je bila ustanovljena v sklopu Urada za slovenske šole in je pristojna za avtonomijo slovenskega šolstva v Italiji.

Kot izhaja iz orisa delovanja navedenih organov, se njihovo poslanstvo v praksi uresničuje le delno. V večini primerov se ta telesa omejujejo na porazdeljevanje sredstev, ki izhajajo iz zaščitne zakonodaje,

brez ustreznih strateških ciljev in/ali mehanizmov evalvacije izvedenih dejavnosti in projektov. V tem prispevku pa izpostavljamo predvsem pomanjkanje organov z izrecno pristojnostjo na področju aktivne in eksplicitne jezikovne politike. V skladu z besedilom Deželnega zakona št. 15/1996 bi to vlogo formalno lahko prevzela deželna Služba za manjšinske jezike, ki pa se spopada s kadrovsko podhranjenostjo in se zato njena dejavnost omejuje na administrativno poslovanje. Na področju rabe slovenščine v javni upravi je to vrzel vsaj delno zapolnil Centralni urad za slovenski jezik, znotraj deželnega organograma pa pogrešamo organ ali službo, ki bi prevzela skrb za izvajanje jezikovnopoličnih ukrepov tudi na drugih pomembnih področjih življenja skupnosti, na primer po vzoru modela, ki je predviden za furlanščino.

7.3 Model deželne jezikovne politike za furlanščino

Če za slovensko skupnost trenutno ni zaslediti ustreznih strategij in praks na področju jezikovne politike, je za furlansko skupnost to vprašanje že dalj časa urejeno bistveno boljše. Že z Deželnim zakonom št. 15/1996 je bil ustanovljen deželni organ za načrtovanje ukrepov v korist furlanskega jezika, *Osservatori pe lenghe e pe culture furlanis* (Opazovalnica za furlanski jezik in furlansko kulturo), ki ga je leta 2005 nadomestila *Agjenzie regionâl pe lenghe furlane – ARLEF* (Deželna agencija za furlanski jezik). ARLEF je administrativno in finančno avtonomen subjekt javnega prava, ki je pristojen tako za pripravo jezikovnopoličnih smernic kot za preverjanje izvajanja ukrepov, predvidenih po Deželnem zakonu št. 29/2007 (Pravila o varstvu, valorizaciji in promociji furlanskega jezika). Poslanstvo ARLEF-a temelji na načrtovanju in koordiniranju vseh dejavnosti, projektov in ukrepov, ki jih dežela in drugi javni ter zasebni zavodi v FJK izvajajo za krepitev furlanščine v vseh kontekstih sporazumevanja. Agencija nudi tudi jezikovno svetovanje, samostojno pa uresničuje akcije za promocijo rabe furlanščine v družini, šoli, medijih, novih tehnologijah, javni upravi, raziskovanju, kulturi in gospodarstvu. ARLEF razpolaga z različnimi telesi (upravnim odborom, znanstvenim svetom, operativno enoto), katerih pristojnosti so določene s statutom.

100

Temeljni strateški dokument ARLEF-a je *Okvirni načrt jezikovne politike za furlanski jezik*, ki se sprejema in obnavlja vsakih pet let. Okvirni načrt zasleduje naslednje cilje: a) omogočati furlansko govorečim državljanom koriščenje jezikovnih pravic; b) spodbujati rabo furlanščine v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja; c) uresničevati celovito jezikovno politiko prek koordiniranih ukrepov, ki jih izvajajo razni javni in zasebni akterji; č) opredeliti prednostne ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja; d) opredeliti prednostne ukrepe na področjih medijev in podpore društvom. Zadnji odobren načrt za petletno obdobje 2015–2019 sestavlja osem poglavij, ki so razdeljena tako: 1) sociolingvistični okvir; 2) splošni cilji okvirnega načrta; 3) javna uprava; 4) vzgoja in izobraževanje; 5) mediji in sporazumevanje; 6) društva in organizacije; 7) socializacija identitete; 8) promocija in diseminacija.

Pristojni organ ARLEF-a za pripravo okvirnega načrta je upravni odbor, ki določa tudi prednostne ukrepe za vsako leto skladno z razpoložljivimi finančnimi sredstvi. V skladu s 25. členom Deželnega zakona št. 29/2007 deželna vlada z uredbo usvoji omenjeni načrt in ga objavi v uradnem listu dežele (BUR). Uresničevanju novega okvirnega načrta za petletno obdobje 2021–2025 je dežela namenila 22 milijonov evrov, kar znaša 34,4 % več kot v preteklem petletnem obdobju. Po besedah pristojnega odbornika povišanje proračunske postavke temelji na želji po bolj središčni vlogi in večji stabilnosti ARLEF-a, ki bo na tak način polno operativen (Primorski dnevnik, 20. 10. 2021).

8 Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino

8.1 Utemeljitev

Ob upoštevanju predstavljenih izkušenj in praks jezikovne politike za manjšinske in regionalne jezike v Evropi, predvsem pa po opravljeni analizi potreb govorcev slovenskega jezika v FJK in veljavnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito tukajšnje slovenske jezikovne skupnosti, bomo v nadaljevanju predstavili koncept deželne jezikovne politike, ki ga predlagamo za razvoj in krepitev slovenščine v obravnavanem kontekstu.

V sozvočju z zaključki Druge deželne konference o zaščiti slovenske jezikovne manjšine (Dobrila in Jarc, poročilo tretje delovne skupine, 2018) koncept uvaja potrebo po večji vlogi in angažiranosti Avtonomne dežele FJK na področju jezikovne politike za slovenščino, po zgledu že vpeljanega modela za furlanščino. Predpostavljamo namreč, da v sodobnih geopolitičnih razmerah, ki jih označujejo odprava fizičnih in ideoloških mejà med Italijo in Slovenijo, evropski integracijski procesi in splošno izboljšanje sosedskih odnosov, ohranja FJK status avtonomne dežele le še zato, ker so na njenem ozemlju prisotne različne avtohtone jezikovne skupnosti. Zaradi tega ocenjujemo, da bi si morala deželna vlada v večji meri prizadevati za razvoj zgodovinskega in kulturnega bogastva svojih jezikovnih manjšin, tudi prek dejavnih jezikovnih politik, ki presegajo golo izvajanje zaščitne zakonodaje. Pomembno je, da dežela svoje manjšine obravnava kot potencial, ne pa kot breme, saj je ravno kulturna in jezikovna raznolikost njenega družbenega tkiva eden od glavnih vzrokov za njeno privlačnost navzven, na primer v turističnem smislu. Skrb za slovenski jezik naj se torej obravnava tudi kot skrb za razvoj in promocijo celotnega deželnega ozemlja (Jagodic 2012).

Potreba po izdelanih strategijah in praksah jezikovne politike za slovenščino v FJK je bila izpostavljena že na Drugi deželni konferenci, v preteklih poglavjih pa smo jo skušali ustrezno utemeljiti tudi na osnovi pregleda strokovne literature. Dokazali smo, da manjšine dolgoročno ohranjajo jezik le tako, da načrtujejo njegovo rabo; če tega ne delajo, puščajo, da teče proces postopne zamenjave manjšinskega jezika z večinskim, ki se v takih razmerah vedno sproži (Jagodic in drugi, 2017). Ob pomanjkanju ustreznih jezikovnopoličnih strategij in praks je zato upravičeno predvidevati, da se bo v FJK proces opuščanja slovenščine nadaljeval tudi v prihodnje, s tem pa bo oslabela tudi večjezičnost celotnega območja. Tovrstni pesimistični scenarij pa vendar ni edini mogoč, saj je še vedno odprta možnost, da s ciljno usmerjenimi ukrepi upočasimo tok izgubljanja govorcev slovenščine ali ga izravnavamo z vzporednim pridobivanjem novih govorcev. Za to pa so potrebni premišljeni mehanizmi jezikovne politike, ki na podlagi strokovnih analiz določajo strateške cilje in ukrepe na področju učenja, rabe in promocije jezika med različnimi ciljnimi skupinami.

8.2 Vzpostavitev Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino

V drugem poglavju smo ugotavljali, da je vprašanje jezikovne politike pri slovenski skupnosti vprašanje z dvema obrazoma – vsebinskim in institucionalnim. Koncept *Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino* (v nadaljevanju: DPJPS), ki ga tu ponujamo v premislek, prinaša pomembne novosti na obeh temeljnih ravneh:

1. na **vsebinski ravni** uvaja postopek priprave *Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino* (v nadaljevanju: ONJPS), to je temeljnega strateškega dokumenta, ki opredeljuje strateške cilje jezikovne politike, področja ukrepanja in pričakovane rezultate ter določa naloge in odgovornosti posameznih akterjev. Po furlanskem vzoru naj se dokument praviloma obnavlja vsakih pet let, izdela pa naj ga namenski strokovno-institucionalni odbor, ki ga mora predvideti zakonodajni okvir. V skladu s predstavljenim konceptom mora ONJPS odobriti Deželna konferenca za zaščito slovenske jezikovne manjšine, nato pa še deželna vlada, ki ga objavi v uradnem listu dežele (BUR). Z javno objavo postane ONJPS temeljna podlaga za uresničevanje načrtovanih jezikovnopoličnih dejavnosti in ukrepov;
2. na **institucionalni (organizacijski) ravni** koncept vzpostavlja okvir in mehanizme, ki bodo omogočali sistematično načrtovanje in uresničevanje ukrepov na področju rabe, učenja in promocije slovenskega jezika v FJK. Institucionalni okvir jezikovne politike za slovenščino, ki naj bo ustrezno orisan v posebnem členu Deželnega zakona št. 26/2007, določa namenske pristojne organe ter opredeljuje njihove odgovornosti in zadolžitve. Koordinacijsko vlogo naj prevzame Avtonomna dežela FJK, skladno z modelom, ki je predviden za furlanščino. Deželna vlada naj v tesnem sodelovanju z drugimi javnimi in zasebnimi zavodi, strokovnimi institucijami in organizacijami slovenske civilne družbe prevzame režijo in odgovornost načrtovanja ter izvajanja ukrepov, ki jih predvideva sprejeti ONJPS.

V nadaljevanju bomo predlagani koncept jezikovne politike podrobneje predstavili tako z vsebinskega kot z institucionalnega vidika.

8.3 Vsebinska zasnova

8.3.1 Jezikovnopolitična vizija – splošni in specifični cilji

Razvojno naravnana jezikovna politika mora temeljiti na prepričanju, da sta slovenski jezik in slovenska jezikovna skupnost v FJK dinamični pojavnosti, ki se zaradi značilnih sociolingvističnih posebnosti danes nahajata v močno izpostavljenem položaju. Na področjih, ki potrebujejo še posebno skrb za ohranjanje obsega in vitalnosti slovenskega jezika, je treba zato zagotavljati ukrepe, ki bodo stanje izboljševali. DPJPS se mora zavzemati, da se pravica do znanja in uporabe slovenščine uveljavlja v vseh možnih okoliščinah in kontekstih sporazumevanja, za to pa je potrebna ustrezna jezikovnopolitična vizija, ki naj izhaja iz analize dejanskega stanja in potreb.

Jezikovnopolitična vizija za slovensko skupnost v FJK naj temelji na naslednjih ugotovitvah, ki izhajajo iz večletnega raziskovanja sociolingvističnih praks v tem okolju:

- slovenska narodna skupnost v Italiji temelji v dobri meri na identifikaciji posameznikov in skupnosti z jezikom – *slovenščino*;
- dolgoročno je jezik lahko identitetni simbol samo, če se znotraj določene skupnosti njegova *raba ohranja, krepi in razvija*;
- za dolgoročno ohranjanje in krepitev rabe je ključno, da govorniki dosežajo *visoko stopnjo sporazumevalne zmožnosti* – da je torej manjšinski jezik eden od njihovih primarnih sporazumevalnih kodov (torej jezikov, ki jih najbolj suvereno obvladajo v potencialno vseh sporazumevalnih okoliščinah);
- da to visoko sporazumevalno zmožnost dosežemo, moramo zagotoviti *ustrezno izpostavljenost jeziku* – se pravi, da moramo omogočiti in promovirati dosledno (stalno) rabo različnih zvrsti jezika (od narečja do knjižnega jezika) v različnih sporazumevalnih okoliščinah;
- pri tem moramo upoštevati sporazumevalne dinamike, kar pomeni, da moramo ustvariti *okolje*, ker bodo govorniki čutili željo in potrebo, da te različne zvrsti jezika dejansko uporabljajo – tudi prek utrjevanja pravnega položaja jezika, njegovega družbenega ugleda in vidljivosti na celotnem obravnavanem ozemlju.

V skladu z zgoraj navedenimi ugotovitvami izpostavljamo nekatere **splošne cilje**, ki bi jih moral DPJPS predvidevati. To so:

- utrditi pravni položaj, družbeni ugled in vidno prisotnost slovenskega jezika v FJK, tudi prek doslednega uresničevanja zaščitne zakonodaje in spodbujanja uporabe jezikovnih pravic;
- širiti ozaveščenost o pomenu in vlogi rabe slovenščine v javnem in zasebnem življenju;
- oblikovati skupnost samostojnih govorcev z razvito sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini in visoko stopnjo jezikovne samozavesti;
- spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine (v ustni in pisni obliki) ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja;
- spodbujati medgeneracijski prenos znanja in rabe slovenščine ter njenih krajevnih narečnih govoric;
- ustvarjati okoliščine in priložnosti za pridobivanje novih govorcev slovenščine;
- spodbujati kakovostno rabo slovenskega jezika v javnem življenju;
- povezovati slovenski jezikovni prostor v FJK z jezikovnim prostorom v Republiki Sloveniji;
- promovirati slovenski jezik in slovensko kulturo kot bogastvo ozemlja dežele FJK.

Poleg splošnih ciljev mora ONJPS v FJK pri vsakem jezikovnopoličnem ukrepu predvideti tudi **specifične cilje**. Ti bodo natančno opredeljeni v fazi priprave dokumenta. Specifični cilji morajo biti merljivi (na osnovi vnaprej določenih kazalnikov, s katerimi bo kasneje izmerjeno, ali so bili zares doseženi), uresničljivi in časovno opredeljeni, predvsem pa usklajeni s splošnimi cilji.

8.3.2 Ciljne skupine – primeri dejavnosti in ukrepov

Jezikovne politike posegajo na praktično vsa področja in vse domene življenja jezikovnih manjšin, zato je razvrščanje aktivnosti po posameznih področjih včasih zahtevno oziroma so razmejitev nejasne. Vsebinske sklope jezikovnih politik za slovenščino v FJK bomo zato tu zasnovali po vzoru valižanskega modela,³¹ ki dejavnosti in ukrepov ne klasificira po področjih, temveč jih umesti glede na **ciljne skupine**, ki jih ti ukrepi naslavlja. V vsebinski zasnovi dejavnosti in ukrepov DPJPS namreč prvenstveno izhajamo iz vsakodnevnih potreb govorcev, družin, skupin, institucij, organizacij ali podjetij oziroma iz iskanja primernih pristopov, kako navedenim ciljnim naslovljencem omogočati čim lažji dostop do slovenščine ter čim bolj motivirano in suvereno rabo jezika v vseh kontekstih sporazumevanja.³²

Koncept DPJPS, ki ga predlagamo, temelji na naslednjih petih prednostnih ciljnih skupinah: (1) družine, (2) otroci in mladi, (3) skupnost, (4) podjetja in (5) javni zavodi.

Za vsako ciljno skupino bomo v spodnji razpredelnici prikazali nekaj **primerov jezikovnopolične dejavnosti ali ukrepa**.

<i>Družine</i>	<p>Strokovno svetovanje družinam o sporazumevalnih strategijah in praksah, ki spodbujajo aktivno in suvereno rabo slovenščine v družinskem krogu.</p> <p>Popusti družinam pri naročinah na slovenske tiskane in spletne medije; olajšan dostop do osrednjeslovenskih spletnih medijev.</p> <p>Izdelava jezikovnega gradiva (slovarjev, pravopisov ipd.) v tiskani in spletni obliki za specifične potrebe slovenskih družin in drugih uporabnikov v Italiji.</p>
<i>Otroci in mladi</i>	<p>Priprava učnega gradiva (učbenikov, priročnikov, vaj itd.) za razvijanje znanja in veščin v slovenščini pri učencih in dijakih. Gradivo naj odgovarja specifičnim potrebam vrtcev in šol s slovenskim učnim jezikom v FJK.</p> <p>Olajšano dostopanje do otroških in mladinskih knjig ter revij, risank, e-virov, programske opreme za pametne telefone, tablice, računalnike idr.</p> <p>Sistematični programi šolskih izmenjav z Republiko Slovenijo.</p>
<i>Skupnost</i>	<p>Obvezno sprejetje jezikovnih načrtov (v skladu z načeli in cilji ONJPS) na ravni posameznih slovenskih organizacij; financiranje v skladu z evalvacijo.</p> <p>Sistematično jezikovno usposabljanje kadrov, zaposlenih v slovenskih organizacijah (upravnega in strokovnega osebja, pedagoških delavcev, trenerjev, publicistov idr.).</p> <p>Sistematično financiranje fizičnih in spletnih tečajev slovenščine kot drugega jezika z vzpostavitvijo sistema preverjanja in certificiranja znanja jezika.</p>
<i>Podjetja</i>	<p>Sistematično jezikovno usposabljanje kadrov, zaposlenih v slovenskih podjetjih.</p> <p>Sistematični programi izmenjave kadra, praks in pripravništev z Republiko Slovenijo.</p> <p>Strokovna podpora podjetjem, trgovinam, restavracijam idr. pri uporabi dvo-/večjezičnega sporazumevanja v trženjske in promocijske namene.</p>
<i>Javni zavodi</i>	<p>Sistematična skrb za prisotnost slovenskega jezika v okviru jezikovne krajine, še posebej za uresničevanje 10. člena Zakona št. 38/2001.</p> <p>Dosledno normiranje upravnopravne terminologije v slovenščini na vseh pomembnih področjih njene javne rabe.</p> <p>Sistematično usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev za poučevanje otrok, učencev in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski šolski sistem.</p>

³¹ Prim. razdelek 6.

³² Klasifikacijo ukrepov po ciljnih skupinah je sicer mogoče nadomestiti z drugačnim pristopom, na primer z bolj tradicionalno razvrstitvijo po področjih ukrepanja, ki jo uporabljajo drugi jezikovni načrti (npr. ARLEF za furlanščino). Značilna področja ukrepanja so v takih primerih družina, šola, javna uprava, gospodarstvo, mediji, nove tehnologije, kultura, šport, sociala idr.

V prilogah prispevka predstavljamo nekaj konkretnih primerov, kako bi bilo možno zastaviti področno načrtovanje posameznih dejavnosti ali ukrepov po kriterijih, ki jih predlagamo za pripravo ONJPS. Za vsak primer ukrepa navajamo: ciljno skupino, splošni cilj, na katerega se ukrep navezuje, specifične cilje, opis ukrepa, kazalnike, pričakovane rezultate, čas izvajanja, neposredne in posredne nosilce, ocenjena okvirna sredstva in vir financiranja.

8.4 Institucionalni (organizacijski) okvir

8.4.1 Neposredni nosilci jezikovne politike

Nosilci dejavne jezikovne politike so lahko neposredni ali posredni.

Neposredni nosilci so navadno namenski organi, institucije ali službe, ki so neposredno soudeleženi pri načrtovanju, izvajanju in/ali spremljanju učinkovitosti jezikovnopoličnih dejavnosti in ukrepov.

Po vzoru skandinavskega modela jezikovne politike³³ predlagani koncept DPJPS uvaja organizacijski okvir, ki temelji na treh glavnih akterjih:

1) Institucionalni odbor

Sestavljajo naj ga predstavniki javnih ustanov, zavodov ali teles (poleg Avtonomne dežele FJK, ki naj prevzame koordinacijsko vlogo, navajamo tu še občine, gorske skupnosti, druge javne zavode, pristojne za uresničevanje zaščitne zakonodaje, razne šolske organe, Paritetni odbor itd.), organizacij slovenske jezikovne skupnosti (npr. krovnih organizacij, zvez, tako imenovanih organizacij primarnega pomena, drugih organizacij) in strokovnih institucij (univerz, raziskovalnih inštitutov), ki s svojo dejavnostjo vplivajo na položaj in razvoj slovenskega jezika v FJK.

Odbor naj se sestaja periodično, praviloma enkrat ali dvakrat letno. Sestavlja ga vnaprej opredeljeno število članov (okvirno med 15 in 30). Odboru predseduje predstavnik Avtonomne dežele FJK. Sestava odbora naj upošteva teritorialno zastopanost Slovencev v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Za sodelovanje v odboru ni predvidenih honorarjev.

Institucionalni odbor naj bo pristojen, da:

- razpravlja o vprašanjih slovenskega jezika v FJK v najširšem smislu;
- določa temeljne smernice za pripravo ONJPS;
- določa sestavo ožjega odbora, ki bo pristojen za pripravo ONJPS;
- določa okvirna sredstva za petletno programsko obdobje izvajanja ONJPS in posamezno proračunsko leto ter navaja vire financiranja;
- spodbuja in spremlja izvajanje ukrepov ter doseganje ciljev iz ONJPS;
- določi sestavo evalvacijskega odbora, ki bo skrbel za spremljanje učinkovitosti ukrepov iz ONJPS in pripravo periodičnih poročil;
- obravnava poročila evalvacijskega odbora o izvedenih dejavnostih in ukrepih;
- daje pobude za spremembo zakonodaje s področja jezikovne politike za slovenščino.

2) Odbor za pripravo ONJPS

Sestavlja naj ga ožja skupina članov (od 5 do 9): praviloma je to mešanica članov institucionalnega odbora in strokovnjakov za slovenščino, vključno z vodjo/direktorjem servisno-strokovne službe, ki jo

³³ Prim. razdelek 5.

predstavljamo v nadaljevanju prispevka. Sestava odbora naj upošteva teritorialno zastopanost Slovencev v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Za sodelovanje v odboru je predviden honorar.

Odbor naj bo pristojen, da:

- pripravi ONJPS za petletno programsko obdobje na podlagi predhodne analize stanja in potreb govorcev slovenščine v FJK ter ob upoštevanju smernic institucionalnega odbora;
- opredeljuje jezikovno strategijo za slovensko skupnost v FJK, splošne in specifične cilje jezikovne politike, prednostna področja ukrepanja, ciljne skupine, vsebine posameznih dejavnosti in ukrepov, pričakovane rezultate, kazalnike, nosilce (neposredne in posredne), čas izvajanja, okvirna sredstva in vire financiranja;
- predstavi osnutek ONJPS na Deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine in skrbi za pripravo dokončne različice dokumenta v skladu s smernicami in predlogi konferenčne delovne skupine, ki bo dokument obravnavala.

3) Servisno-strokovna služba

Temeljno vlogo na področju jezikovne politike za slovenščino v FJK mora imeti servisno-strokovna služba, ki naj prevzame odgovornost neposrednega izvajanja in/ali koordinacije izvajanja jezikovnopolitičnih dejavnosti in ukrepov. Servisno-strokovna služba naj bo glavni neposredni nosilec jezikovne politike za slovenščino, ki za doseganje svojih ciljev mora razpolagati z ustrezno kadrovsko, tehnično in finančno strukturo.

Servisno-strokovno službo naj sestavlja skupina strokovnjakov za slovenščino, ki zastopajo glavna področja jezikovnega načrtovanja: načrtovanja statusa jezika (pravniki, sociologi, komunikologi idr.), korpusa jezika (jezikoslovci, terminologi, leksikologi idr.), učenja jezika (učitelji, pedagogi idr.) in rabe jezika (lektorji, prevajalci, tolmači idr.). Služba naj razpolaga z visoko usposobljenimi kadri, ki prevzemajo odgovornost izvajanja posameznih področij ukrepanja. Število vključenih profesionalnih kadrov je odvisno od obsega predvidenih ukrepov in posledičnih razpoložljivih finančnih virov. Službo vodi strokovni vodja ali direktor z ustrezno izobrazbo, izkušnjami in veščinami.

Servisno-strokovna služba naj bo pristojna, da:

- skrbi za neposredno izvajanje jezikovnopolitičnih dejavnosti in ukrepov v skladu z načeli in cilji ONJPS;
- podpira in usmerja posredne nosilce (razne organizacije in ustanove; glej opis v nadaljevanju prispevka) pri izvajanju svojih dejavnosti v skladu z načeli in cilji ONJPS;
- nudi vrsto strokovnih storitev različnim ciljnim skupinam na področjih jezikovnega svetovanja, lektoriranja, prevajanja, tolmačenja, izobraževanja, promocije in drugih oblik jezikovne podpore;
- z vodjo ali direktorjem aktivno sodeluje v odboru za pripravo ONJPS.

Ob upoštevanju veljavnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito slovenščine v FJK predlagamo dve možni obliki vzpostavitve servisno-strokovne službe:

a) *Širitev pristojnosti in delovanja že obstoječega Centralnega urada za slovenski jezik*

Centralni urad za slovenski jezik se v tem primeru ne bi več omejeval le na krepitev položaja slovenščine v javni upravi, temveč bi prevzel tudi širše pristojnosti izvajanja in/ali koordinacije izvajanja jezikovnopolitičnih dejavnosti, ki jih bo ONJPS predvideval na drugih področjih ukrepanja oziroma jih namenjal drugim ciljnim skupinam. Prevzem novih odgovornosti in zadolžitev seveda predpostavlja temeljit preustroj trenutne strukture Centralnega urada, z ustrezno ojačano kadrovsko zasedbo in prilagojeno finančno dotacijo. S sklepanjem sporazumov o sodelovanju bi za nekatera področja ukrepanja Urad lahko poveril odgovornost drugim strokovnim partnerjem iz FJK in RS, ki se ukvarjajo s krepitvijo slovenščine v tem okolju ter razpolagajo z ustrezno organizacijsko, kadrovsko in tehnično infrastrukturo.

b) *Vzpostavitev Deželne agencije za slovenski jezik po zgledu ARLEF-a za furlanščino*

Druga možna rešitev predvideva vzpostavitev namenske deželne agencije za slovenščino po zgledu ARLEF-a za furlanščino. Agencija naj bo sestavni del organigrama Avtonomne dežele FJK ali pa naj prevzame obliko administrativno in finančno avtonomnega subjekta javnega prava, po vzoru že vpeljanega furlanskega modela. Razpolaga naj z različnimi organi (npr. z upravnim odborom, znanstvenim svetom, servisno-strokovno službo), katerih pristojnosti se ujemajo z zgoraj predstavljenim institucionalnim okvirom DPJPS. Servisno-strokovno službo naj sestavljajo strokovnjaki, ki jih bo agencija izrecno zaposlila, možna pa so tudi partnerska sodelovanja z drugimi strokovnimi institucijami, ki naj prevzemajo odgovornost za določena področja ukrepanja.

Ob zgoraj navedenih treh glavnih organih jezikovne politike predvideva predstavljeni koncept še dva neposredna nosilca s pristojnostmi na področju preverjanja doseženih rezultatov. To sta:

4) Evalvacijski odbor

Odbor naj bo pristojen za spremljanje in ocenjevanje uspešnosti ter učinkovitosti realiziranih ukrepov, tudi s pripravo periodičnih poročil. Poročila odbora bodo predmet obravnave v institucionalnem odboru. Evalvacijski odbor naj bo pristojen tudi za pripravo zaključnega poročila o uresničevanju ONJPS ob koncu petletnega obdobja in za predstavitev tega dokumenta na Deželni konferenci za slovensko jezikovno manjšino.

Odbor naj sestavljajo trije samostojni in neodvisni ocenjevalci, ki ne bodo člani nobenega od zgoraj predstavljenih organov. Člane evalvacijskega odbora imenuje institucionalni odbor.

5) Deželna konferenca za slovensko jezikovno manjšino

Deželna konferenca naj omogoča najširšo razpravo o jezikovnih vprašanjih, predvsem pa naj bo to trenutek evalvacije o opravljenem delu in načrtovanja novih ciljev in ukrepov. Na konferenci naj bo predstavljen in obravnavan ONJPS za naslednje petletno programsko obdobje.

8.4.2 *Posredni nosilci jezikovne politike*

Jezikovna politika je sestavni del drugih politik, od šolske do gospodarske, od kulturne do urbanistične. H krepitvi slovenskega jezika v FJK s svojo dejavnostjo prispevajo najrazličnejši javni in zasebni akterji, kot so občine in drugi javni zavodi, vzgojno-izobraževalne ustanove, javne in zasebne knjižnice, kulturne in umetniške ustanove, mediji, založbe, razne organizacije in društva slovenske jezikovne skupnosti, podjetja, ki poslujejo (tudi) v slovenskem jeziku, in razni drugi akterji. Veliko institucij, organizacij in društev črpa za to namenska sredstva (redna ali izredna) iz Zakona št. 38/2001 in/ali drugih zakonskih virov za varstvo, razvoj in promocijo slovenske jezikovne skupnosti.

Predlagani koncept DPJPS temelji na izdelavi jezikovne strategije, ki naj pogojuje in usmerja uporabo teh javnih sredstev, na primer s prilagajanjem pravilnikov in/ali razpisov, ki naj upravičencem nalagajo spoštovanje načel in ciljev ONJPS. Te institucije in organizacije prevzamejo na tak način vlogo **posrednih nosilcev** jezikovne politike; čeprav niso neposredno odgovorne za izvrševanje jezikovnopolitičnih ukrepov, morajo svoje poslanstvo in delovanje (v večji meri) prilagajati prednostnim ciljem sprejete jezikovne strategije. Pri tem lahko računajo na podporo servisno-strokovne enote, ki bo spodbujala in usmerjala spoštovanje načel in ciljev v ONJPS v praksi, predvsem pa ponujala permanentno obliko strokovnega svetovanja. DPJPS mora namreč temeljiti na strokovnem in koordiniranem pristopu, ki omogoča doseganje zastavljenih ciljev.

Tako imenovane »organizacije primarnega pomena« slovenske jezikovne skupnosti, ki so deležne javnih sredstev iz 18. člena Deželnega zakona št. 26/2007, naj se splošnim načelom in ciljem ONJPS prilagajajo tudi z obveznim sprejemom notranjih jezikovnih načrtov. Jezikovni načrt je jasen in pregleden dokument,

ki določa prednostne jezikovnopolitične cilje organizacije, ustrezne dejavnosti za njihovo uresničitev in predvidene učinke. Glede na različno delovanje omenjenih organizacij naj se jezikovni načrt prilagaja kontekstu, v svoji izhodiščni zasnovi pa sledi splošnim ciljem in načelom ONJPS, kar bo prispevalo k doslednejši, celovitejši in učinkovitejši jezikovni politiki. Spoštovanje ciljev in načel ONJPS naj bo predmet evalvacije in vpliva na financiranje delovanja in projektov omenjenih organizacij.

Podoben postopek prilagajanja načelom in ciljem ONJPS predlagamo tudi za javne zavode in institucije, ki sestavljajo Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK, vzgojno-izobraževalne ustanove ter druge javne in zasebne akterje, ki so odgovorni za uveljavitev in razvoj slovenščine v FJK.

8.4.3 Postopki in mehanizmi

Skladno z zgoraj predstavljenim institucionalnim okvirom v spodnji razpredelnici povzemamo glavne **postopke in mehanizme**, ki jih DPJPS uvaja za vsako petletno obdobje, vključno z navedbo nalog in zadolžitev posameznega vpletenega organa.

Pristojni organ	Naloga/postopek
<i>Institucionalni odbor</i>	Opredelevitev smernic za pripravo ONPJS. Opredelevitev okvirnih sredstev in virov financiranja. Sestava odbora za pripravo ONJPS.
<i>Odbor za pripravo ONJPS</i>	Analiza stanja in potreb govorcev slovenščine. Priprava ONJPS.
<i>Deželna konferenca za slovensko jezikovno manjšino</i>	Obravnava ONJPS. Oblikovanje pripomb in predlogov, vse do sprejema dokončne različice.
<i>Deželni odbor FJK</i>	Odobritev ONJPS in objava v uradnem listu dežele (BUR).
<i>Servisno-strokovna institucija</i>	Izvajanje dejavnosti in ukrepov, ki jih predvideva ONJPS. Podpiranje in usmerjanje posrednih nosilcev pri prilaganju svojega delovanja načelom in ciljem ONJPS.
<i>Posredni nosilci jezikovne politike</i>	Prilaganje delovanja načelom in ciljem ONJPS ob podpori servisno-strokovne službe.
<i>Evalvacijski odbor</i>	Priprava letnih poročil izvajanja in učinkovitosti ukrepov.
<i>Institucionalni odbor</i>	Obravnava letnih poročil in morebitno načrtovanje novih ukrepov.
<i>Evalvacijski odbor</i>	Priprava zaključnega poročila o izvajanju ONJPS ob koncu petletnega programskega obdobja.
<i>Deželna konferenca za slovensko jezikovno manjšino</i>	Obravnava zaključnega poročila, razprava in sklepi. Obravnava ONJPS za novo petletno programsko obdobje.

8.5 Kadrovski in finančni okvir

Vzpostavitev namenskih organov, postopkov in mehanizmov jezikovne politike predpostavlja aktivno udeležbo pomembnega števila visoko usposobljenih in profesionalnih kadrov – strokovnjakov za slovenski jezik v FJK. To odpira dve pomembni vprašanji: kadrovsko in finančno.

Natančen **kadrovski načrt** za izvajanje DPJPS bo izdelan šele v postopku priprave ONJPS. Tu se omejujemo na navedbo nekaterih strokovnih profilov, ki se nam zdijo potrebni za izvajanje programa, tako kot je bil predstavljen, in morajo biti za to ustrezno honorirani. Ti strokovni profili so:

- trije/štiri strokovnjaki za slovenski jezik v odboru za pripravo ONJPS, ki naj zastopajo glavna področja jezikovnega načrtovanja: statusa, korpusa, učenja in rabe jezika;
- ustrezno število strokovnjakov za slovenski jezik v servisno-strokovni službi, ki prevzemajo odgovornost za posamezna področja ukrepanja, nudijo strokovno svetovanje posrednim nosilcem jezikovne politike ter ponujajo vrsto drugih storitev in oblik jezikovne podpore. Potrebni strokovni profili so tu: lektorji, prevajalci, tolmači, jezikoslovci, terminologi, leksikologi, učitelji, pedagogi, pravniki, komunikologi, sociologi, strokovnjaki za jezikovne tehnologije ipd.;
- dva/trije strokovnjaki za slovenski jezik v evalvacijskem odboru.

Tudi **finančni načrt** bo natančno izdelan šele v postopku priprave ONJPS ob upoštevanju navodil in smernic institucionalnega odbora. Skladno s furlanskim modelom naj institucionalni odbor določi okvirna razpoložljiva sredstva za celotno petletno programsko obdobje, hkrati pa tudi za vsako proračunsko leto posebej.

Institucionalni odbor naj opredeli tudi možne vire financiranja, med katerimi bi tu našli sredstva iz zaščitne zakonodaje za slovensko jezikovno manjšino (Deželni zakon št. 26/2007, Zakon št. 32/2001), druga deželna sredstva za različne resorje, Zakon št. 482/1999 in druge možne vire.

108

8.6 Predlagani razvojni koraki in okvirna časovnica

Za vzpostavitev institucionalnega okvira, postopkov in mehanizmov jezikovne politike skladno s predstavljenim konceptom DPJPS predlagamo naslednje glavne razvojne korake:

Prvi korak (leta 2022): prilagoditev deželnega zakonodajnega okvira

Za vzpostavitev DPJPS je v prvi vrsti nujna ustrezna prilagoditev deželnega zakonodajnega okvira za varstvo slovenske jezikovne manjšine v FJK. Deželni zakon št. 26/2007 trenutno obravnava pravila in ukrepe za zaščito slovenščine v različnih členih, zato bi bilo treba zakon dopolniti z dodatnim členom, ki naj utemelji potrebo po izdelani deželni jezikovni politiki za slovenščino, oriše strateške cilje programa, uvede postopek priprave ONJPS, predstavi namenski institucionalni okvir z navedbo glavnih nosilcev in postopkov, opredeli vire financiranja in kadrovske potrebe.

Drugi korak (2023): vzpostavitev institucionalnega odbora

Po dopolnitvi DZ 26/2007 bi bilo treba sklicati prvo zasedanje institucionalnega odbora, ki naj opredeli glavne smernice jezikovne politike, imenuje odbor za pripravo prvega ONJPS za petletno obdobje 2026–2030, določi okvirna sredstva in vire financiranja.

Tretji korak (2023–2025): priprava prvega ONJPS za petletno obdobje 2026–2030

Pristojni odbor naj pripravi prvi okvirni načrt za petletno obdobje (2026–2030).

Četrty korak (2024–2025): vzpostavitev servisno-strokovne službe

Temeljnega pomena je nato vzpostavitev pristojne servisno-strokovne službe za izvajanje DPJPS v skladu z izbrano obliko (širitev prisotnosti Centralnega urada za slovenski jezik, vzpostavitev Deželne agencije za slovenščino ali tretja rešitev).

Peti korak (2025): Četrta deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

ONJPS naj bo predstavljen na Četrtni deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Dokončna različica naj gre nato v obravnavo v deželni odbor. Po objavi načrta v uradnem listu dežele (BUR) se lahko začne z uresničevanjem opredeljenih dejavnosti in ukrepov.

Šesti korak (2026): začetek izvajanja dejavnosti in ukrepov iz ONJPS

9 Zaključki

V prispevku smo načrtali koncept jezikovne politike, ki bi bila za slovensko jezikovno skupnost v Italiji, po naši strokovni presoji, najučinkovitejša.

Strokovna analiza, ki smo jo opravili za potrebe tega prispevka, temelji na:

- splošnih teoretskih izhodiščih, namenih in ciljnih jezikovnih politik;
- pregledu jezikovnopolitičnih praks v evropskih večjezičnih kontekstih, v Italiji in FJK;
- analizi stanja in potreb skupnosti govorcev slovenščine v FJK;
- analizi trenutnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito in promocijo slovenskega jezika.

Na podlagi teh izhodišč smo izdelali koncept *Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino*, ki vključuje vsebinski in institucionalni (organizacijski) del. Na vsebinski ravni predvideva pripravo *Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino*, na organizacijski ravni pa predstavlja okvire in mehanizme ter določa pristojne organe, ki naj omogočajo implementacijo tega načrta.

Program jezikovne politike za slovenščino je ključnega pomena, če želimo poskrbeti za opolnomočenje sedanjih in novih govorcev ter s tem zagotoviti ohranjanje, krepitev in razvoj rabe slovenskega jezika v Italiji. Aktivna in vključujoča jezikovna politika izhaja iz prepričanja, da večjezičnost bogati celotno skupnost nekega območja in omogoča torej splošni napredek na vseh ravneh družbenega življenja.

Bibliografija

Baur, S., Mezzalana, G. in Pichler, W., 2008. *La lingua degli altri. Aspetti della politica linguistica e scolastica in Alto Adige-Südtirol dal 1945 ad oggi*. Franco Angeli, Milano.

Berber, N., 2012. Minority Languages in Twenty first century Central Europe: Between Assimilation and Cohabitation, 93–119. V: Emma Lantschner, Sergiu Constantin, Joseph Marko (ur.), *Practice in Minority Protection in Central Europe*. Nomos, Baden Baden.

Bilingualism Matters, 2000. https://www.bilingualism-matters.ppls.ed.ac.uk/wp-content/uploads/2020/09/BMRS2020_Programme_Session2_Abstracts.pdf

Brezigar, S., 2004. Politike promocije manjšinskih jezikov: primer pridobivanja znanja na Tržaškem in Goriškem. *Razprave in gradivo* 44, 106–133.

Combs, M. C., in Penfield, S. D., 2012. Language activism and language policy. V: B. Spolsky (ur.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*, 461–474. Cambridge University Press, Cambridge.

Crystal, D. 2000, 2014. *Language Death*, Cambridge University Press.

Garraffa, M., Beveridge, M. in Sorace, A., 2015. Linguistic and Cognitive Skills in Sardinian–Italian Bilingual Children. V: *Frontiers in Psychology* 6, <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2015.01898>

Gazzola, M., 2010. L'approccio economico alla pianificazione linguistica. Contributi recenti e riflessioni generali. *Lingua Italiana d'Oggi*. 6. 103–118.

Grgič, M., 2016. *Jezik: sistem, sredstvo in simbol. Identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Trst.

110

Grgič, M., 2019. Slovenian in Italy: Questioning the Role of Rights, Opportunities, and Positive Attitudes in Boosting Communication Skills among Minority Language Speakers. *European Journal of Minority Studies* 12 (1-2). 126–139.

Dobrila, K. in Jarc, M., 2018. Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: poročilo delovne skupine. V: Janežič, A. in Jagodic, D. (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*. Avtonomna deželna Furlanija - Julijska krajina, Trst.

Haugen, E., 1953. *The Norwegian language in America: a study in bilingual behavior*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA.

Haugen, E., 1966. *Language conflict and language planning: the case of Modern Norwegian*. Harvard University Press, Cambridge, MA.

Haugen, E., 1972. *The ecology of language: essays by Einar Haugen* edited by Anwar S. Dil. Stanford University Press, Stanford, CA.

Hickey, T., 2001. Mixing Beginners and Native Speakers in Minority Language Immersion: Who is Immersing Whom? *The Canadian Modern Language Review* 3/57. 443–474.

Hofstede, G., 2003. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*;

Hofstede, G. Hofstede, G. J., Minkov, M., 2010 *Cultures and Organizations: Software of the Mind*, 3rd Edition McGraw Hill.

Iglésias, N., 2019. Language Policies in Contemporary Catalonia: A History of Linguistic and Political Ideas. V: P. Casanovas, M. Corretger, V. Salvador (ur.), *The Rise of Catalan Identity*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-18144-4_5.

Jagodic, D., 2012. Zaključno poročilo. V: A. Janežič in Š. Čok (ur.), *Prva deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*, Avtonomna deželna Furlanija - Julijska krajina, Trst.

- Jagodic, D., Kaučič Baša, M. in Dapit, R., 2017. Jezikovni položaj Slovencev v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.): *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 66–88.
- Kaplan, R. B. in Baldauf, R. B., 1997. *Language Planning from Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Katz, H. C. in Darbishire, O., 2001. *Converging Divergences: Worldwide Changes in Employment Systems*, Cornell Studies in Industrial and Labour Relations.
- Moseley, C., 2012. *The UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger: Context and Process*. <http://www.unesco.org/languages-atlas/>.
- Orešnik, J., 1995. *Uradi za jezik v Skandinaviji*. SAZU, Ljubljana.
- Panzeri, L., 2016. *La tutela dei diritti linguistici nella Repubblica delle autonomie*. Milano: Giuffrè Editore.
- Pla-Lang, L., 2008. *Occitano in Piemonte: riscoperta di un'identità culturale e linguistica? Uno studio sociolinguistico sulla minoranza occitana piemontese*. Peter Lang.
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25), Uradni list RS, št. 94/21.
- Saxena, M., 2014. "Critical diglossia" and "lifestyle diglossia": development and the interaction between multilingualism, cultural diversity, and English. *International Journal of the Sociology of Language*, 1/225). 91–112.
- Schmid, M S., 2007. The role of L1 use for L1 attrition. V: B. Köpke et al. (ur.), *Language Attrition: theoretical perspectives*, 135–153. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sorolla, N. in Flors-Mas, A., 2020. The use of Catalan by millennials in Catalonia: less influence of linguistic origin. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 73, 50–68.
- Susič, E., Vidali, Z., Janežič, A., Bogatec, N., Ozbič, M. in Štoka, R., 2011. Raziskava o preverjanju izvajanja zaščite slovenske manjšine po 8. členu zakona št. 38/2001. Raziskovalno poročilo po nalogu Institucionalnega paritetnega odbora za probleme slovenske manjšine. SLORI, Trst.
- Tollefson, J. W., 1991. *Planning language, planning inequality: language policy in the community*. London: Longman.
- Vidau, Z., 2017. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.) *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 50–55.

PRILOGE

Primeri jezikovnopolitičnih dejavnosti in ukrepov po kriterijih, ki jih predlagamo za pripravo ONJPS

1)

<i>Ciljna skupina</i>	Družine
<i>Splošni cilji</i>	Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabe slovenščine ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja. Spodbujati medgeneracijski prenos znanja in rabe slovenščine ter njenih krajevnih narečnih govoric. Ustvarjati okoliščine za pridobivanje novih govorcev slovenščine.
<i>Specifični cilj</i>	Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine v družini.
<i>Ukrep ali dejavnost</i>	Strokovno svetovanje družinam (slovenskim, neslovenskim, jezikovno heterogenim) o sporazumevalnih strategijah in praksah, ki spodbujajo aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine v družinskem krogu.
<i>Kazalniki</i>	– Strokovno svetovanje 30 slovenskim družinam. – Strokovno svetovanje 30 jezikovno heterogenim družinam. – Strokovno svetovanje 30 neslovenskim družinam.
<i>Pričakovani rezultat</i>	Bolj aktivna, dosledna in suverena raba slovenščine v vključenih družinah.
<i>Čas izvajanja</i>	2026–2027
<i>Neposredni nosilec</i>	Servisno-strokovna služba
<i>Posredni nosilec</i>	Družine
<i>Okvirna sredstva</i>	X.XXX,XX €
<i>Vir financiranja</i>	XXX

112

2)

<i>Ciljna skupina</i>	Otroci in mladi
<i>Splošna cilja</i>	Oblikovati skupnost samostojnih govorcev z razvito sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini in visoko stopnjo jezikovne samozavesti. Povezovati slovenski jezikovni prostor v FJK z jezikovnim prostorom v Republiki Sloveniji.
<i>Specifični cilj</i>	Razvijanje sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenščini prek popolne jezikovne potopitve v šolsko okolje Republike Slovenije.
<i>Ukrep ali dejavnost</i>	Sistematični programi šolskih izmenjav z Republiko Sloveniji.
<i>Kazalnik</i>	Izvedba 15 programov šolskih izmenjav z Republiko Sloveniji: <ul style="list-style-type: none"> - 15 dijakov drugostopenjskih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem se eno šolsko leto šola na srednji šoli v Republiki Sloveniji; - 15 dijakov srednjih šol v Republiki Sloveniji se eno šolsko leto šola na drugostopenjski srednji šoli s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem.
<i>Pričakovana rezultata</i>	Razvoj sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenščini pri dijakih, ki se eno šolsko leto šolajo v Republiki Sloveniji. Pozitiven vpliv vključevanja dijakov iz Republike Slovenije na sporazumevalne prakse v slovenščini v šolah s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem.
<i>Čas izvajanja</i>	2027–2028
<i>Neposredna nosilca</i>	Servisno-strokovna služba
<i>Posredni nosilci</i>	Drugostopenjske srednje šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem Srednje šole v Republiki Sloveniji
<i>Okvirna sredstva</i>	X.XXX,XX €
<i>Vir financiranja</i>	XXX

3)

<i>Ciljna skupina</i>	Skupnost
<i>Splošna cilja</i>	Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja. Spodbujati kakovostno rabo slovenskega jezika v javnem življenju.
<i>Specifični cilj</i>	Določiti jezikovnopolitična načela in cilje za razvoj in krepitev slovenščine v ključnih resorjih družbenega življenja slovenske skupnosti v FJK.
<i>Ukrepi ali dejavnosti</i>	Priprava in sprejetje jezikovnih načrtov (v skladu z načeli in cilji ONJPS) na ravni posameznih »organizacij primarnega pomena« slovenske skupnosti.
<i>Kazalnik</i>	Vse »organizacije primarnega pomena« slovenske skupnosti sprejmejo jezikovni načrt, ki bo usmerjal jezikovno politiko organizacije v skladu z načeli in cilji ONJPS ter ob strokovni podpori servisno-strokovne službe FJK.
<i>Pričakovani rezultat</i>	Določitev jezikovnopolitičnih standardov, ki bodo podlaga za krepitev rabe in znanja slovenščine v ključnih resorjih družbenega življenja skupnosti.
<i>Čas izvajanja</i>	2026–2027
<i>Neposredni nosilci</i>	»Organizacije primarnega pomena« slovenske skupnosti v FJK
<i>Posredna nosilca</i>	Servisno-strokovna služba Služba za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini FJK
<i>Okvirna sredstva</i>	X.XXX,XX €
<i>Vir financiranja</i>	XXX

4)

<i>Ciljna skupina</i>	Podjetja
<i>Splošna cilja</i>	Utrditi pravni položaj, družbeni ugled in vidno prisotnost slovenskega jezika v FJK. Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja.
<i>Specifični cilj</i>	Krepiti rabo slovenskega jezika v gostinstvu in turizmu.
<i>Ukrepi ali dejavnosti</i>	Strokovna podpora restavracijam in kavarnam na območju izvajanja zakona 38/2001 pri pripravi dvojezičnih italijansko-slovenskih jedilnih listov.
<i>Kazalnik</i>	Strokovna podpora 60 restavracijam in kavarnam (20 na Tržaškem, 20 na Goriškem in 20 na Videmskem) pri izdelavi dvojezičnih jedilnih listov (priprava ali prevod besedil v slovenščino; jezikovni pregled slovenskih besedil).
<i>Pričakovani rezultat</i>	Okrepljena raba slovenskega jezika v gostinstvu in turizmu na območju izvajanja zakona 38/2001.
<i>Čas izvajanja</i>	2026–2027
<i>Neposredni nosilec</i>	Pristojna servisno-strokovna institucija
<i>Posredni nosilci</i>	Restavracije in kavarne na območju izvajanja zakona 38/2001
<i>Okvirna sredstva</i>	X.XXX,XX €
<i>Vir financiranja</i>	XXX

5)

<i>Ciljna skupina</i>	Javni zavodi
<i>Splošni cilj</i>	Spodbujati kakovostno rabo slovenskega jezika v javnem življenju.
<i>Specifični cilj</i>	Spodbujati rabo dosledne in ustaljene terminologije v slovenščini na šolskem področju.
<i>Ukrepi ali dejavnosti</i>	Normiranje terminologije na področju šolstva s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v FJK.
<i>Kazalniki</i>	<ul style="list-style-type: none"> - 6 sestankov strokovne skupine, ki bo obravnavala najzahtevnejše terminološke primere. - Ostale primere bodo obravnavale prevajalke Centralnega urada za slovenski jezik ob posvetovanju z zunanjimi strokovnjaki.
<i>Pričakovani rezultat</i>	Obogatena terminološka baza na portalu Jezik na klik, ki bo omogočala rabo dosledne in usklajene terminologije na šolskem področju.
<i>Čas izvajanja</i>	2026
<i>Neposredni nosilci</i>	Mreža šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v FJK
<i>Posredna nosilca</i>	Centralni urad za slovenski jezik Servisno-strokovna služba
<i>Okvirna sredstva</i>	X.XXX,XX €
<i>Vir financiranja</i>	XXX